។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# សំយុត្តនិកាយេ

# សឡាយតនវគ្គដីកា

## ១. សឡាយតនសំយុត្តំ

### ១. អនិច្ចវគ្គោ

#### ១. អជ្ឈត្តានិច្ចសុត្តវណ្ណនា

១. ចក្ខតីតិ **ចក្ខុ**, ញាណំ, យថាសភាវតោ អារម្មណស្ស ជាននេន សមវិសមំ អាចិក្ខន្តំ វិយ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ តថា មំសចក្ខុ។ តម្បិ ហិ រូបទស្សនេ ចក្ខតីតិ **ចក្ខុ**។ ពុទ្ធានំយេវ ចក្ខូតិ **ពុទ្ធចក្ខុ**, អសាធារណតោ ហិ សត្តសន្តានេសុ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិ អនុលោមិកញាណយថាភូតញាណានញ្ចេវ កាមរាគានុសយាទីនញ្ច យាថាវតោ វិភាវិតញាណំ អាសយានុសយញាណំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណញ្ច។ ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា ចតុសច្ចធម្មេសុ វុត្តាការេន បវត្តិយា ធម្មេ ចក្ខូតិ **ធម្មចក្ខុ**, តថា តេសំ ផលានិ តំតំបដិបក្ខេសុ បដិប្បស្សទ្ធិបហានវសេន បវត្តនតោ។ សមន្តតោ សព្ពធម្មេសុ ចក្ខុកិច្ចសាធនតោ **សមន្តចក្ខុ**, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ ទិព្ពវិហារសន្និស្សយេន លទ្ធព្ពតោ ទេវានំ ទិព្ពចក្ខុ វិយាតិ តំ **ទិព្ពចក្ខុ**, អភិញ្ញាវិសេសោ។ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា រូបទស្សនតោ **“អាលោកផរណេនា”**តិ វុត្តំ។ “ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ មេ, ភិក្ខវេ, បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទី”តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៥) នយេន អាគតត្តា ចតុសច្ចបរិច្ឆេទកញាណំ “បញ្ញាចក្ខូ”តិ វុត្តំ។ តទិទំ “វិបស្សនាញាណ”ន្តិ វទន្តិ, “វិបស្សនាមគ្គផលបច្ចវេក្ខណញាណានី”តិ អបរេ។

បច្ចយភូតេហិ ឯតេហិ អភិសង្ខរិយន្តីតិ សង្ខារា, ឧបត្ថម្ភភូតា ចតុសមុដ្ឋានិករូបា។ សហ សង្ខារេហីតិ **សសង្ខារំ**។ មហាភូតានំ ឧបាទាយ បសីទតីតិ **បសាទោ**។ **អក្ខិកូបកេ អក្ខិបដលេហី**តិ ឧភោហិ អក្ខិទលេហិ។ **សង្ខេបោ**តិ អាបោធាតុមេវ សង្ខេបភូតមាហ។ ឥធ **“តេរស សង្ខារា”**តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋសាលិនិយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៩៦) បន សណ្ឋានេន សទ្ធឹ “ចុទ្ទស សង្ខារា”តិ អាគតំ។ តត្ថ **សណ្ឋាន**ន្តិ វណ្ណាយតនមេវ បរិមណ្ឌលាទិសណ្ឋានភូតំ។ វិសុំ វចនំ បន នេសំ តថាភូតានំ អតថាភូតានញ្ច អាបោធាតុវណ្ណាយតនានំ យថាវុត្តេ មំសបិណ្ឌេ វិជ្ជមានត្តា។ សង្ខារស្ស ចតុធាតុនិស្សិតេហិ សហ វុត្តស្ស ធាតុត្តយនិស្សិតតា យោជេតព្ពា។ **ទិដ្ឋិមណ្ឌលេ**តិ អភិមុខំ ឋិតានំ បដិពិម្ពបញ្ញាយនដ្ឋានភូតេ ចក្ខុសញ្ញិតាយ ទិដ្ឋិយា បវត្តិដ្ឋានភូតេ មណ្ឌលេ។ **សន្និវិដ្ឋ**ន្តិ ឯតេន ចក្ខុបសាទស្ស អនេកកលាបគតភាវោ ទស្សិតោ។ តថា ហិ សោ សត្ត អក្ខិបដលានិ អភិព្យាបេត្វា វត្តតិ។ យស្មា សោ សត្ត អក្ខិបដលានិ ព្យាបេត្វា ឋិតេហិ អត្តនោ និស្សយភូតេហិ កតូបការំ តំនិស្សិតេហេវ អាយុវណ្ណាទីហិ អនុបាលិតបរិវារិតំ តិសន្តតិរូបសមុដ្ឋាបកេហិ ឧតុចិត្តាហារេហិ ឧបត្ថម្ភិយមានំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ **រូបទស្សនសមត្ថ**ន្តិ អត្តានំ និស្សាយ បវត្តវិញ្ញាណស្ស វសេន រូបាយតនទស្សនសមត្ថំ។ **វិត្ថារកថា**តិ តស្ស ចក្ខុនោ សោតាទីនញ្ច ហេតុបច្ចយាទិវសេន ចេវ លក្ខណាទិវសេន ច វិត្ថារកថា។

**សម្មសនចារចិត្ត**ន្តិ វិបស្សនាយ បវត្តិដ្ឋានភូតំ វិបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ។ កេចិ “វិបស្សនុបគតកិរិយមយចិត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ។ តីណិ លក្ខណានិ ទស្សេត្វា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តស្ស បាបនវសេន ទេសនាយ បវត្តត្តា។

អជ្ឈត្តានិច្ចសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

#### ២-៣. អជ្ឈត្តទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

២-៣. **ទ្វេ លក្ខណានី**តិ ទុក្ខានត្តលក្ខណានិ។ **ឯកំ លក្ខណ**ន្តិ អនត្តលក្ខណំ។ **សេសានី**តិ វុត្តាវសេសានិ លក្ខណានិ។ **តេហី**តិ យេហិ ទុតិយតតិយានិ សុត្តានិ ទេសិតានិ, តេហិ។ **សល្លក្ខិតានី**តិ សម្មទេវ ឧបធារិតានិ។ **ឯត្តកេនា**តិ ទ្វិន្នំ ឯកស្សេវ វា លក្ខណស្ស កថនេន។

អជ្ឈត្តទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤-៦. ពាហិរានិច្ចសុត្តាទិវណ្ណនា

**៤-៦. *វុត្តសទិសោវា***តិ “ទ្វេ លក្ខណានី”តិអាទិនា វុត្តសទិសោ ឯវ។ **នយោ**តិ អតិទេសនយោ។

ពាហិរានិច្ចសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧-១២. អជ្ឈត្តានិច្ចាតីតានាគតសុត្តាទិវណ្ណនា

**៧-១២. សល្លក្ខេត្វា**តិ អតីតានាគតានំ អវិជ្ជមានត្តា គាហស្ស ទឡ្ហតាយ សល្លក្ខេត្វា។ **បច្ចុប្បន្នេសុ** វិជ្ជមានត្តា ពលវតា តណ្ហាទិគាហេន វិបស្សនាវីថិ បដិបាទេតុំ **កិលមន្តានំ** វិនេយ្យានំ **វសេន**។

អជ្ឈត្តានិច្ចាតីតានាគតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនិច្ចវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. យមកវគ្គោ

### ១-៤. បឋមបុព្ពេសម្ពោធសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៣-១៦**. ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ អាយតនានំ វសេន ទេសនា ឯករសាវាតិ “**បឋមទុតិយេសូ**”តិ ឯកជ្ឈំ បទុទ្ធារោ កតោ។ អាហិតោ អហំមានោ ឯត្ថាតិ អត្តា, អត្តភាវោ។ អត្តានមធិ អជ្ឈត្តំ, តប្បរិយាបន្នត្តា តត្ថ ភវានិ អជ្ឈត្តិកានិ, តេសំ **អជ្ឈត្តិកានំ**។ អជ្ឈត្តញ្ច នាម អជ្ឈត្តជ្ឈត្តំ , និយកជ្ឈត្តំ, គោចរជ្ឈត្តំ, វិសយជ្ឈត្តន្តិ ចតុព្ពិធំ។ តត្ថ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តំ អជ្ឈត្តេ ភវន្តិ អជ្ឈត្តិកន្តិ អាហ “**អជ្ឈត្តជ្ឈត្តវសេន អជ្ឈត្តិកាន**”ន្តិ។ តេសំ ចក្ខាទីនំ អជ្ឈត្តេសុបិ អជ្ឈត្តិកភាវោ អធិកសិនេហវត្ថុតាយាតិ អាហ “**ឆន្ទរាគស្ស អធិមត្តពលវតាយា**”តិ។ ឥទានិ តត្ថ តមត្ថំ បដិយោគិនា សទ្ធឹ ឧទាហរណវសេន ទស្សេន្តោ “**មនុស្សានំ ហី**”តិអាទិមាហ។ តំ ឧត្តានមេវ។ **ពាហិរានី**តិ អជ្ឈត្តិកតោ ពហិ ភវានិ។

បឋមបុព្ពេសម្ពោធសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥-៦. បឋមនោចេអស្សាទសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៧-១៨. និក្ខន្តា**តិ លោកតោ និក្ខន្តា។ វិសំយុត្តា សំយោគហេតូនំ កិលេសានំ បហីនត្តា **នោ សំយុត្តា**។ **នោ អធិមុត្តា**តិ ន ឧស្សុក្កជាតា។ ***វិមរិយាទី*...បេ.... ចេតសា**តិ វិគតកិលេសវដ្ដមរិយាទតាយ និម្មរិយាទីកតេន ចិត្តេន។ **ចតុសច្ចមេវ កថិតំ** ចក្ខាទីនំ អស្សាទាទិនោ កថិតត្តា។

បឋមនោចេអស្សាទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧-១០. បឋមាភិនន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៩-២២. *វដ្ដវិវដ្ដមេវ* កថិតំ** អភិនន្ទនានំ ឧប្បាទនិរោធានញ្ច វសេន ទេសនាយ បវត្តត្តា។ **អនុបុព្ពកថា**តិ អាទិតោ បដ្ឋាយ បទត្ថវណ្ណនា។ **នេសន្តិ** សុត្តានំ។

បឋមាភិនន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

យមកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. សព្ពវគ្គោ

### ១. សព្ពសុត្តវណ្ណនា

**២៣**. សព្ព-សទ្ទោ បករណវសេន កត្ថចិ សប្បទេសេបិ បវត្តតីតិ តតោ និវត្តនត្ថំ អនវសេសវិសយេន សព្ព-សទ្ទេន វិសេសេត្វា វុត្តំ "**សព្ពសព្ព**"ន្តិ, សព្ពមេវ ហុត្វា សព្ពន្តិ អត្ថោ។ អាយតនភាវំ សព្ពំ **អាយតនសព្ពំ**, សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

តស្ស អវិសយាភាវតោ **ន អទិដ្ឋមិចត្ថិ កិញ្ចី**តិ។ **ឥធា**តិ និបាតមត្តំ, ឥធ វា សទេវកេ លោកេ, ទស្សនភូតេន ញាណេន អទិដ្ឋំ នាម កិញ្ចិ នត្ថីតិ អត្ថោ។ យទិ ឯវំ អនុមានវិសយំ នុ ខោ កថន្តិ អាហ "**អថោ អវិញ្ញាត**"ន្តិ។ អញ្ញេសំ អបច្ចក្ខម្បិ អវិញ្ញាតំ តស្ស កិញ្ចិ នត្ថីតិ អទិដ្ឋំ អវិញ្ញាតំ នត្ថិ។ បច្ចុប្បន្នំ អតីតមេវ ញេយ្យំ គហិតំ, អនាគតំ នុ ខោ កថន្តិ អាហ – "**អជានិតព្ព**"ន្តិ, តស្ស កិញ្ចិ នត្ថីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ ជានិតុំ ញាតុំ អសក្កុណេយ្យំ នាម តស្ស កិញ្ចិ នត្ថីតិ ទស្សេន្តោ អាហ "**សព្ពំ អភិញ្ញាសី**"តិអាទិ។

សកលស្ស សក្កាយធម្មស្ស បរិគ្គហិតត្តា **សក្កាយសព្ពំ**។ **សព្ពធម្មេសូ**តិ បញ្ចន្នំ ទ្វារានំ អារម្មណភូតេសុ សព្ពេសុ ធម្មេសុ។ យស្មា ឆសុបិ អារម្មណេសុ គហិតេសុ បទេសសព្ពំ នាម ន ហោតិ, តស្មា "**បញ្ចារម្មណមត្ត**"ន្តិ វុត្តំ។ បទេសសព្ពំ សក្កាយសព្ពំ ន បាបុណាតិ តស្ស តេភូមកធម្មេសុ ឯកទេសស្ស អសង្គណ្ហនតោ។ សក្កាយសព្ពំ អាយតនសព្ពំ ន បាបុណាតិ លោកុត្តរធម្មានំ អសង្គណ្ហនតោ។ អាយតនសព្ពំ សព្ពសព្ពំ ន បាបុណាតិ។ យស្មា អាយតនសព្ពេន ចតុភូមកធម្មាវ បរិគ្គហិតា, ន លក្ខណបញ្ញត្តិយោ, យស្មា សព្ពសព្ពំ ទស្សេន្តេន ពុទ្ធញាណវិសយោ ទស្សិតោ, តស្មា "សព្ពសព្ពំ ន បាបុណាតី"តិ ឯត្តាបិ "**កស្មា…បេ…. នត្ថិតាយា**"តិ សព្ពំ ញាតារម្មណេនេវ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ កតំ។ "អាយតនសព្ពេបិ ឥធ វិបស្សនុបគធម្មាវ គហេតព្ពា អភិញ្ញេយ្យនិទ្ទេសវសេនបិ សម្មសនចារស្សេវ ឥច្ឆិតត្តា"តិ វទន្តិ។

**បដិក្ខិបិត្វា**តិ "ឥទំ សព្ពំ នាម ន ហោតី"តិ ឯវំ បដិក្ខិបិត្វា។ **តស្សា**តិ "អញ្ញំ សព្ពំ បញ្ញាបេស្សាមី"តិ វទន្តស្ស។ **វាចាយ វត្ថុពវត្ថុមត្តកមេវា**តិ វញ្ឈាបុត្តគគនកុសុមាទិវាចា វិយ ឯតស្ស វាចាយ កេវលំ វត្តព្ពវត្ថុកមេវ ភវេយ្យ, ន អត្ថោ, វចនមត្តកមេវាតិ អត្ថោ ។ **អតិក្កមិត្វា**តិ អនាមសិត្វា អគ្គហេត្វា។ **តំ កិស្ស ហេតូ**តិ វិឃាតាបជ្ជនំ កេន ហេតុនា។ **យថា តំ អវិសយស្មិ**ន្តិ យថា អញ្ញោបិ កោចិ អវិសយេ វាយមន្តោ, ឯវន្តិ អត្ថោ។ អដ្ឋកថាយំ បន យស្មា បាឡិយំ "តំ កិស្ស ហេតូ"តិ វុត្តការណមេវ ឧបនយនវសេន ទស្សេតុំ "**យថា ត**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ការណោបនយនញ្ច ការណមេវាតិ "**យថាតិ ការណវចន**"ន្តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ "**ឯវំ ឥមស្មិម្បិ អវិសយេ**"តិអាទិ។

សព្ពសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. បហានសុត្តវណ្ណនា

**២៤**. **សព្ពស្សា**តិ ទ្វារារម្មណេហិ សទ្ធឹ ទ្វារប្បវត្តស្ស។ **បហានាយា**តិ តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគបហានវសេន បជហនាយ។ **ចក្ខុសម្ផស្ស**ន្តិ ចក្ខុសន្និស្សិតផស្សំ។ **មូលបច្ចយ**ន្តិ មូលភូតំ បច្ចយំ កត្វា, សហជាតវេទនាយ ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយភាវេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ អបទេសេន "សោតសម្ផស្សំ មូលបច្ចយំ កត្វា"តិអាទិនា វត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **មនោ**តិ ភវង្គចិត្តំ មនោទ្វារស្ស អធិប្បេតត្តា។ **អារម្មណ**ន្តិ ធម្មារម្មណំ។ **សហាវជ្ជនកជវន**ន្តិ សហមនោទ្វារាវជ្ជនកំ ជវនំ។ តំបុព្ពកត្តា មនោវិញ្ញាណផស្សវេទនានំ មូលបច្ចយភូតា សព្ពេស្វេវ ចក្ខុទ្វារាទីសុ វុត្តិត្តា តទនុរូបតោ "**ភវង្គសហជាតោ សម្ផស្សោ**"តិ វុត្តំ។ **សហាវជ្ជនវេទនាយ ជវនវេទនា** "វេទយិត"ន្តិ អធិប្បេតា, **ភវង្គសម្បយុត្តាយ បន** វេទនាយ គហណេ **វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ ភវង្គតោ អមោចេត្វា** ភវង្គចិត្តេន សទ្ធឹយេវ អាវជ្ជនំ គហេត្វា មនោទ្វារាវជ្ជនំ **ភវង្គំ ទដ្ឋព្ពំ។ យា បនេត្ថ ទេសនា**តិ យា ឯត្ថ "បហានាយា"តិអាទិនា បវត្តទេសនា សត្ថុ អនុសិដ្ឋិ អាណា។ **អយំ បណ្ណត្តិ នាម** តស្ស តស្ស អត្ថស្ស បការតោ ញាបនតោ។ ឯត្ថ សព្ពគ្គហណេន សព្ពេ សភាវធម្មា គហិតា, បញ្ញត្តិ បន កថមាតិ វិចារណាយ តំ ទស្សេតុំ "**យា បនេត្ថា**"តិអាទិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

បហានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. អភិញ្ញាបរិញ្ញាបហានសុត្តវណ្ណនា

**២៥**. **អភិញ្ញា**តិ អភិញ្ញាយ។ យ-ការលោបវសេនាយំ និទ្ទេសោ "សយំ អភិញ្ញា"តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៨, ៤០៥; ម. និ. ១.១៥៤) វិយ, តថា "បរិញ្ញា"តិ ឯត្ថាបិ។ **សព្ព**ន្តិ អាយតនសព្ពំ។ តញ្ហិ អភិញ្ញេយ្យំ។ **អភិជានិត្វា**តិ

អភិញ្ញាយ ជានិត្វា។ **បរិជានិត្វា**តិ តីរណបរិញ្ញាយ អនិច្ចាទិតោ បរិជានិត្វា។ **បជហនត្ថាយា**តិ បហានបរិញ្ញាយ អនវសេសតោ បជហនាយ។

អភិញ្ញាបរិញ្ញាបហានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. បឋមអបរិជាននសុត្តវណ្ណនា

**២៦**. “អភិជាន”ន្តិអាទិនា ឯត្ថ ភគវា បឋមំ កណ្ហបក្ខំ ទស្សេត្វា សុក្កបក្ខំ ទស្សេតិ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន។ តេនេត្ថ វដ្តវិវដ្តំ កថិតំ។

បឋមអបរិជាននសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. ទុតិយអបរិជាននសុត្តវណ្ណនា

**២៧**. ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពធម្មោ នាម រូបាយតនមេវាតិ អាហ “**ហេដ្ឋា គហិតរូបមេវា**”តិ។ **ឥធ អនាបាថគតំ** “ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពា ធម្មា”តិ វុត្តត្តា។ **ហេដ្ឋា អាបាថគតម្បិ អនាបាថគតម្បិ គហិតមេវ** “យេ ច រូបា”តិ អនវសេសតោ វុត្តត្តា។ **តេ ហិ** វេទនាសញ្ញាសង្ខារក្ខន្ធា **សហ ចក្ខុវិញ្ញាណេន វិញ្ញាតព្ពត្តា**។ តថា ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ តេហិ ឯកុប្បាទំ ឯកវត្ថុកំ ឯកនិរោធំ ឯការម្មណមេវ។ **សេសបទេសូ**តិ សេសេសុ “យញ្ច សោតំ យេ ច សទ្ទា”តិអាទិនា អាគតេសុ កណ្ហបក្ខេ បញ្ចសុ, សុក្កបក្ខេ ឆសុបិ បទេសុ។ **ឯសេវ នយោ**តិ យ្វាយំ “ហេដ្ឋា គហិតរូបមេវ គណ្ហិត្វា”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ ឯសោ ឯវ តត្ថាបិ អត្ថវណ្ណនានយោ។

ទុតិយអបរិជាននសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា

**២៨**. គយានាមិកាយ នទិយា អវិទូរេ បវត្តោ គាមោ គយា នាម, តស្សំ **គយាយំ វិហរតី**តិ សមីបត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ គយាគាមស្ស ហិ អាសន្នេ គយាសីសនាមកេ បិដ្ឋិបាសាណេ ភគវា តទា វិហាសិ។ តេនាហ “**ភគវា តត្ថ វិហរតី**”តិ។

**តត្រា**តិ “ភិក្ខូ អាមន្តេសី”តិ យេ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ, យថា ចាយំ ទេសនា តេសំ សប្បាយា ជាតា, តត្រ តស្មិំ អត្ថទ្វយេ វិភាវេតព្ពេ **អយំ អនុបុព្ពិកថា** សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ អនុបដិបាដិកថា។ **ឥតោ**តិ ឥមស្មា កប្បតោ។ **កិរា**តិ អនុស្សវនត្ថេ និបាតោ។ បារមិតាបរិភាវនាយ **បរិបាកគតេ។ ញាណេ**តិ ពោធិញាណេ។ **កនិដ្ឋបុត្តោ** វេមាតិកភាតា ភគវតោ។ **វេឡុភិត្តិកុដិកាហិ បរិក្ខិបិត្វា** ពហិទ្ធា, អន្តោ បន បដសាណីហិ។

**សព្ពេសំ** សត្តានំ។ **បុញ្ញចេតនំ អន្តោ** អព្ភន្តរេ **បវេសេតិ**។ ភគវាបិ តស្ស បុត្តោតិ កត្វា “**អញ្ញេ តយោ បុត្តា**”តិ វុត្តំ។ **អវិប្បកិរិត្វា**តិ បរាជយេន អវិប្បកិរិយ អបលាយិត្វា។ **បិទហី**តិ ទាតុំ ន សក្កោមីតិ តថា អកាសិ។ **សច្ចវាទិតាយ គណ្ហីសូ**តិ រាជកុលស្ស សច្ចវាទិតាយ អត្តនោ វរំ គណ្ហីសុ។

**វិនិវត្តិតុ**ន្តិ បដិញ្ញាយ និវត្តិតុំ។ **អន្តរា**តិ តុម្ហេហិ បរិច្ឆិន្នកាលស្ស អន្តរា ឯវ មតា។ អដ្ឋវីសតិហត្ថដ្ឋានំ **ឧសភំ** នាម។ **ឧសភេ** អដ្ឋវីសតិហត្ថប្បមាណេ ឋានេ។ **ទានគ្គេ ព្យាវដោ**តិ បសុតោ។

**សោ**តិ ភគវា។ តថារូបញ្ហិ ពុទ្ធានំ ទេសនាបាដិហារិយំ, យថា ទេសនាយ គហិតោ អត្ថោ បច្ចក្ខតោ វិភូតោ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ តេនាហ “**ឥមេសំ…បេ…. ទេសេស្សាមី**”តិ។ **សន្និដ្ឋាន**ន្តិ ចិរកាលបរិចិតាទិត្តអគ្គិកានំ អាទិត្តបរិយាយទេសនាវ សប្បាយាតិ និច្ឆយមកាសិ។ **បទិត្ត**ន្តិ បទីបិតំ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ ឯកជាលីភូតំ។ តេនាហ “**សម្បជ្ជលិត**”ន្តិ។ **ទុក្ខលក្ខណំ កថិតំ** ចក្ខាទីនំ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវេន ទុក្ខមតាយ ទុក្ខស្ស កថិតត្តា។

អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧. អទ្ធភូតសុត្តវណ្ណនា

**២៩**. អធិសទ្ទេន សមានត្ថោ អទ្ធសទ្ទោតិ អាហ “**អទ្ធភូតន្តិ អធិភូត**”ន្តិអាទិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

អទ្ធភូតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. សមុគ្ឃាតសារុប្បសុត្តវណ្ណនា

**៣០**. មញ្ញិតំ នាម តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ គហេតព្ពំ មញ្ញិតំ។ សព្ពស្មឹ មញ្ញិតន្តិ សព្ពមញ្ញិតំ, តស្ស សមុគ្ឃាតោ សេតុឃាតោ, តទារហំ **សព្ពមញ្ញិតសមុគ្ឃាតសារុប្បំ**។ អដ្ឋកថាយំ បន “មញ្ញិតំ នាម ចក្ខាទីសុ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ, នាញ្ញស្មិ”ន្តិ ទុតិយនយោ វុត្តោ។ **អនុច្ឆវិក**ន្តិ អនុរូបំ អវិលោមំ។ **ឥធា**តិ ឥធេវ សាសនេ អញ្ញត្ថ តទភាវតោ។ “តណ្ហា-មានទិដ្ឋិមញ្ញិតាន”ន្តិ វុត្តំ មញ្ញិតត្តយំ សបរសន្តានេសុ បដិបក្ខវសេន យោជេត្វា ទស្សេតុំ “**ចក្ខុំ អហន្តិ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “ចក្ខុំ អហ”ន្តិ ឥមិនា អជ្ឈត្តវិសយំ ទិដ្ឋិមញ្ញិតញ្ច ទស្សេតិ អត្តាភិនិវេសាហំការទីបនតោ។ “មម”ន្តិ ឥមិនា តណ្ហាមញ្ញិតំ មានមញ្ញិតម្បិ វា, បរិគ្គហមុខេនបិ សេយ្យាទិតោ មានុប្បជ្ជនតោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឥមិនា នយេន មញ្ញិតវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ **អហ**ន្តិ អត្តាវ, សោ ច ចក្ខុស្មឹ តទធីនវុត្តិត្តា “បរោ”តិ ន មញ្ញតិ។ **មម កិញ្ចនបលិពោធោ ចក្ខុស្មឹ** សតិ លព្ភនតោ, អសតិ ន មញ្ញតិ តថាមញ្ញិតស្ស បច្ចយឃាតតោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

**អហំ ចក្ខុតោ និគ្គតោ**តិ “អហ”ន្តិ វត្តព្ពោ អយំ សត្តោ ចក្ខុតោ និគ្គតោ តត្ថ សុខុមាការេន ឧបលព្ភនតោ។ **មម កិញ្ចនបលិពោធោ ចក្ខុតោ និគ្គតោ** តស្មឹ សតិ ឯវ ឧបលព្ភនតោ ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ **បរោ**តិ បរោ សត្តោ។ **មម ចក្ខូតិ ន មញ្ញតិ** យស្ស តំ ចក្ខុ, តស្ស “អហ”ន្តិ វត្តព្ពស្សេវ អភាវតោ។ **មមត្តភូត**ន្តិ មម ការណំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។ ឯវមេតស្មឹ សុត្តេ ចក្ខុរូប-ចក្ខុវិញ្ញាណ-ចក្ខុសម្ផស្ស-សុខទុក្ខាទុក្ខមសុខវសេន សត្ត វារា ចក្ខុទ្វារេ, តថា សោតទ្វារាទីសូតិ ឆ សត្តកា ទ្វេចត្តាលីស។ បុន សក្កាយវសេន “សព្ពំ ន មញ្ញតី”តិអាទិនា វុត្តំ, តេន តេចត្តាលីស។ បុន តេភូមកវដ្ដំ “លោកោ”តិ គហេត្វា “ន កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី”តិ វុត្តំ, តេន ចតុចត្តាលីស ហោន្តិ។ ឯវំ សព្ពថាបិ **ចតុចត្តាលីសាយ ឋានេសុ អរហត្តំ បាបេត្វា វិបស្សនា កថិតា**តិ វេទិតព្ពា។ “ចតុចត្តាលីសាធិកសតេសូ”តិ កេសុចិ បោត្ថកេសុ លិខន្តិ, សា ច បមាទលេខា។

សមុគ្ឃាតសារុប្បសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. បឋមសមុគ្ឃាតសប្បាយសុត្តវណ្ណនា

**៣១. ឧបការភូតា** តទាវហត្តា។ **តតោ**តិ មញ្ញិតាការតោ។ **តន្តិ** មញ្ញនាវត្ថុំ។ **អញ្ញេនាការេនា**តិ យថា មញ្ញតិ អនិច្ចាទិអាការតោ, អញ្ញេន អនិច្ចាទិនា អាការេន ហោតិ។ **អញ្ញថាភាវំ វិបរិណាម**ន្តិ ឧប្បាទវយតាយ អញ្ញថាភាវំ ជរាយ មរណេន ច ទ្វេធា វិបរិណាមេតព្ពំ។ តំ **ឧបគមនេន អញ្ញថាភាវី**, ឯវំភូតោ **ហុត្វាបិ** ជិវណភិជ្ជនសភាវេសុ។ **ភវេសុ សត្តោ លោកោ** ឧបរិបិ **ភវំយេវ អភិនន្ទតិ។ ហេដ្ឋា គហិតមេវ សង្កឌ្ឍិត្វា**តិ “ចក្ខុំ ន មញ្ញតី”តិអាទិនា ហេដ្ឋា គហិតមេវ ខន្ធធាតុអាយតនាតិ ខន្ធាទិបរិយាយេន ឯកតោ គហេត្វា បុនបិ មញ្ញនាវត្ថុំ ទស្សេតិ។ អវសានេ “តតោ តំ ហោតី”តិ វុត្តបទេន សទ្ធឹ សព្ពវារេសុ អដ្ឋ អដ្ឋ ហោន្តីតិ “**អដ្ឋចត្តាលីសាយ ឋានេសូ**”តិ វុត្តំ។

បឋមសមុគ្ឃាតសប្បាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. ទុតិយសមុគ្ឃាតសប្បាយសុត្តវណ្ណនា

**៣២**. **ទស្សេត្វា**តិ ឯត្ថ លក្ខណេ អយំ **ត្វា**-សទ្ទោ, ហេតុម្ហិ វា។ អនាទិសត្តសន្តានគតគាហត្តយលក្ខិតា ហិ សត្តុ, តិបរិវដ្ដទេសនា តំនិមិត្តំ យាវទេវ តប្បហានាយ បវត្តិតភាវតោ។ អរហត្តំ បាបេត្វា វិបស្សនា កថិតាតិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ “**សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោបិ មគ្គា កថិតា**”តិ។

ទុតិយសមុគ្ឃាតសប្បាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សព្ពវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. ជាតិធម្មវគ្គវណ្ណនា

**៣៣-៤២. និព្ពត្តនសភាវន្តិ** ហេតុបច្ចយេហិ ឧប្បជ្ជនសភាវំ។ ឧប្បាទានន្តរំ ពុទ្ធិប្បត្តិយា **ជីរណសភាវំ។** យត្ថ ចក្ខាទយោ, តត្ថេវ វិសភាគសមុដ្ឋានលក្ខណេន ព្យាធិនោ **ឧប្បត្តិបច្ចយភាវេន ព្យាធិសភាវំ។ មរណសភាវន្តិ** វិនាសសភាវំ។ **សោកសភាវន្តិ** ញាតិព្យសនាទិនា ឧយ្ហមានទុក្ខសភាវំ។ **សំកិលេសិកសភាវន្តិ** តណ្ហាទិវសេន សំកិលិស្សនសភាវំ។

ជាតិធម្មវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. សព្ពអនិច្ចវគ្គវណ្ណនា

**៤៣-៥២. ញាតបរិញ្ញា អាគតា** វិសយវសេន តព្ពិសយស្ស ធម្មស្ស ជោតិតត្តា។ **ឥតរា ទ្វេ** តីរណបហានបរិញ្ញាបិ អាគតា ឯវាតិ វេទិតព្ពា, តាសំ អភិញ្ញេយ្យធម្មវិសយត្តា ញាណស្ស ច តីរណបហានបរិញ្ញាសម្ភវតោ។ បរិញ្ញេយ្យបទេ តីរណបរិញ្ញាវ អាគតា, បហាតព្ពបទេ បហានបរិញ្ញាវ អាគតាតិ យោជនា។ **ឥតរាបិ ទ្វេ គហិតាយេវ** តាហិ វិនា អត្ថសិទ្ធិយា អភាវតោ។ **បច្ចក្ខំ កាតព្ពំ** អារម្មណតោ អសម្មោហតោ បដិវិជ្ឈនេន។ **អវុត្តាបិ គហិតាយេវ** បរិជាននស្ស យាវទេវ បហានត្ថត្តា។ ឯកសភាវេន វិនាភាវោ **អនេកគ្គដ្ឋោ។** ឧបសគ្គរោគេន វិយ អន្តោ ឯវ អភិហតសព្ពតា **ឧបហតដ្ឋោ។**

សព្ពអនិច្ចវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមោ បណ្ណាសកោ។

## ៦. អវិជ្ជាវគ្គវណ្ណនា

**៥៣-៦២. ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ** តប្បដិច្ឆាទកសម្មោហោ។ អវិន្ទិយំ វិន្ទតិ, វិន្ទិយំ ន វិន្ទតីតិ កត្វា វិជ្ជាយ បដិបក្ខោវ **អវិជ្ជា។** វិជ្ជាយ ឧប្បន្នាយ អនវសេសតោ អវិជ្ជា បហីយតិ, តំ ទស្សេន្តោ **"វិជ្ជាតិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជា"**តិ អាហ។ ន កេវលំ អនិច្ចានុបស្សនាវសេនេវ មគ្គវុដ្ឋានំ, អថ ខោ ឥតរានុបស្សនាវសេនបីតិ ទស្សេន្តោ **"ទុក្ខា...បេ.... បហីយតិយេវា"**តិ អាហ។ **សព្ពត្ថា**តិ ឧបរិសុត្តន្តេ សន្ធាយាហ។ តតោ អបរេបិ តំអត្ថលក្ខណវសេន កថិតសុត្តន្តេបិ។ តានិបិ ហិ តថា ពុជ្ឈនកបុគ្គលានមជ្ឈាសយេន វុត្តានីតិ។

អវិជ្ជាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. មិគជាលវគ្គោ

### ១. បឋមមិគជាលសុត្តវណ្ណនា

**៦៣.** ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចន្តិ វុត្តចក្ខុវិញ្ញាណេន បស្សិតព្ពន្តិ អាហ **"ឥដ្ឋារម្មណភូតា"**តិ។ **កមនីយា**តិ កាមេតព្ពា។ មនំ អប្បាយន្តីតិ **មនាបា**តិ អាហ **"មនវឌ្ឍនកា"**តិ។ បិយាយិតព្ពសភាវា **បិយរូបា។ កាមូបសំហិតា**តិ កាមបដិសំយុត្តា។ អាលម្ពិតព្ពតា ឯវ ចេត្ថ ឧបសំហិតតាតិ **"អារម្មណំ កត្វា"**តិអាទិមាហ។ តណ្ហាសង្ខាតា នន្ទី **តណ្ហានន្ទី,** ន តុដ្ឋិនន្ទីយេវ "នន្ទី ចរតី"តិអាទីសុ វិយ។ **គាមន្ត**ន្តិ គាមសមីបំ។ **"អនុបចារដ្ឋាន"**ន្តិ វត្វា តំ ទស្សេតិ **"យត្ថា"**តិអាទិនា។

**ឯត្តា**តិ យថានីហតេ បាឡេ។ **"ឥមំ ឯកំ បរិយាយំ ឋបេត្វា"**តិ វុត្តំ តស្ស "បន្តានី"តិបទេន សង្គហិតត្តា។ **អប្បសទ្ទានិ អប្បនិគ្ឃោសានី**តិ ឯត្ថ **អប្ប**-សទ្ទោ អភាវត្ថោ។

បឋមមិគជាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. សមិទ្ធិលោកបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

**៦៨. អាយាចនសុត្តតោ បដ្ឋាយា**តិ មិគជាលវគ្គេ ទុតិយសុត្តតោ បដ្ឋាយ។ បឋមសុត្តេ បន ទុតិយកវិហារាទិភាវោ វុត្តោតិ។

សមិទ្ធិលោកបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. ឧបសេនអាសីវិសសុត្តវណ្ណនា

**៦៩. គហេត្វា**តិ បារុបនស្ស សិថិលករណេន វិមំសតោ មោចេត្វា។ **លេណច្ឆាយាយា**តិ បុរិមទិសាយ លេណច្ឆាយាយំ។ **បតិត្វា**តិ លេណច្ឆទនតោ ភស្សិត្វា។ **ផុដ្ឋវិសោ**តិ ចក្ខុសុ អាសីវិសេសុ សោ ផុដ្ឋវិសោ។ តេនាហ **“តស្មា”**តិអាទិ។ **បរិយាទិយមានមេវា**តិ ខេបេន្តមេវ, វិនាសេន្តមេវាតិ អត្ថោ។ **យថាបរិច្ឆេទេនា**តិ អត្តនោ វិសបរិច្ឆេទានុរូបំ។ **អញ្ញថាភាវ**ន្តិ វណ្ណភាវាទិបកតិជហនំ។ **សភាវវិគមោ**តិ វិនាសោ។

ឧបសេនអាសីវិសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. ឧបវាណសន្ទិដ្ឋិកសុត្តវណ្ណនា

**៧០. រូបំ បដិសំវិទិតំ ករោតិ** ញាតបរិញ្ញាវសេន។ **រូបរាគ**ន្តិ នីលាទិភេទេ រូបធម្មេ រាគំ។ **បដិសំវិទិតំ ករោតិ** “អយំ មេ រាគោ អប្បហីនោ”តិ។ ឯតេន សេក្ខានំ បច្ចវេក្ខណា កថិតា។ តេន វុត្តំ “ឯវម្បិ ខោ, ឧបវាណ, សន្ទិដ្ឋិកោ ធម្មោ ហោតី”តិអាទិ។ **រូបរាគំ បដិសំវិទិតំ ករោតិ** “នត្ថិ មេ អជ្ឈត្តំ រូបេសុ រាគោ”តិ បជានាតិ។ អសេក្ខានំ ហាយំ បច្ចវេក្ខណា។

ឧបវាណសន្ទិដ្ឋិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. បឋមឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

**៧១. ផស្សាករាន**ន្តិ ឆន្នំ ផស្សានំ អាករានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានានំ, ចក្ខាទីនន្តិ អត្ថោ។ **នដ្ឋោ នាម អហន្តិ វទតិ,** យោ ឆន្នំ ផស្សាយតនានំ សមុទយាទី យថាភូតំ បជានាតិ, សោ វុសិតវា, តតោ អវុសិតវា អហញ្ច តាទិសោតិ។ **អយមេវា**តិ អយំ ចក្ខុស្មឹ “នេតំ មមា”តិអាទិនា តិណ្ណំ គាហានំ អភាវោ ឯវ។

បឋមឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. ទុតិយឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

**៧២. អបុនព្ភវោ**តិ បុនព្ភវាភាវោ។

## ១១. តតិយឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

**៧៣. បនស្សុស**ន្តិ ឯកំសេន នដ្ឋោតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ **“អតិនដ្ឋោ”**តិ, ធុរតោ ឯវ នដ្ឋោតិ អត្ថោ។

តតិយឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មិគជាលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. គិលានវគ្គោ

## ១-៥. បឋមគិលានសុត្តាទិវណ្ណនា

**៧៤-៧៨. អប្បញ្ញាតោ**តិ នាមគោត្តតោ ថេរ សីលាទិគុណេហិ ច អប្បញ្ញាតោ អវិស្សុតោ។ ថេរមជ្ឈិមភាវំ អប្បត្តកាយ **នវោ**។

បឋមគិលានសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. ទុតិយអវិជ្ជាបហានសុត្តវណ្ណនា

**៨០**. អនិច្ចាទិវសេន អភិនិវិសនំ **អភិនិវេសោ,** សោ ឯវ ធម្មសភាវំ អតិក្កមិត្វា បរតោ អាមសនតោ **បរាមាសោ,** សោ ឯវ **គាហោ**។ តេន អភិនិវេសបរាមាសគ្គាហេន **គណ្ហិតុំ ន យុត្តា** អនិច្ចាទិសភាវត្តា។ សង្ខារា ឯវ បវត្តិយា ការណភាវតោ **សង្ខារនិមិត្តានិ**។ យោ សង្ខារេសុ អបរិញ្ញាតាភិនិវេសេន បស្សិតព្ពោ អត្តាការោ, សោ ន ហោតីតិ អញ្ញោ អនត្តាការោ, **តតោ អញ្ញតោ បស្សតិ។ បរិញ្ញាតាភិនិវេសោ**តិ តីរណបរិញ្ញាយ បរិច្ឆិជ្ជ ញាតមិច្ឆាភិនិវេសោ។ **បរិញ្ញាតាភិនិវេសោ**តិ វា បរិញ្ញាតវិបស្សនាភិនិវេសោ។ **វិបស្សនា**តិ អរូបសត្តកវសេន វិបស្សនាយ បរិជានិតព្ពា។

ទុតិយអវិជ្ជាបហានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៨. សម្ពហុលភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា**

**៨១**. **កេវល**ន្តិ ឥតរលក្ខណេហិ អវោមិស្សំ។

**១០. ផគ្គុនបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា**

**៨៣**. តណ្ហាយ បហីនាយ ទិដ្ឋិមានាបិ បហីនា ឯវាតិ “**តណ្ហាបបញ្ចស្ស ឆិន្នត្តា ឆិន្នបបញ្ចេ**”តិ វុត្តំ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥធ សត្តវោហារោ ចក្ខាទីសុ វិជ្ជមានេសុ ឯវ ហោតិ, តស្មា បរិនិព្ពុតានញ្ច វោហារោ ចក្ខាទីសុ សន្និស្សយេនេវ, នាញ្ញថាតិ **អតិក្កន្តពុទ្ធេហិ បរិហរិតានិ ចក្ខុសោតាទីនិ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ** “អត្ថិ នុ ខោ ភន្តេ”តិអាទិនា។ **ចក្ខុសោតាទិវដ្ដំ** វដ្ដេ បវត្តេយ្យ។

ផគ្គុនបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គិលានវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៩. ឆន្នវគ្គោ**

**១. បលោកធម្មសុត្តវណ្ណនា**

**៨៤. អនិច្ចលក្ខណមេវ កថិតំ,** តញ្ច បរិយាយេន, អនិច្ចលក្ខណេ កថិតេ ឥតរលក្ខណានិ កថិតានេវ ហោន្តិ ព្យភិចារភាវតោ។

**២. សុញ្ញតលោកសុត្តវណ្ណនា**

**៨៥**. អត្តនោ ឥទន្តិ **អត្តនិយ**ន្តិ អាហ “**អត្តនោ សន្តកេនា**”តិ។

**៣. សំខិត្តធម្មសុត្តវណ្ណនា**

**៨៦**. **វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ ខន្ធិយវគ្គេ ខន្ធវសេន អាគតំ, ឥធ អាយតនវសេនាតិ អយមេវ វិសេសោ។

**៤. ឆន្នសុត្តវណ្ណនា**

**៨៧**. សព្ពនិមិត្តេហិ បដិសល្លីយតិ ឯតេនាតិ **បដិសល្លានំ,** ផលសមាបត្តិ។ **ជីវិតហារកសត្ថំ** ជីវិតស្ស ហរណតោ, សត្ថានញ្ច សសនតោ ហឹសនតោ ។ **បរិចរិតោ**តិ បយិរុបាសិតោ។ តេន យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជិន្តិ ទីបេតិ។

**អនុបវជ្ជ**ន្តិ បរហេិ ន ឧបវទិតព្ពំ។ តំ បនេត្ថ អាយតឹ អប្បដិសន្ធិភាវតោ ហោតីតិ អាហ “**អប្បវត្តិក**”ន្តិ។ “នេតំ មមា”តិអាទីនិ វទន្តោ **អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា កថេសិ។ បុថុជ្ជនភាវមេវ ទីបេន្តោ វទតិ** អកតកិច្ចភាវទីបនេន។ កិញ្ចាបិ ថេរោ បុដ្ឋិតំ បញ្ហំ អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា កថេសិ, “ន សមនុបស្សាមី”តិ បន វទន្តោ កិញ្ចិ និប្បត្តិំ ន កថេសិ, តស្មា “ឥទម្បិ មនសិ កាតព្ព”ន្តិ ឥទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។

**កិលេសបស្សទ្ធី**តិ កិលេសបរិឡាហវូបសមោ។ **ភវត្ថាយ** បុន ភវត្ថាយ។ **អាលយនិកន្តិ បរិយុដ្ឋានេ**តិ ភវន្តរេ អបេក្ខាសញ្ញិតេ អាលយេ និកន្តិយា ច បរិយុដ្ឋានប្បត្តិយា។ **អសតិ** អវិជ្ជមានាយ។ បដិសន្ធិវសេន អញ្ញភវតោ ឥធាគមនំ **អាគតិ នាម។ ចុតិវសេន គមន**ន្តិ ចវនវសេន ឥតោ គតិ។ អនុរូបគមនំ គតិ នាម តទុភយំ ន ហោតិ។ ចុតូបបាតោ អបរាបរភវនវសេន **ចុតិ**, ឧបបជ្ជនវសេន **ឧបបាតោ**, តទុភយម្បិ ន ហោតិ។ ឯវំ បន ចុតូបបាតេ អសតិ **នេវិធ** ន ឥធ លោកេ។ **ន ហុរំ** ន បរលោកេ ហោតិ។ តតោ ឯវ **ន ឧភយត្ថ ហោតិ។ អយមេវ អន្តោ** អយំ ឥធលោកេ បរលោកេ ច អភាវោយេវ ទុក្ខស្ស បរិយោសានំ។ **អយមេវា**តិ យថាវុត្តោ ឯវ – **ឯត្ថ** ឯតស្មិំ បាឋេ បរម្បរាគតោ បមាណភូតោ **អត្ថោ**។

**យេ បនា**តិ សម្មាទិនោ សន្ធាយ វទតិ។ **អន្តរាភវំ ឥច្ឆន្តិ** "ឯវំ ភវេន ភវន្តរសម្ពន្ធោ យុជ្ជេយ្យា"តិ។ **និរត្ថកំ** អន្តរាភវស្ស នាម កស្សចិ អភាវតោ។ ចុតិក្ខណានន្តរញ្ហិ បដិសន្ធិក្ខណានំយេវ បាតុភាវោ។ តេនាហ "**អន្តរាភវស្ស…បេ…. បដិក្ខិត្តោយេវា**"តិ។ តត្ថ **ភាវោ**តិ អត្ថិតា។ **អភិធម្មេ កថាវត្ថុប្បករណេ** (កថា. ៥០៥-៥០៧) **បដិក្ខិត្តោយេវ**។ យទិ ឯវំ "អន្តរេនា"តិ ឥទំ កថន្តិ អាហ "**អន្តរេនា**"តិអាទិ។ វិកប្បតោ អញ្ញំ **វិកប្បន្តរំ**, តស្ស ទីបនំ "អន្តរេនា"តិ វចនំ។ ន អន្តរាភវទីបនំ តាទិសស្ស អនុបលព្ភនតោ បយោជនាភាវតោ ច។ យត្ថ ហិ វិបាកវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ, តត្ថស្ស និស្សយភូតស្ស វត្ថុស្ស សហភាវីនញ្ច ខន្ធានំ សម្ភវោតិ សទ្ធិំ អត្តនោ និស្សយេន វិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតេវាតិ នាស្ស ឧប្បត្តិយា ទេសទូរតា វេទិតព្ពា។ "នេវ ឥធ ន ហុរ"ន្តិ វុត្តទ្វយតោ អបរំ វិកប្បេន "ន ឧភយ"ន្តិ, តត្ថបិ ន ហោតិយេវាតិ អធិប្បាយោ។ "**អន្តរេនា**"តិ វា "វិនា"តិ ឥមិនា សមានត្ថោ និបាតោ, តស្មា នេវិធ, ន ហុរំ, ឧភយំ វិនាបិ នេវាតិ អត្ថោ។

**អាហរី**តិ ឆិន្ទវសេន គណ្ហិ។ តេនាហ "**កណ្ឋនាឡំ ឆិន្ទី**"តិ។ **បរិគ្គណ្ហន្តោ**តិ សម្មសន្តោ។ **បរិនិព្ពុតោ** ទីឃរត្តំ វិបស្សនាយំ យុត្តប្បយុត្តភាវតោ។ "**អនុបវជ្ជំ ឆន្នេន ភិក្ខុនា សត្ថំ អាហរិត**"ន្តិ, **កថេសី**តិ អសេក្ខកាលេ ព្យាករណំ វិយ កត្វា កថេសិ។

**ឥមិនា**តិ "ឧបវជ្ជកុលានី"តិ ឥមិនា វចនេន។ **ថេរោ**តិ សារិបុត្តត្ថេរោ។ **ឯវ**ន្តិ ឯវំ បុព្ពកាលេសុ សំសដ្ឋវិហារី ហុត្វា ឋិតោ បច្ឆា អរហត្តំ បាបុណិស្សតីតិ អាសង្កន្តោ បុច្ឆតិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

ឆន្នសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥-៦. បុណ្ណសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៨-៨៩. **តន្តិ** ចក្ខុរូបទ្វយំ។ តេនាហ "**ចក្ខុញ្ចេវ រូបញ្ច**"តិ។ **នន្ទិសមុទយា**តិ នន្ទិយា សមុទយតណ្ហាយ សេសការណេហិ នន្ទិយា សមុទិតិ សមោធានំ នន្ទិសមុទយោ, តស្មា នន្ទិសមុទយា។ តេនាហ "**តណ្ហាយ សមោធានេនា**"តិ។ បញ្ចក្ខន្ធសង្ខាតស្ស ទុក្ខស្ស សមោធានេន សមុទិតិ បវត្តិយេវាតិ សហ សមុទយេន ទុក្ខស្ស ទស្សិតត្តា "**វដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា**"តិ វុត្តំ។ និរោធូបាយេន សទ្ធិំ និរោធស្ស ទស្សិតត្តា "**វិវដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា**"តិ។ បុច្ឆានុសន្ធិអាទីសុ អញ្ញតរោ ន ហោតីតិ អាហ – "**បាដិយេក្កោ អនុសន្ធី**"តិ។

**ចណ្ឌា**តិ កោធនា។ **ទុដ្ឋា**តិ ទោសវន្តោតិ អត្ថោ។ **កិព្ពិសា**តិ បាបា។ **កក្ខឡា**តិ ទារុណា។ **យដិកមុគ្គរេនា**តិ ឯកស្មិំ បក្ខេ យដិកំ ទស្សេត្វា កតេន រស្សទណ្ឌេន។ សត្ថានំ សសនតោ សត្ថំ, តតោ ឯវ ជីវិតស្ស ហរណតោ ហារកញ្ចាតិ **សត្ថហារកំ។ ឥន្ទ្រិយសំវរោ "ទមោ"តិ វុត្តោ** មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ ទមនតោ។ **បញ្ញា "ទមោ"តិ វុត្តា** កិលេសវិសេវិតានំ ទមនតោ វូបសមនតោ។ **ឧបោសថកម្មំ "ទមោ"តិ វុត្តំ** កាយទ្វារាទីហិ ឧប្បជ្ជនកអសមស្ស ទមនតោ។ **ខន្តិ "ទមោ"តិ វេទិតព្ពា** អក្ខន្តិយា ទមនតោ វូបសមនតោ។ តេនាហ "**ឧបសមោតិ តស្សេវ វេវចន**"ន្តិ។

**ឯត្ថា**តិ សុនាបរន្តជនបទេ។ **ឯតេ ទ្វេ**តិ អយំ បុណ្ណត្ថេរោ តស្ស កនិដ្ឋោតិ ឯតេ ទ្វេ ភាតរោ។ **អាហច្ច អដ្ឋាសិ** ឧឡារំ ពុទ្ធារម្មណំ បីតិំ ឧប្បាទេត្វា។ **សត្ត សីហនាទេ នទិត្វា**តិ មម្មច្ឆេទកានម្បិ អក្កោសបរិភាសានំ ខមនេ សន្តោសាភាវទីបនំ, បាណិប្បហារស្ស, លេឌ្ឌុប្បហារស្ស, ទណ្ឌប្បហារស្ស, សត្ថប្បហារស្ស, ជីវិតវោរោបនស្ស, ខមនេ សន្តោសាភាវទីបនញ្ចាតិ ឯវំ សត្ត សីហនាទេ នទិត្វា។ ចតូសុ ឋានេសុ វសិតត្តា បាឡិយំ វសនដ្ឋានំ អនុទ្ទេសិកំ កត្វា "**សុនាបរន្តស្មិំ ជនបទេ វិហរតី**"តិច្ចេវ វុត្តំ។

**ចតូសុ ឋានេសូ**តិ អជ្ជុហត្ថបព្ពតេ, សមុទ្ទគិរិវិហារេ, មាតុលគិរិម្ហិ, មកុឡការាមវិហារេតិ ឥមេសុ ចតូសុ ឋានេសុ។ **តន្តិ** ចង្កមំ អារុយ្ហ កោចិ ភិក្ខុ ចង្កមិតុំ សមត្ថោ នត្ថិ មហតា សមុទ្ទបរិស្សយេន ភាវនាមនសិការស្ស

អនភិសម្ពុណនតោ។ **ឧប្បាតិក**ន្តិ ឧប្បាតករំ មហាសង្ខោភំ ឧដ្ឋបេត្វា។ **សម្ពខេ**តិ អនិលបទេសេ។ **បដិវេទេសុ**ន្តិ បវេទេសុំ។

**អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយា**តិ មណ្ឌលមាឡស្ស កាតុំ បឋវីមិតកាលតោ បភុតិ។ សច្ចពន្ទេន បញ្ចសតានិ បរិបូរេតុំ **“ឯកូនបញ្ចសតាន”**ន្តិ វុត្តំ។ **គន្ធកុដិ**ន្តិ ជេតវនមហាវិហារេ មហាគន្ធកុដឹ។

**សច្ចពន្ធនាមោ**តិ សច្ចពន្ធេ បព្ពតេ ចិរនិវាសិតាយ “សច្ចពន្ធោ”ត្វេវ លទ្ធនាមោ។ **អរហត្តំ បាបុណី**តិ បញ្ញាភិញ្ញាបរិវារំ អរហត្តំ អធិគច្ឆិ។ តេនាហ **“មគ្គេនេវស្ស អភិញ្ញា អាគតា”**តិ។

តស្មិំ សន្និបតិតា មហាជនា កេចិ សោតាបន្នា, កេចិ សកទាគាមិនោ, កេចិ អនាគាមិនោ, កេចិ អរហន្តោ អហេសុំ។ តត្ថាបិ កេចិ តេវិជ្ជា, កេចិ ឆឡភិញ្ញា, កេចិ បដិសម្ភិទប្បត្តា អហេសុំ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“មហាជនស្ស ពន្ធនមោក្ខោ ជាតោ”**តិ។ យេ បន តត្ថ សរណគមនបញ្ចសីលទសសីលសមាទានេន លទ្ធានុគ្គហា, តេសំ ទេវតានញ្ច វសេន **“មហន្តំ ពុទ្ធកោលាហលំ អហោសី”**តិ វុត្តំ។

**អរុណំ បន មហាគន្ធកុដិយំយេវ ឧដ្ឋបេសិ** ទេវតានុគ្គហត្ថញ្ចេវ កុលានុទយាយ ច។ **អបាយមគ្គេ ឋិតាវិតោ** “កោចិ លោកស្ស សជិកា អត្ថិ, តស្ស វសេន បវត្តិសំហារា ហោន្តិ, តេនេវាយំ បជា សនាថា ហោតិ, តំ យុញ្ជតិ ច តស្មិំ តស្មិំ កម្មេ”តិ មិច្ឆាគាហេហិ។ **បរិចរិតព្ពំ យាចិ** “ឯត្ថ មយា ចិរំ វសិតព្ព”ន្តិ។

**ឆដ្ឋ**ន្តិ ពាហិយសុត្តំ។ តំ **ឧត្តានមេវ** ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា។

បុណ្ណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧-៨. បឋមឯជាសុត្តាទិវណ្ណនា

**៩០-៩១**. ឯជតិ ឆឡារម្មណនិមិត្តំ កម្បតីតិ **ឯជា**។ តេនាហ **“ចលនដ្ឋេនា”**តិ។ **អាពាធនដ្ឋេន** បីឡនដ្ឋេន។ **អន្តោ ទោសនដ្ឋេនា**តិ អន្តោចិត្តេ ឯវ បទុស្សនដ្ឋេន។ **និកន្តនដ្ឋេនា**តិ ឆិន្ទនដ្ឋេន។ **ហេដ្ឋា គហិតមេវា**តិ ហេដ្ឋា មញ្ញិតសមុគ្ឃាតសារុប្បសុត្តេ អាគតមេវ។ **វុត្តនយមេវ** មញ្ញិតសមុគ្ឃាតសុត្តេ។

បឋមឯជាសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៩-១០. បឋមទ្វយសុត្តាទិវណ្ណនា

**៩២-៩៣**. **ទ្វយ**ន្តិ ទុកំ។ បាឡិយំ អាមេឌិតលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ **“ទ្វេ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ”**តិ។ **ឯវមេត**ន្តិ ឯវំ អនិច្ចាទិភាវេន ឯតំ ចក្ខុរូបញ្ចាតិ ទ្វយំ។ **ចលតី**តិ អនវដ្ឋានេន បចលតិ។ **ព្យថតី**តិ ជរាយ មរណេន ច បវេធតិ។ **ហេតុ ចេវ** ឧប្បត្តិនិមិត្តត្តា។ **សហគតី**តិ សហប្បវត្តិ, តាយ គហេតព្ពត្តា “សង្គតី”តិ ផស្សោ វុត្តោ។ ឯស នយោ សេសបទទ្វយេបិ។ យស្មា ច សំគច្ឆមានធម្មវិមុត្តា សង្គតិ នាម នត្ថិ, តថា សន្និបាតសមវាយា, តេសំ វសេន និព្ពត្តោ ផស្សោ តថា វុច្ចតីតិ។ តេនាហ **“តមិនា”**តិអាទិ។

**វត្ថូ**តិ ចក្ខុ និស្សយបច្ចយាទិភាវេន។ **អារម្មណ**ន្តិ រូបំ អារម្មណបច្ចយាទិភាវេន។ **សហជាតា តយោ ខន្ធា** វេទនាទយោ, តេ សហជាតាទិបច្ចយភាវេន។ **អយំ ហេតូ**តិ អយំ តិវិធោ ហេតុ។ **ផស្សេនា**តិអាទីសុ អយំ សង្ខេបត្ថោ – យស្មា រូបារម្មណេ ផស្សោ អត្តនោ ផុសនកិច្ចំ ករោន្តោ ឯវំ វេទនា អនុភវនកិច្ចំ, សញ្ញា សញ្ជាននកិច្ចំ ករោតិ, តស្មា **“ផស្សេន ផុដ្ឋមេវា”**តិអាទិវុត្តមេវ អត្ថំ ឥទានិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ទស្សេតុំ **“ផុដ្ឋោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ បញ្ចេវ ខន្ធា ភគវតា សមតីសាយ អាការេហិ វុត្តា។ កស្មាតិ អាហ **“កថ”**ន្តិអាទិ។ រុក្ខសាខាសុ រុក្ខវោហារោ វិយ ឯកេកធម្មេបិ ខន្ធវោហារោ ហោតិយេវ។ តេនាហ ភគវា – “វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ”តិ (យម. ខន្ធយមក ២)។

បឋមទ្វយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆន្នវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. សឡវគ្គោ

## ១. អទន្តអគុត្តសុត្តវណ្ណនា

**៩៤. អទមិតា**តិ ទមំ និព្ពិសេវនភាវំ អនីតា។ **អគោបិតា**តិ សតិសង្ខាតាយ វតិយា ន រក្ខិតា។ **អបិហិតា**តិ សតិកវាដេន ន បិហិតា។ ចក្ខាហិបិ បទេហិ ឥន្ទ្រិយានំ អនាវរណមេវាហ។ អធិកំ វហន្តីតិ អធិវាហា, ទុក្ខស្ស អធិវាហា **ទុក្ខាធិវាហា**។ និរយេសុ ឧប្បជ្ជនកំ **នេរយិកំ។ អាទិ**-សទ្ទេន សេសបាឡឹ សង្គណ្ហាតិ។

**សឡេវា**តិ ឆ-ការស្ស ស-ការោ, ឡ-ការោ បទសន្ធិករោ។ **យត្តា**តិ និមិត្តគ្គេ ភុម្មំ។ **អនវស្សុតា អតិន្តា**តិ រាគេន អតេមិតា។

**អស្សាទិត**ន្តិ អស្សាទំ ឥតំ ឧបគតំ។ តេនាហ "**អស្សាទវន្ត**"ន្តិ។ **សុខទុក្ខ**ន្តិ ឥដ្ឋានិដ្ឋំ។ អន្វយតីតិ អន្វយោ, ហេតុ។ ផស្សោតិ អន្វយោ ឯតស្សាតិ **ផស្សន្វយ**ន្តិ អាហ – "**ផស្សហេតុក**"ន្តិ។ "**អវិរុទ្ធ**"តតិ វិភត្តិលោបេន និទ្ទេសោ។

**បបញ្ចសញ្ញា**តិ តណ្ហាទិសមច្ឆបសំហតសញ្ញា។ តេនាហ "**កិលេសសញ្ញាយ បបញ្ចសញ្ញា នាម ហុត្វា**"តិ។ បបញ្ចសញ្ញា ឯតេសំ អត្ថីតិ **បបញ្ចសញ្ញា,** ឥតរីតរា នរា។ **បបញ្ចយន្តា**តិ សំសារេ បបញ្ចំ ចិរាយនំ ករោន្តា។ **សញ្ញិនោ**តិ គេហស្សិតសញ្ញាយ សញ្ញាវន្តោ។ **មនោមយំ វិតក្ក**ន្តិ គេហវលំ មនសា សម្ភាវិតំ មិច្ឆាវិតក្កំ។ **ឥរិយតី**តិ ឥរិយំ បដិបត្តី ឥរិយតិ បដិបជ្ជតិ។

**សុដ្ឋុ ភាវិតោ**តិ សុដ្ឋុភាវំ សុភាវនំ ឥតោ ភាវិតភាវិតោ។ **ផុដ្ឋស្ស ចិត្ត**ន្តិ តេន យថាវុត្តផស្សេន ផុដ្ឋំ អស្ស ចិត្តំ។ **ន វិកម្បតេ ក្វចី**តិ កិស្មិញ្ចិ ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណេ ន កម្បតិ។ **បារគា**តិ បារគាមិនោ ភវថ។

អទន្តអគុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. មាលុក្យបុត្តសុត្តវណ្ណនា

**៩៥. អបសាទេតី**តិ តជ្ជេតិ។ **ឧស្សាទេតី**តិ ឧក្កំសេតិ។ **អយំ កិរ** ថេរោ មាលុក្យបុត្តោ។ **បមជ្ជិត្វា**តិ យោនិសោមនសិការស្ស អននុយុជ្ជនេន បមជ្ជិត្វា។

**យត្រា**តិ បច្ចត្តំ វចនាលង្ការេ។ **នាមា**តិ អសម្ភាវនេ អបសាទនបក្ខេ, ឧស្សាទនបក្ខេ បន សម្ភាវនេ។ **កឹ ជាត**ន្តិ កឹ តេន មហល្លកភាវេន ជាតន្តិ មហល្លកភាវំ តិណាយបិ អមញ្ញមានោ វទតិ។ តេនាហ "**យទិ…បេ…. អនុគ្គណ្ហន្តោ**"តិ។ **អនុគ្គណ្ហន្តោ**តិ អចិន្តេន្តោ។ មាទិសានំ ភគវតោ ឱវាទោ ឧបការាវហោតិ ឯតរហិ **ឱវាទញ្ច បសំសន្តោ**។

"អទិដ្ឋា អទិដ្ឋបុព្ពា"តិអាទិនា បរិកប្បវសេន វុត្តនិទស្សនំ "យថា ឯតេសុ ឆន្ទាទយោ ន ហោន្តិ, ឯវមិតរេសុបិ បរិញ្ញាតេសូ"តិ នយបដិបជ្ជនត្ថំ, តេសម្បិ ឥមេហិ សមានេតព្ពត្តា។ តេន វុត្តំ "សុបិនកូបមា កាមា"តិ (ម. និ. ១.២៣៤; ២.៤៦; បាចិ. ៤១៧; ចូឡវ. ៦៥)។

**ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្ត**ន្តិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស រូបាយតនំ យត្តកោ គហណាការោ, តត្តកំ។ កិត្តកំ បមាណន្តិ អត្តសំវេទិយំ បរស្ស ន ទិសិតព្ពំ, កប្បនាមត្តំ រូបំ។ តេនាហ "**ចក្ខុវិញ្ញាណំ ហី**"តិអាទិ។ **រូបេ**តិ រូបាយតនេ។ **រូបមត្តមេវា**តិ នីលាទិភេទំ រូបាយតនមត្តំ, ន នីលាទិ។ វិសេសនិវត្តនត្ថោ ហិ អយំ មត្ត-សទ្ទោ។ យទិ ឯវំ, **ឯវ**-ការោ កិមត្ថិយោ? ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ហិ រូបាយតនេ លព្ភមានម្បិ នីលាទិវិសេសំ "ឥទំ នីលំ នាម, ឥទំ បីតំ នាមា"តិ ន គណ្ហាតិ។ កុតោ និច្ចានិច្ចាទិសភាវត្តន្តិ សំហិតស្សាបិ និវត្តនត្ថំ ឯវការគ្គហណំ។ តេនាហ "**ន និច្ចាទិសភាវ**"ន្តិ។ **សេសវិញ្ញាណេហិបី**តិ ជវនវិញ្ញាណេហិបិ។

**ទិដ្ឋំ នាម ចក្ខុវិញ្ញាណំ** រូបាយតនស្ស ទស្សនន្តិ កត្វា។ តេនាហ "**រូបេ រូបវិជាននន**"ន្តិ។ **ចក្ខុវិញ្ញាណមត្តមេវា**តិ យត្តកំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ រូបាយតនេ គហណមត្តំ, តំមត្តមេវ មេ សព្ពំ ចិត្តំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ "រាគាទិរហេនា"តិ វា បាឋោ។ **ទិដ្ឋំ នាម** បទត្ថតោ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋំ រូបំ។ **តត្ថេវា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋមត្តេ រូបេ។ **ចិត្តត្តយំ** ទិដ្ឋមត្តំ នាម ចក្ខុវិញ្ញាណំ វិយ រាគាទិវិរហេន បវត្តនតោ។ តេនាហ "**យថា ត**"ន្តិ អាទិ។

**មនោទ្វារាវជ្ជនេន វិញ្ញាតារម្មណំ** វិញ្ញាតន្តិ អធិប្បេតំ រាគាទិវិរហេន វិញ្ញេយ្យតោ។ តេនាហ "**យថា អាវជ្ជនេនា**"តិអាទិ។

**តទា**តិ តស្មឹ កាលេ, ន តតោ បដ្ឋាយាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ ទស្សេតិ។ “ទិដ្ឋមត្ត”ន្តិអាទិនា យេសំ រាគាទីនំ និវត្តនំ អធិប្បេតំ, តេ “តេនា”តិ ឯត្ថ ត-សទ្ទេន បច្ចាមសីយន្តីតិ “**តេន រាគេន វា រត្តោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ វិសយេ ភុម្មំ, វិសយភាវោ ច វិសយិនា សម្ពន្ធវសេន ឥច្ឆិតព្ពោតិ វុត្តំ “**បដិពទ្ធោ**”តិអាទិ។

**សតី**តិ រូបស្ស យថាសភាវសល្លក្ខណា សតិ **មុដ្ឋា** បិយនិមិត្តមនសិការេន អនុប្បជ្ជនតោ ន ទិស្សតិ នប្ប វត្តតិ។ **អជ្ឈោសា**តិ អជ្ឈោសាយ។ **គិលិត្វា** បរិនិដ្ឋបេត្វា អត្តនិយករណេន។

**អភិជ្ឈា ច វិហេសា ចា**តិ ករណត្ថេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ – “**អភិជ្ឈាយ ច វិហេសាយ ចា**”តិ។ អត្ថវសេន វិភត្តិបរិណាមោតិ អាហ – “**អភិជ្ឈាវិហេសាហី**”តិ។ **អាចិនន្តស្សា**តិ វឌ្ឍេន្តស្ស។ **បដិស្សតោ**តិ បតិស្សតោ សព្ពត្ថ សតិយា យុត្តោ។ **សេវតោ ចាបី**តិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ **អបិ**-សទ្ទោ ច និបាតមត្តន្តិ “**សេវន្តស្ស**”ឥច្ចេវ អត្ថោ វុត្តោ។

មាលុក្យបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. បរិហានសុត្តវណ្ណនា

**៩៦**. **បរិហានសភាវ**ន្តិ អនវដ្ឋធម្មេហិ បរិហាយនសភាវំ។ **អភិភវិតានី**តិ អភិភូតានិ និព្ពិសេវនភាវាការេន។ **សរសង្កប្បា**តិ តស្មឹ តស្មឹ វិសយេ អនវដ្ឋិតភាវេន សង្កប្បា។ **សំយោជនិយា**តិ សំយោជេតព្ពា។ សំយោជនានញ្ហិ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិយា ឱកាសំ ទេន្តោ កិលេសជាតំ អធិវាសេតិ នាម។ កិលេសោ ឯវ **កិលេសជាតំ។ អារម្មណំ** បន ចិត្តេ ករោន្តោ អធិវាសេតិ នាម។ **ឆន្ទរាគប្បហានេន ន បជហតិ** អារម្មណំ, កិលេសំ បន អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនេន ឯវ។ **អភិភវិតំ អាយតនន្តិ កថិតំ** អធិវាសនាទិនា។ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, បរិហានធម្មោ ហោតី”តិ **ធម្មំ បុច្ឆិត្វា** តំ **វិភជន្តេន ភគវតា** “តញ្ចេ ភិក្ខុ អធិវាសេតី”តិអាទិនា **បុគ្គលេន** បុគ្គលាធិដ្ឋានេន **ធម្មោ ទស្សិតោ**។

បរិហានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. បមាទវិហារីសុត្តវណ្ណនា

**៩៧**. **ន បិទហិត្វា** ចក្ខុន្ទ្រិយំ ន បិទហិត្វា សញ្ញាទិត្វា បិតស្ស។ **ព្យាសិញ្ចតី**តិ កិលេសេហិ វិសេសេន អាសិញ្ចតិ។ **កិលេសតិន្ត**ន្តិ កិលេសេហិ អវស្សុតំ។ **ទុព្ពលបីតិ** តរុណា ន ពលប្បត្តា។ **ពលវបីតិ** ឧព្ពេគា ផរណប្បត្តា ច បីតិ។ **ទរថប្បស្សទ្ធី**តិ កាយចិត្តទរថវូបសមលក្ខណា បស្សទ្ធិ។ **ន ឧប្បជ្ជន្តិ** បច្ចយបរម្បរាយ អសិទ្ធត្តា។ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, បមាទវិហារី ហោតី”តិអាទិនា **បុគ្គលំ បុច្ឆិត្វា** “បាមោជ្ជំ ន ហោតិ, បាមោជ្ជំ ជាយតី”តិអាទិនា ច, **ធម្មេន** “បមាទវិហារី អប្បមាទវិហារី”តិ ច **បុគ្គលោ ទស្សិតោ**។

បមាទវិហារីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. សំវរសុត្តវណ្ណនា

**៩៨**. **ឥទ**ន្តិ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, អសំវរោ”តិ? ឥទំ វចនំ។ **បហាតព្ពធម្មក្ខានវសេនា**តិ បហាតព្ពធម្មស្សេវ កថនំ វុត្តំ។ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, អសំវរោ ហោតី”តិ **ធម្មំ បុច្ឆិត្វា** “សន្តិ, ភិក្ខវេ, ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា រូបា”តិអាទិនា **ធម្មោវ វិភត្តោ**។

សំវរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

**៩៩**. **ចិត្តេកគ្គតាយា**តិ សមថវសេន ចិត្តេកគ្គតាយ។ **បរិហាយមានេ**តិ តស្ស អលាភេន បរិហាយមានេ។ **កម្មដ្ឋាន**ន្តិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ, សមថមេវ វា។

### ៧. បដិសល្លានសុត្តវណ្ណនា

**១០០**. **កម្មដ្ឋាន**ន្តិ សមថវិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ។

## ៨-៩. បឋមនគុម្ពកំសុត្តាទិវណ្ណនា

**១០១-១០២. ឧបមំ បរិវារេត្វា**តិ ឧបមំ បរិហរិត្វា។ **សុទ្ធិកវសេនា**តិ ឧបមាយ វិនា កេវលមេវ។

## ១០. ឧទកសុត្តវណ្ណនា

**១០៣. ឧទកោ**តិ តស្ស នាមំ។ **វេទំ** ញាណំ។ សព្ពំ ជិតវាតិ **សព្ពជិ។ អវខត**ន្តិ និខតំ។ **ឧច្ឆាទនធម្មោ**តិ ឧច្ឆាទេតព្ពសភាវោ។ **បរិមទ្ទនធម្មោ**តិ បរិមទ្ទិតព្ពសភាវោ។ **បរិហតោ**តិ បរិហរិតោ។ ឱទនកុម្មាសូបចយុច្ឆាទនបរិមទ្ទនបទេហីតិ វត្តព្ពំ។ ឧច្ឆាទនំ វា បរិមទ្ទនមត្តមេវាតិ កត្វា ន គហិតំ។

ឧទកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សឡាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយោ បណ្ណាសកោ។

## ១១. យោគក្ខេមិវគ្គោ

## ១. យោគក្ខេមិសុត្តវណ្ណនា

**១០៤. ចតូហិ យោគេហី**តិ កាមយោគាទីហិ ចតូហិ យោគេហិ។ **ខេមិនោ**តិ ខេមវតោ កុសលិនោ។ **ការណភូត**ន្តិ កត្តព្ពឧបាយស្ស ការណភូតំ។ បរិយាយតិ បវត្តីតិ និវត្តិញ្ច ញាបេតីតិ បរិយាយោ, ធម្មោ ច សោ បរិយត្តិធម្មត្តា បរិយាយោ ចាតិ ធម្មបរិយាយោ, តំ **ធម្មបរិយាយំ**។ យស្មា បន សោ តស្សាធិគមស្ស ការណំ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“ធម្មការណ”**ន្តិ។ **យុត្តិ**ន្តិ សមថវិបស្សនាធម្មានីតិ វា ចតុសច្ចធម្មានីតិ វា។ “តស្មា”តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា – “កស្មា”តិ ការណំ បុច្ឆន្តោ **“កិំ អក្ខាតត្តា, ឧទាហុ បហីនត្តា”**តិ វិភជិត្វា បុច្ឆិ។ យស្មា បន ឆន្ទរាគប្បហានំ យោគក្ខេមិភាវស្ស ការណំ, ន កថនំ, តស្មា **“បហីនត្តា”**តិអាទិ វុត្តំ។

យោគក្ខេមិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២-១០. ឧបាទាយសុត្តាទិវណ្ណនា

**១០៥-១១៣. វេទនាសុខទុក្ខ**ន្តិ វេទនាសង្ខាតំ សុខញ្ច ទុក្ខញ្ច កថិតំ។ “អជ្ឈត្តំ សុខំ ទុក្ខ”ន្តិ វុត្តត្តា វិមុត្តិសុខស្ស ច សឡាយតនទុក្ខស្ស ច កថិតត្តា វិវដ្ដសុខំ ចេត្ថ កថិតមេវាតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ កាមំ ឥន្ទ្រិយវគ្គេ ឥន្ទ្រិយវសេន ទេសនា អាគតា, ន អាយតនវសេន។ ឯត្ថ បន វត្តព្ពំ អត្ថជាតំ ឥន្ទ្រិយវគ្គេ វុត្តនយមេវាតិ។

ឧបាទាយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

យោគក្ខេមិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១២. លោកកាមគុណវគ្គោ

## ១-២. បឋមមារបាសសុត្តាទិវណ្ណនា

**១១៤-១១៥.** អាវសតិ ឯត្ថ កិលេសមារោតិ **អាវាសោ**។ កាមគុណអជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានិ។ កិលេសមារស្ស អាវាសំ គតោ **វសំ គតោ។ តិវិធស្សា**តិ បបញ្ចសញ្ញាសង្ខាតស្ស តិវិធស្សបិ មារស្ស។ គតោ ឯវ ទេវបុត្តមារស្សបិ វសំ គតោតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។

បឋមមារបាសសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. លោកន្តគមនសុត្តវណ្ណនា

**១១៦**. លោកិយន្តិ ឯត្ថ សត្តកាយភូតគាមាទីតិ **លោកោ,** ចក្កវាឡោ។ សង្ខារោ បន លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន **លោកោ។ អន្តន្តិ** ឱសានំ។ **សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សំសន្ទិត្វាតិ** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិយា សមានេត្វា អវិរោធេត្វា។ **ថោមេស្សាមីតិ** បសំសិស្សាមិ។

**ឯវំសម្បត្តិកន្តិ** ឯវំសម្បជ្ជនកំ ឯវំបស្សិតព្ពំ ឥទំ មម អជ្ឈេសនំ។ តេនាហ **"ឦទិសន្តិ អត្ថោ"**តិ។ **ជានំ ជានាតីតិ** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ជានិតព្ពំ ជានាតិ ឯវ។ ន ហិ បទេសញ្ញាណោ ឋិតោ ជានិតព្ពំ សព្ពំ ជានាតិ។ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន ហិ អវិសេសគ្គហណេន ច "ជាន"ន្តិ ឥមិនា និរវសេសំ ញេយ្យជាតំ បរិគ្គយ្ហតីតិ តព្ពិសយាយ ជាននកិរិយាយ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមេវ ករណំ ភវិតុំ យុត្តំ។ បករណវសេន "ភគវា"តិ បទសន្និធានេន ច អយមត្ថោ វិភាវេតព្ពោ។ **បស្សិតព្ពមេវ បស្សតីតិ** ទិព្ពចក្ខុ-បញ្ញាចក្ខុ-ធម្មចក្ខុ-ពុទ្ធចក្ខុ-សមន្តចក្ខុ-សង្ខាតេហិ ញាណចក្ខូហិ បស្សិតព្ពំ បស្សតិ ឯវ។ អថ វា **ជានំ ជានាតីតិ** យថា អញ្ញេ សវិបល្លាសា កាមរូបបរិញ្ញាវាទិនោ ជានន្តាបិ វិបល្លាសវសេន ជានន្តិ, ន ឯវំ ភគវា។ ភគវា បន បហីនវិបល្លាសត្តា ជានន្តោ ជានាតិ ឯវ, ទិដ្ឋិទស្សនស្ស អភាវា បស្សន្តោ បស្សតិ ឯវាតិ អត្ថោ។

**ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេនាតិ** យថា ចក្ខុ សត្តានំ ទស្សនត្ថំ បរិណេតិ សាធេតិ, ឯវំ លោកស្ស យាថាវទស្សនសាធនតោបិ ទស្សនកិច្ចបរិណាយកដ្ឋេន **ចក្ខុភូតោ,** បញ្ញាចក្ខុមយត្តា វា សយម្ភុញាណេន បញ្ញាចក្ខុំ ភូតោ បត្តោតិ វា **ចក្ខុភូតោ។ ញាណភូតោតិ** ឯតស្ស ច ឯវមេវ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ធម្មា វា ពោធិបក្ខិយា, តេហិ ឧប្បន្នត្តា លោកស្ស ច តទុប្បាទនតោ អនញ្ញសាធារណំ វា ធម្មំ បត្តោ អធិគតោតិ **ធម្មភូតោ**។ "ព្រហ្ម"វុច្ចតិ សេដ្ឋដ្ឋេន មគ្គញាណំ, តេន ឧប្បន្នត្តា លោកស្ស ច តទុប្បាទនតោ តញ្ច សយម្ភុញាណេន បត្តោតិ **ព្រហ្មភូតោ**។ ចតុសច្ចធម្មំ វទតីតិ **វត្តា**។ ចិរំ សច្ចបដិវេធំ បវត្តេន្តោ វទតីតិ **បវត្តា។ អត្ថំ នីហរិត្វាតិ** ទុក្ខាទិអត្ថំ ឧទ្ធរិត្វា។ បរមត្ថំ វា និព្ពានំ ជាបយិតា។ អមតសច្ឆិកិរិយំ សត្តេសុ ឧប្បាទេន្តោ អមតំ ទទាតីតិ **អមតស្ស ទាតា**។ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ តទាយត្តភាវតោ **ធម្មស្សាមី**។ បុនប្បុនំ យាចាបេន្តោ ភារិយំ ករោន្តោ **គរុំ ករោតិ** នាម, តថា ទុវិញ្ញេយ្យំ កត្វា កថេន្តោបិ។

**ចក្ខុនា** វិជ្ជមានេន **លោកសញ្ញី ហោតិ,** ន តស្មិំ អសតិ។ ន ហិ អជ្ឈត្តិកាយតនវិរហេន លោកសមញ្ញា អត្ថិ។ តេនាហ **"ចក្ខុស្មិំ លោកោ"**តិអាទិ។ **អប្បហីនទិដ្ឋីតិ** អសមូហតសក្កាយទិដ្ឋិកោ យនវិនិព្ភោគំ កាតុំ អសក្កោន្តោ សមុទាយំ វិយ អវយវំ "លោកោ"តិ សញ្ជានាតិ ចេវ មញ្ញតិ ច។ តថាតិ ឥមិនា "លោកោតិ សញ្ជានាតិ ចេវ មញ្ញតិ ចា"តិ បទត្តយំ អាកឌ្ឍតិ។ **តស្សាតិ** បុថុជ្ជនស្ស, ចក្កវាឡលោកស្ស វា។ ចក្ខាទិមេវ ហិ សហោកាសេន "ចក្កវាឡោ"តិ បុថុជ្ជនោ សញ្ជានាតិ។ **គមនេនាតិ** បទសា គមនេន។ **ន សក្កា** តេសំ អនន្តត្តា។ **លុជ្ជនដ្ឋេនាតិ** អភិសង្ខារលោកវសេន លោកស្ស អន្តំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តស្ស **អន្តោ** នាម និព្ពានំ។ តំ បត្តុំ សក្កា សម្មាបដិបត្តិយា បត្តព្ពត្តា។ ចក្កវាឡលោកស្ស បន អន្តោ នាម, នត្ថិ តស្ស គមនេន អប្បត្តព្ពត្តា។

**ឥមេហិ បទេហីតិ** ឥមេហិ វាក្យវិភាគេហិ បទេហិ។ តានិ បន អក្ខរសមុទាយលក្ខណានីតិ អាហ **"អក្ខរសម្បិណ្ឌនេហិ"**តិ។ **បាដិយេក្កអក្ខរេហីតិ** តស្មិំ តស្មិំ បទេ បដិនិយតសន្និវេសេហិ វិសុំ វិសុំ ចិត្តេន គយ្ហមានេហិ អក្ខរេហីតិ អត្ថោ។

គមនដ្ឋេន "បណ្ឌា" វុច្ចតិ បញ្ញា, តាយ ឥតោ គតោ បត្តោតិ **បណ្ឌិតោ,** បញ្ញវា។ មហាបញ្ញតា នាម បដិសម្ភិទាវសេន វេទិតព្ពាតិ អាហ **"មហន្តេ អត្ថេ"**តិអាទិ។ **យថា តន្តិ** ឯត្ថ **តន្តិ** និបាតមត្តំ បឋមវិកប្បេ, ទុតិយវិកប្បេ បន បច្ចាមសនន្តិ អាហ **"តំ ព្យាកត"**ន្តិ។

លោកន្តគមនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. កាមគុណសុត្តវណ្ណនា

**១១៧**. **ចេតសោតិ** ករណេ សាមិវចនំ។ ចិត្តេន សំផុសនំ នាម អនុភវោតិ អាហ **"ចិត្តេន អនុភូតបុព្ពា"**តិ។ ឧតុគ្គហានុរូបតាវសេន **បាសាទត្តយំ,** តំ វសេន **តិវិធនាដកភោគោ**។ មនោរម្មតាមត្តេន កាមគុណំ កត្វា ទស្សិតំ, ន កាមវសេន។ ន ហិ អភិនិក្ខមនតោ ឧទ្ធំ ពោធិសត្តស្ស កាមវិតក្កា ភូតបុព្ពា។ តេនាហ មារោ បាបិមា –

> "សត្ត វស្សានិ ភគវន្តំ, អនុពន្ធិំ បទាបទំ;
> ឱតារំ នាធិគច្ឆិស្សំ, សម្ពុទ្ធស្ស សតីមតោ"តិ។ (សុ. និ. ៤៤៨);

**មេត្តេយ្យោ នាមា**តិអាទិ អនាគតារម្មណទស្សនមត្តំ, ន ពោធិសត្តស្ស ឯវំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ អត្ថា បិយាយិតព្ព រូបោ ឯតស្សាតិ **អត្តរូបោ,** ឧត្តរបទេ បុរិមបទលោបេនាតិ “**អត្តនោ ហិតកាមជាតិកេនា**”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **អត្តរូបេនា**តិ វា បីតិសោមនស្សេហិ គហិតសភាវេន តុដ្ឋបហដ្ឋេន ឧទគ្គុទគ្គេន។ **អប្បមាទោ**តិ អប្បមជ្ជនំ កុសលធម្មេសុ អខណ្ឌការិតាតិ អាហ “**សាតច្ចកិរិយា**”តិ។ **អវោស្សគ្គោ**តិ ចិត្តស្ស កាមគុណេសុ អវោស្សជ្ជនំ បគ្គន្ហិតំ អប្បទានំ។ បុរិមោ វិកប្បោ កុសលានំ ធម្មានំ ករណវសេន ទស្សិតោ, បច្ឆិមោ អកុសលានំ អករណវសេន។ **ទ្វេ ធម្មា**តិ អប្បមាទោ សតីតិ ទ្វេ ធម្មា។ អប្បមាទោ សតិ ច តថា បវត្តា ចត្តារោ កុសល ធម្មក្ខន្ធា វេទិតព្ពា។ **កត្តព្ពា**តិ បវត្តេតព្ពា។

**តស្មិំ អាយតនេ**តិ តស្មិំ និព្ពានសញ្ញិតេ ការណេ បដិវេធេ។ **តំ ការណ**ន្តិ ឆន្នំ អាយតនានំ ការណំ។ សឡាយតនំ និរុជ្ឈតិ ឯត្ថាតិ **សឡាយតននិរោធោ វុច្ចតិ និព្ពានំ**។ តេនាហ “**និព្ពានំ។ តំ សន្ធាយា**”តិអាទិ។ **និព្ពានស្មិ**ន្តិ និព្ពានម្ហិ។

កាមគុណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥-៦. សក្កបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

**១១៨-១១៩**. **ទិដ្ឋេ**តិ បច្ចក្ខភូតេ។ **ធម្មេ**តិ ឧបាទានក្ខន្ធធម្មេ។ តត្ថ ហិ អត្តាតិ ភវតិ សញ្ញា ទិដ្ឋិ ចាតិ អត្តភាវសញ្ញា។ តេនាហ – “**ទិដ្ឋេវ ធម្មេតិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ**”តិ។ “**តន្និស្សិត**”ន្តិ ឯត្ថ **តំ**-សទ្ទេន ហេដ្ឋា អភិនន្ទនាទិបរិយាយេន វុត្តា តណ្ហា បច្ចាមដ្ឋាតិ អាហ – “**តណ្ហានិស្សិត**”ន្តិ។ តំ ឧបាទានំ ឯតស្សាតិ **តទុបាទានំ**។ តេនាហ – “តំគហណ”ន្តិអាទិ។ តណ្ហុបាទានសង្ខាតំ គហណំ ឯតស្សាតិ **តំគហណំ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ** បញ្ចមេ វុត្តនយត្តា។

សក្កបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. សារិបុត្តសទ្ធិវិហារិកសុត្តវណ្ណនា

**១២០**. **យដេស្សតី**តិ បុព្ពេនាបរំ ឃដិតំ សម្ពន្ធំ ករិស្សតិ។ **វិច្ឆេទ**ន្តិ ព្រហ្មចរិយស្ស វិរោធិបច្ចយសមុប្បត្តិយា ឧច្ឆេទំ។

## ៨. រាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា

**១២១**. យេ ធម្មា សម្មទេវ ភាវិតា ពហុលីកតា វិមុត្តិយា អរហត្តស្ស សច្ឆិកិរិយាយ សំវត្តន្តិ, តេ សទ្ធាទយោ សង្ខារា **វិមុត្តិបរិបាចនិយា**តិ អធិប្បេតា។ **បរិបាចេន្តី**តិ បរិបាកំ បរិណាមំ គមេន្តិ។ **ធម្មា**តិ ការណភូតា ធម្មា។ **វិសុទ្ធិការណវសេនា**តិ វិសុទ្ធិការណតាវសេន, សា បន សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ ការណតោ វិសុទ្ធិ។ យថា នាម ជាតិសម្បន្នស្ស ខត្តិយកុមារស្ស វិបក្ខវិគមេន បក្ខសង្គហេន បវត្តិដ្ឋានសម្បត្តិយា ច បរិសុទ្ធិ ហោតិ, ឯវមេវំ ទដ្ឋព្ពាតិ ទស្សេន្តោ “**វុត្តំ ហេត**”ន្តិអាទិមាហ។

អស្សទ្ធាទយោបិ បុគ្គលា សទ្ធាទីនំ យាវទេវ បរិហានាយ ហោន្តិ, សទ្ធាទយោ បារិបូរិយាវ, តថា បសាទនិយសុត្តន្តាទិបច្ចវេក្ខណា, **បសាទនិយសុត្តន្តា** នាម សម្បសាទនីយសុត្តាទយោ។ **សម្មប្បធានេ**តិ សម្មប្បធានសុត្តន្តេ។ **សតិបដ្ឋានេ**តិ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ។ **ឈានវិមោក្ខេ**តិ ឈានានិ ចេវ វិមោក្ខេ ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តសុត្តន្តេ។ **គម្ភីរញាណចរិយេ**តិ ខន្ធាយតនធាតុបដិច្ចសមុប្បាទបដិសំយុត្តសុត្តន្តេ។

**កល្យាណមិត្តតាទយោ**តិ កល្យាណមិត្តតា សីលសំវរោ អភិសល្លេខកថា វីរិយារម្ភោ និព្ពេធិកបញ្ញាតិ ឥមេ កល្យាណមិត្តាទយោ **បញ្ច ធម្មា**, យេ “ឥធ, មេឃិយ, ភិក្ខុ កល្យាណមិត្តោ ហោតី”តិអាទិនា **ឧទានេ** (ឧទា. ៣១) កថិតា។ **លោកំ វោលោកេន្តស្សា**តិ អាយស្មតោ រាហុលស្ស តាសញ្ច ទេវតានំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកំ បស្សន្តស្ស។ តតោ យេន អន្ធវនំ, តត្ថ ទិវាវិហារាយ មហាសមាគមោ ភវិស្សតីតិ។ តថា ហិ វក្ខតិ “ឯត្តកាតិ គណនាវសេន បរិច្ឆេទោ នត្ថី”តិ។

រុក្ខបព្ពតនិស្សិតា **ភុម្មដ្ឋកា**, អាកាសចារីវិមានវាសិនោ **អន្តលិក្ខដ្ឋកា។ ធម្មចក្ខុន្តិ វេទិតព្ពានិ** ចតុសច្ចធម្មានំ ទស្សនដ្ឋេន។

រាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

លោកកាមគុណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៣. គហបតិវគ្គោ

### ១-៣. វេសាលីសុត្តាទិវណ្ណនា

**១២៤-១២៦**. **ទុតិយេ**តិ ឥមស្មឹ គហបតិវគ្គេ បឋមទុតិយេសុ **តតិយេ ច វុត្តត្ថមេវ** បាឋជាតំ អបុព្ពំ នត្ថីតិ អត្ថោ។

### ៤-៥. ភារទ្វាជសុត្តាទិវណ្ណនា

**១២៧-១២៨**. កាមំ អញ្ញេបិ បព្ពជិតា យុត្តកាលេ បិណ្ឌំ ឧលមានា ចរន្តិយេវ, អយំ បន ឱទរិកោ, តេនេវ ការណេន បព្ពជិតោតិ ទស្សេន្តោ **“បិណ្ឌំ ឧលមានោ”**តិអាទិមាហ។ **យំសន្ដោវា**តិ ភូមិយំ យំសន្ដោ ឯវ បត្តំ បបេតិ។ **បរិក្ខីណ**ន្តិ សមន្តតោ បរិក្ខីណំ។ **នាឡិកោ ...បេ.... ជាតំ,** អតិរេកបត្តដ្ឋបនស្ស បដិក្ខិត្តត្តា អញ្ញំ ន គណ្ហាតិ។ **“ឥន្ទ្រិយភាវន**ន្តិ ចក្ខាទិបញ្ចិន្ទ្រិយភាវន”ន្តិ កេចិ វទន្តិ, តថា វិបស្សនាភិនិវេសំ កត្វា ឧបរិវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ អបរេ បន “សទ្ធាបញ្ចមានំ ឥន្ទ្រិយានំ វសេន វិបស្សនាភិនិវេសំ កត្វា តេន សុខេន អភិញ្ញាបហានានំ សម្បាទនវសេន ឥន្ទ្រិយំ ភាវេត្វា”តិ វទន្តិ។

**ឧបសង្កមតី**តិ ឯត្ថ យថា សោ រាជា ឧបសង្កមិ, តំ អាគមនតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ **“ថេរោ កិរ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ **មហាបានំ** នាម អញ្ញំ កម្មំ អកត្វា បានបសុតោ ហុត្វា សត្តាហំ គទន្នរូបបរិជនស្ស សុរាបិវនំ។ តេនាហ **“មហាបានំ នាម បិវិត្វា”**តិ។ **សាលិថុសេហី**តិ វត្តសាលិថុសេហិ។ **ឧយ្ហមានំ វិយ** កិបិល្លិកទំសនជាតាហិ ទុក្ខវេទនាហិ។ **មុខសត្តីហិ វិជ្ឈីសុ** វល្លភតាយ។ ឥត្ថិលោលោ ហិ សោ រាជា។

**បវេណិ**ន្តិ តេសំ សមាទានបវេណឹ ព្រហ្មចរិយបពន្ធំ។ **បដិបាទេន្តី**តិ សម្បាទេន្តិ។ **គរុការម្មណ**ន្តិ គរុកាតព្ពអារម្មណំ, អវីតិក្កមិតព្ពារម្មណន្តិ អត្ថោ។ **អស្សា**តិ រញ្ញោ។ **ចិត្តំ អនោតរន្ត**ន្តិ បសាទវីថឹ អនោតរន្តំ អនុបគច្ឆន្តំ។ **វិហេបេតុ**ន្តិ វិពាធិតុំ។

លោភស្ស អបរាបរុប្បត្តិយា ពហុវចនវសេន **“លោភធម្មា”**តិ វុត្តំ។ **ឧប្បជ្ជន្តីតិបិ អត្ថោ យេវ,** យស្មា ឧប្បជ្ជមានោ លោភធម្មោ អត្តនោ ហេតុបច្ចយេ បរិគ្គហេត្វា ជានាបេន្តោ វិយ សហតិ បវត្តតីតិ។ **ឥមមេវ កាយ**ន្តិ ឯត្ថ សមូហត្ថេ ឯវ **កាយ-**សទ្ទោ គព្ភាសយាទិដ្ឋានេសុ ឧប្បជ្ជនធម្មសមូហវិសយត្តា, ឥតរេ បន កាយូបលក្ខិតតាយ “កាយោ”តិ វេទិតព្ពា។ **ឧត្តានមេវ** ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា។

ភារទ្វាជសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. ឃោសិតសុត្តវណ្ណនា

**១២៩**. **រូបា ច មនាបា**តិ នីលាទិភេទា រូបធម្មា ច មនសា មនុញ្ញា បិយរូបា សំវិជ្ជន្តិ, ឥទញ្ច សុខវេទនីយស្ស ផស្សស្ស សភាវទស្សនត្ថំ។ ឯវំ **“រូបា ច មនាបា ឧបេក្ខាវេទនិយា”**តិ ឯត្ថាបិ យថារហំ វត្តព្ពំ។ **ចក្ខុវិញ្ញាណ...បេ.... ផស្ស**ន្តិ វុត្តំ។ ឧបនិស្សយកោដិយា ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តផស្សោ សុខវេទនីយោ, ន សហជាតកោដិយា។ តេនាហ – **“ឯកំ ផស្សំ បដិច្ច ជវនវសេន សុខវេទនា ឧប្បជ្ជតី”**តិ។ **សេសបទេសូ**តិ “សំវិជ្ជតិ ខោ, គហបតិ, សោតធាតូ”តិ អាគតេសុ បញ្ចសុ កោដ្ឋាសេសុ។

**តេវីសតិ ធាតុយោ កថិតា** ឆន្នំ ទ្វារានំ វសេន វិភជ្ជគហណេន។ **វត្ថុនិស្សិត**ន្តិ ហទយវត្ថុនិស្សិតំ។ បញ្ចទ្វារេ វីសតិ, មនោទ្វារេ តិស្សោ **ឯវំ តេវីសតិ**។

ឃោសិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧-៨. ហាលិទ្ទិកានិសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៣០-១៣១. តំ ឥត្ថេតន្តិ** ចក្ខុនា យំ រូបំ ទិដ្ឋំ, តំ ឥត្ថន្តិ អត្ថោ។ **តំ សុខវេទនិយន្តិ** តំ សុខវេទនាយ ឧបនិស្សយកោដិយា បច្ចយភូតំ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ចេវ, យោ ច យថារហំ ឧបនិស្សយកោដិយា វា, អនន្តរោ ចេ អនន្តរកោដិយា វា, សហជាតោ ចេ សម្បយុត្តកោដិយា វា, សុខវេទនាយ បច្ចយោ ផស្សោ។ តំ សុខវេទនិយញ្ច ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខវេទនាតិ យោជនា។ **ឯស នយោ សព្ពត្ថ** សព្ពេសុ សេសេសុ សត្តសុ វារេសុ។ **មនោធាតុយេវ វា សមានាតិ** អភិធម្មនយេន។ សុត្តន្តនយេន បន សុញ្ញតង្គេន និស្សត្តនិជ្ជីវង្គេន ច មនោធាតុសមញ្ញំ លភតេវ។ **អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ** ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា។

ហាលិទ្ទិកានិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. លោហិច្ចសុត្តវណ្ណនា

**១៣២. តេបិ មាណវកាត្វេវ វុត្តា,** ន ព្រាហ្មណកុមារា ឯវ។ **សេលេយ្យកានីតិ** អញ្ញមញ្ញំ សិលិស្សនលង្ឃនកីឡនានិ។

ឧបង្គានវសេន ឥភំ ហរន្តីតិ **ឥព្ភា,** ហត្ថិគោបកា។ តេ បន និហីនកុដុម្ពស្ស ភោគ្គំ ឧបាទាយ គហបតិភាវំ ឧបាទាយ "គហបតិកា"តិបិ វុច្ចន្តីតិ អាហ **"គហបតិកា"**តិ។ **កណ្ហាតិ** កណ្ហាភិជាតិកា។ **រដ្ឋំ ភរន្តីតិ** យស្មឹ រដ្ឋេ វសន្តិ, តស្ស រដ្ឋស្ស ពលី ភរណេន, អត្តនោ វា កុដុម្ពស្ស ភរណេន ភរតា។ **បរិយាយន្តាតិ** បរិតោ សំចរន្តា កីឡន្តិ។

**សីលជេដ្ឋកាតិ** សីលប្បធានា។ យេ បុរាណំ សរន្តិ, តេ សីលុត្តមា អហេសុំ។ **ទ្វារានិ** ចក្ខាទិទ្វារានិ។

**អបក្កមិត្វា** អបេតា វិរហិតា ហុត្វា។ **វិសមានីតិ** វិគតសមានិ ទុច្ចរិតសភាវានិ។ **នានាវិធទណ្ឌា** នានាវិធទណ្ឌនិបាតា។

**អនាហារកាតិ** កិញ្ចិ អភុញ្ជនកា។ បង្កោ វិយ **បង្កោ,** មលំ។ ទន្តបង្កោ បុរិមបទលោបេន បង្កោតិ វុត្តោតិ **"បង្កោ នាម ទន្តមល"**ន្តិ វុត្តំ។ អជេហិ កាតព្ពកានំ អកោបេត្វា ករណំ សមាទានវសេន **វតំ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ កោហញ្ញំ នាម អត្តនិ វិជ្ជមានទោសំ បដិច្ឆាទេត្វា អសន្តគុណបកាសនាតិ អាហ – **"បដិច្ឆន្ន... បេ.... កោហញ្ញញ្ចេវា"**តិ។ **បរិក្ខារភណ្ឌកវណ្ណាតិ** បរិក្ខារភណ្ឌា កប្បកាតិ។ តេ ច ខោ អត្តនោ ជីវិកត្ថាយ អាមិសកិញ្ចក្ខស្ស អត្តនិពន្ធនត្ថាយ អមោចនត្ថាយ កតា។

**អខិលន្តិ** ចេតោខិលរហិតំ ព្រហ្មវិហារវសេន។ តេនាហ **"មុទុ អថទ្ធ"**ន្តិ។

**អធិមុត្តោតិ** អភិរតិវសេន យុត្តបយុត្តោ។ **បរិត្តចិត្តោតិ** បរិតោ ខណ្ឌិតចិត្តោ។ **អប្បមាណចិត្តោតិ** ឯត្ថ "កោ អយ"ន្តិ បដិក្ខិត្តំ សក្កុណេយ្យចិត្តោ។

លោហិច្ចសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. វេរហច្ចានិសុត្តវណ្ណនា

**១៣៣.** ព្រាហ្មណី ធម្មសវនាយ ចោទេន្តោ មាណវកោ **"យក្ខោ"**តិ អវោច។ តេនាហ **"យក្ខោតិ ចោទនត្ថេ និបាតោ"**តិ។

វេរហច្ចានិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គហបតិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៤. ទេវទហវគ្គោ

## ១. ទេវទហសុត្តវណ្ណនា

**១៣៤. មនំ រមយន្តាតិ** អាបាថគតា មនស្ស រមណវសេន បិយាយិតព្ពតាវសេន បវត្តន្តា។

## ២. ខណសុត្តវណ្ណនា

**១៣៥. ឆផស្សាយតនិកា**តិ ឆហិ ផស្សាយតនេហិ អនិដ្ឋសំវេទនិយា។ **ឆទ្វារផស្សបដិវិញ្ញត្តី**តិ ឆហិបិ ទ្វារេហិ អារម្មណស្ស បដិសំវេទនា ហោតិយេវ សព្ពសោ ទុក្ខានុភវនត្ថំ។ **តាវតឹសបុរ**ន្តិ សុទស្សនមហានគរំ។ **អភាវោ នាម នត្ថិ** សព្ពថា សុខានុភវនតោ។ **និរយេ**តិ ឥមិនា ទុគ្គតិ ភវសាមញ្ញេន ឥតរាបាយាបិ គហិតា ឯវ។ **មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ វសិតុំ ន សក្កា**តិ ឥមិនា បន សព្ពេសម្បិ អច្ចិន្ទិកដ្ឋានានំ គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឥមេវា**តិ ឥមស្មឹ មនុស្សលោកេ ឯវ។ **អបាយោបិ បញ្ញាយតិ** អបាយទុក្ខសទិសស្ស ទុក្ខស្ស កទាចិ បដិសំវេទនតោ។ **សគ្គោបិ បញ្ញាយតិ** ទេវភោគសទិសសម្បត្តិយា កទាចិ បដិលភិតព្ពតោ។

**អយំ កម្មភូមី**តិ អយំ មនុស្សលោកោ បុរិសថាមករណាយ កម្មភូមិ នាម តាសំ យោគ្យដ្ឋានភាវតោ។ តត្ថ បធានកម្មំ ទស្សេន្តោ “**ឥធ មគ្គភាវនា**”តិ អាហ។ **ឋានានី**តិ ការណានិ។ **សំវេជនិយានី**តិ សំវេគជននានិ ពហូនិ ជាតិអាទីនិ។ តថា ហិ ជាតិ, ជរា, ព្យាធិ, មរណំ, អបាយភវំ, តត្ថបិ និរយូបបត្តិហេតុកំ, តិរច្ឆានុបបត្តិហេតុកំ, អសុរកាយូបបត្តិហេតុកំ, អតីតេ វដ្ដមូលកំ, អនាគតេ វដ្ដមូលកំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកន្តិ ពហូនិ សំវេគវត្ថូនិ បច្ចវេក្ខិត្វា **សំវេគជាតោ** សញ្ជាតសំវេគោ យោនិសោ បធានមនុយុញ្ជស្សុ។ **សំវេគា**តិ សំវេគមាបជ្ជស្សុ។

ខណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. បឋមរូបារាមសុត្តវណ្ណនា

**១៣៦. សម្មុទិតា** សម្មោទប្បត្តា, **បមោទិតា** សញ្ជាតបមោទា។ **ទុក្ខា**តិ ទុក្ខវន្តោ សញ្ជាតទុក្ខា។ តេនាហ “**ទុក្ខិតា**”តិ។ សុខំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **សុខោ,** សុខី។ តេនាហ “**សុខិតោ**”តិ។ **យត្តកា** រូបាទយោ ធម្មា លោកេ **អត្ថីតិ វុច្ចតិ។ បស្សន្តាន**ន្តិ សច្ចបដិវេធេន សម្មទេវ បស្សន្តានំ។ “**បច្ចនីកំ ហោតី**”តិ វត្វា តំ បច្ចនីកភាវំ ទស្សេតុំ “**លោកោ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អសុភា**តិ “អាហូ”តិបទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **សព្ពមេត**ន្តិ “សុខំ ទិដ្ឋមរិយេភិ…បេ…. តទរិយា សុខតោ វិទូ”តិ ច វុត្តំ។ សព្ពមេតំ និព្ពានមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ និព្ពានមេវ ហិ ឯកន្តតោ សុខំ នាម។

**បញ្ចវុតិបាសណ្ឌិនោ** តេសញ្ច បាសណ្ឌិភាវោ បបញ្ចសូទនិដ្ឋកថាយំ បកាសិតោ ឯវ។ **កិលេសនីវរណេន និវុតាន**ន្តិ កិលេសខន្ធា កិលេសនីវរណំ, តេន និវារិតានំ។ **និព្ពានទស្សនំ** នាម អរិយមគ្គោ, តេន តស្ស បដិវិជ្ឈនញ្ច **កាឡមេឃអវច្ឆាទិតំ វិយ ចន្ទមណ្ឌលំ**។

**បរិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ អសុភភាវបរិច្ឆិន្ទនេន សម្មាវិញ្ញាណទស្សនេន ច បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **មគ្គធម្មស្សា**តិ អរិយមគ្គធម្មស្ស។

**អនុបន្នេហី**តិ អនុ អនុ អវិហាយ បដិបន្នេហិ។ **កោ នុ អញ្ញោ ជានិតុំ អរហតិ,** អញ្ញោ ន ជានាតីតិ ទស្សេតិ។

បឋមរូបារាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤-១២. ទុតិយរូបារាមសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៣៧-១៤៥. សុទ្ធិកំ កត្វា** គាថាពន្ធនេន វិនា កេវលំ ចុណ្ណិយបទវសេនេវ។ **តថា តថា**តិ អជ្ឈត្តិកានិ ពាហិរានិ ច អាយតនានិ អនិច្ចលក្ខណេន ទុក្ខានត្តលក្ខណេហិ ច យោជេត្វា ទស្សនវសេន។

ទុតិយរូបារាមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទេវទហវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៥. នវបុរាណវគ្គោ

## ១. កម្មនិរោធសុត្តវណ្ណនា

**១៤៦**. សម្បតិ វិជ្ជមានស្ស ចក្ខុស្ស តំនិព្ពត្តស្ស កម្មស្ស ច អធិប្បេតត្តា “**ន ចក្ខុ បុរាណំ, កម្មមេវ បុរាណ**”ន្តិ វត្វា យថា តស្ស ចក្ខុស្ស បុរាណបរិយាយោ វុត្តោ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**កម្មតោ បនា**”តិអាទិ។ **បច្ចយនាមេនា**តិ បុរិមជាតិសំសិទ្ធត្តា “បុរាណ”ន្តិ វត្តព្ពស្ស បច្ចយភូតស្ស កម្មស្ស នាមេន។ **ឯវំ វុត្ត**ន្តិ “បុរាណកម្ម”ន្តិ ឯវំ វុត្តំ។ **បច្ចយេហិ អភិសមាគន្ត្វា កត**ន្តិ តណ្ហាវិជ្ជាទិបច្ចយេហិ អភិមុខភាវេន សមាគន្ត្វា សមេច្ច និព្ពត្តិតំ។ **ចេតនាយា**តិ កម្មចេតនាយ។ **បកប្បិត**ន្តិ អភិសមីហិតំ។ **វេទនាយា**តិ អត្តានំ និស្សាយ អារម្មណំ កត្វា បវត្តាយ វេទនាយ។ **វត្ថូ**តិ និព្ពត្តិការណំ បវត្តដ្ឋានន្តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ **បស្សិតព្ពំ។ កម្មស្ស និរោធេនា**តិ កិលេសានំ អនុប្បាទនិរោធសិទ្ធេន កម្មស្ស និរោធេន។ **វិមុត្តិំ ផុសតី**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិំ បាបុណាតិ។ **អារម្មណភូតោ និរោធោ** និព្ពានំ “**កម្មនិរោធោ**”តិ វុច្ចតិ, “កម្មំ និរុជ្ឈតិ ឯត្ថា”តិ កត្វា។ “ឈាយថ, ភិក្ខវេ, មា បមាទត្ថា”តិ វុត្តត្តា “**បុព្ពភាគវិបស្សនា កថិតា**”តិ វុត្តំ។

កម្មនិរោធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២-៥. អនិច្ចនិព្ពានសប្បាយសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៤៧-១៥០. និព្ពានស្សា**តិ និព្ពានាធិគមស្ស, កិលេសនិព្ពានស្សេវ វា។ **ឧបការបដិបទ**ន្តិ ឧបការាវហំ បដិបទំ។ **ចតូសូ**តិ ទុតិយាទីសុ ចតូសុ។ និព្ពានសប្បាយា បដិបទា ទេសិតាតិ កត្វា “**សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោ មគ្គា កថិតា**”តិ វុត្តំ។

អនិច្ចនិព្ពានសប្បាយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦-៧. អន្តេវាសិកសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៥១-១៥២**. អន្ត-សទ្ទោ សមីបត្ថោ វត្តតិ “ឧទកន្តំ វនន្ត”ន្តិអាទីសុ, កិលេសោ បន អតិអាសន្នេ វសតិ អព្ភន្តរវុត្តិតាយាតិ “**អន្តេវាសិក**”ន្តិ វុត្តោ វិភត្តិអលោបេន យថា “វនេកុសលោ, កូលេរុក្ខា”តិ។ តេនាហ – “**អនន្តេវាសិកន្តិ អន្តោវសនកិលេសវិរហិត**”ន្តិ។ **អាចរណកកិលេសវិរហិត**ន្តិ សមុទាចរណកិលេសរហិតំ។ **អន្តោ អស្ស វសន្តី**តិ អស្ស បុគ្គលស្ស អន្តោ អព្ភន្តរេ ចិត្តេ វសន្តិ បវត្តន្តិ។ **តេ ឯតំ អធិភវន្តី**តិ តេ កិលេសា ឯតំ បុគ្គលំ អភិភវិត្វា អត្តនោ វសេ វត្តេន្តិ។ តេនាហ – “**អជ្ឈោត្ថរន្តិ សិក្ខាបេន្តិ វា**”តិ។ **តេហិ អាចរិយេហី**តិ តេហិ កិលេសសង្ខាតេហិ សត្តេ អត្តនោ គតិយំ ឋបេន្តេហិ អាចរិយេហិ។ **សត្តមំ ហេដ្ឋា កថិតនយមេវា**តិ យស្មា ហេដ្ឋា ខន្ធវសេន ទេសនា អាគតា, ឥធ អាយតនវសេនាតិ អយមេវ វិសេសោ។

អន្តេវាសិកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. អត្ថិនុខោបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

**១៥៣**. បរិយាយតិ បរិគច្ឆតិ ផលំ ឯតស្មាតិ **បរិយាយោ** ហេតូតិ អាហ – “**យំ បរិយាយន្តិ យំ ការណ**”ន្តិ។ បច្ចក្ខទិដ្ឋេ អវិបរីតេ អត្ថេ បវត្តសទ្ធា **បច្ចក្ខសទ្ធា** យថា “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាខាតោ ធម្មោ”តិ (ម. និ. ១.២៨៨) ច។ **ឯវំ កិរា**តិ ឥតិ កិរាយ ឧប្បន្នោ សទ្ទហនាការោ សទ្ធាបតិរូបកោ។ **ឯត**ន្តិ “អញ្ញត្រេវ សទ្ធាយា”តិ ឯតំ វចនំ ។ **រុចាបេត្វា**តិ កិញ្ចិ អត្ថំ អត្តនោ មតិយា រោចេត្វា។ **ខមាបេត្វា**តិ តស្សេវ វេវចនំ, ចិត្តំ តថា ខមាបេត្វា។ តេនាហ – “**អត្ថេតន្តិ គហណាការោ**”តិ។ បរម្បរាគតស្ស អត្ថស្ស ឯវំ កិរស្សាតិ **អនុស្សវនំ។ ការណំ ចិន្តេន្តស្សា**តិ យុត្តិំ ចិន្តេន្តស្ស។ **ការណំ ឧបដ្ឋាតី**តិ “សាធូ”តិ អត្តនោ ចិត្តស្ស ឧបតិដ្ឋតិ។ **អត្ថេត**ន្តិ “ឯតំ ការណំ ឯវមេយមត្ថោ យុជ្ជតី”តិ ចិត្តេន **គហណំ។ អាការបរិវិតក្កោ**តិ យុត្តិបរិកប្បនា។ **លទ្ធី**តិ និច្ចយេន គហណំ, សា ច ខោ ទិដ្ឋិ អយាថាវគ្គាហណេន អញ្ញាណមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ត**ន្តិ លទ្ធិំ។ **អត្ថេសា**តិ ឯសា លទ្ធិ មម ឧប្បន្នា អត្ថិ យុត្តរូបា ហុត្វា ឧបលព្ភតិ។ ឯវំ គហណាការោ **ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិ នាម**, បឋមុប្បន្នលទ្ធិសង្ខាតាយ ទិដ្ឋិយា និជ្ឈានំ ខមនាការោ **ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិ នាម។ បញ្ច ឋានានី**តិ យថាវុត្តានិ សទ្ធាទីនិ បញ្ច ការណានិ។ **មុញ្ចិត្វា** អគ្គហេត្វា។ ហេដ្ឋិមមគ្គវជ្ឈានំ រាគាទីនំ អភាវំ សន្ធាយ “នត្ថិ មេ អជ្ឈត្តំ រាគទោសមោហោ”តិ អយំ សេក្ខានំ បច្ចវេក្ខណា, សព្ពសោ អភាវំ សន្ធាយ អសេក្ខានន្តិ អាហ – “**សេក្ខាសេក្ខានំ បច្ចវេក្ខណា កថិតា**”តិ។ “សន្តំ វា អជ្ឈត្ត”ន្តិអាទិនា **សេក្ខានំ**, “អសន្តំ វា អជ្ឈត្ត”ន្តិអាទិនា **អសេក្ខានំ បច្ចវេក្ខណា កថិតា**តិ ទដ្ឋព្ពំ។

អត្ថិនុខោបរិយាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨-១០. ឥន្ទ្រិយសម្បន្នសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៥៤-១៥៥**. “សម្បន្នសីលា, ភិក្ខវេ, វិហរថា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៦៤) វិយ បរិបុណ្ណត្ថោ ឥធ **សម្បន្ន-**សទ្ទោតិ អាហ “**បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ**”តិ។ ឥន្ទ្រិយេហិ សមន្នាគតត្តា បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ នាម ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ ឯវំ សតិ សមន្នាគមសម្បត្តិ វុត្តា ហោតីតិ អាសង្កន្តោ “**ចក្ខាទីនិ វា**”តិអាទិមាហ។ **តំ សន្ធាយា**តិ ទុតិយវិកប្បេន វុត្តមត្ថំ សន្ធាយ។ ហេដ្ឋា ខន្ធិយវគ្គេ ខន្ធវសេន ទេសនា អាគតា, ឥធ អាយតនវសេនាតិ អាហ “**វុត្តនយមេវា**”តិ។

ឥន្ទ្រិយសម្បន្នសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នវបុរាណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយោ បណ្ណាសកោ។

## ១៦. នន្ទិក្ខយវគ្គោ

## ១-៤. អជ្ឈត្តនន្ទិក្ខយសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៥៦-១៥៩**. **អត្ថតោ**តិ សភាវតោ។ ញាណេន អរិយតោ ញាតព្ពតោ **អត្ថោ,** សភាវោតិ។ ឯវញ្ហិ អភិជ្ជនសភាវោ នន្ទនដ្ឋេន **នន្ទី**, រញ្ជនដ្ឋេន **រាគោ**។ **វិមុត្តិវសេនា**តិ វិមុត្តិយា អធិគមវសេន។ **ឯត្តា**តិ ឥមស្មិំ បឋមសុត្តេ។ **ទុតិយាទីសូ**តិ ទុតិយតតិយចតុត្ថេសុ។ **ឧត្តានមេវ** ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា។

អជ្ឈត្តនន្ទិក្ខយសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥-៦. ជីវកម្ពវនសមាធិសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៦០-១៦១**. សមាធិវិកលានំ ចិត្តេកគ្គតំ លភន្តានំ, បដិសល្លានវិកលានំ កាយវិវេកញ្ច ចិត្តេកគ្គតញ្ច លភន្តានន្តិ យោជនា។ **បាកដំ ហោតី**តិ វិភូតំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ **ឱក្កាយតិ បច្ចក្ខាយតី**តិ ចតុសច្ចធម្មានំ វិភូតភាវេន ឧបដ្ឋានស្ស កថិតត្តា វុត្តំ – “**ទ្វីសុបិ…បេ…. កថិតា**”តិ។

ជីវកម្ពវនសមាធិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧-៩. កោដ្ឋិកអនិច្ចសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៦២-១៦៤**. អនិច្ចានុបស្សនាទយោ ឯវំ **វិមុត្តិបរិបាចនិយា ធម្មា** នាម។ ថេរស្ស តទា សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ ន បរិបាកំ ឧបគតានិ, ថេរោ ឥមាហិ ទេសនាហិ ឥន្ទ្រិយបរិបាកមគមាសិ។

កោដ្ឋិកអនិច្ចសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០-១២. មិច្ឆាទិដ្ឋិបហានសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៦៥-១៦៧**. **បាដិយេក្ក**ន្តិ វិសុំ វិសុំ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អបុព្ពស្ស វត្តព្ពស្ស អភាវា។

មិច្ឆាទិដ្ឋិបហានសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នន្ទិក្ខយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៧. សដ្ឋិបេយ្យាលវគ្គោ

## ១-៦០. អជ្ឈត្តអនិច្ចឆន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

**១៦៨-២២៧**. “យំ, ភិក្ខវេ, អនិច្ចំ, តត្រ វោ ឆន្ទោ បហាតព្ពោ”តិអាទិនា តេសំ តេសំ បុគ្គលានំ អជ្ឈាសយវសេន សន្ធិ សុត្តានិ កថិតានិ , តានិ ច បេយ្យាលនយេន ទេសនំ អារូឡ្ហានីតិ “**សន្ធិបេយ្យាលោ នាម ហោតី**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “**យានិ បនេត្ថ**”តិអាទិ។

អជ្ឈត្តអនិច្ចឆន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សន្ធិបេយ្យាលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៨. សមុទ្ទវគ្គោ

### ១. បឋមសមុទ្ទសុត្តវណ្ណនា

**២២៨**. យទិ “ទុប្បូរណដ្ឋេន សមុទ្ទនដ្ឋេនា”តិ ឥមិនា អត្ថទ្វយេន សាគរោ “សមុទ្ទោ”តិ វុច្ចតិ, ចក្ខុស្សេវេតំ និប្បរិយាយតោ យុជ្ជតីតិ ទស្សេតុំ “**យទី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ទុប្បូរណដ្ឋេនា**តិ បូរេតុំ អសក្កុណេយ្យភាវេន។ **សមុទ្ទនដ្ឋេនា**តិ សព្ពសោ ឧបរូបរិបក្ខិត្តគមនេន។ មហាគង្គាទិមហានទីនំ មហតា ឧទកោឃេន អនុសំវច្ឆរំ អនុបក្ខន្ទមានោបិ ហិ សមុទ្ទោ បារិបូរឹ ន គច្ឆតិ, យញ្ច ភូមិបទេសំ ឱត្ថរតិ, តំ សមុទ្ទភាវំ នេតិ, អភាវំ វា បាបុណាតិ អបយាតេ សមុទ្ទោទកេ, តំ វា អនុទកភាវបត្តិយា អតថមេវ ហោតិ។ កាមញ្ចេស ទុប្បូរណដ្ឋោ សមុទ្ទនដ្ឋោ សាគរេ លព្ភតិ, តថាបិ តំ ទ្វយំ ចក្ខុស្មិំយេវ វិសេសតោ លព្ភតីតិ ទស្សេន្តោ “**តស្ស ហី**”តិអាទិមាហ។ **សមោសរន្តន្តិ** សព្ពសោ នីលាទិភាគេហិ ឱសរន្តំ, អាបាថំ អាគច្ឆន្តន្តិ អត្ថោ។ **កាតុំ ន សក្កោតិ** ទុប្បូរណីយត្តា។ **សទោសគមនេន គច្ឆតិ** សត្តសន្តានស្ស ទុស្សនតោ។ ទុស្សនដ្ឋតា ចស្ស ចក្ខុទ្វារិកតណ្ហាវសេន វេទិតព្ពា។ យថា សមុទ្ទេ អបរាបរំ បរិវត្តមានោ ឧមិយា វេគោ សមុទ្ទស្សាតិ វុច្ចតិ, ឯវំ ចក្ខុសមុទ្ទស្ស បុរតោ អបរាបរំ បរិវត្តមានំ នីលាទិភេទំ រូបារម្មណំ ចក្ខុស្សាតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ អនញ្ញសាធារណត្តាតិ វុត្តំ “**រូបមយោ វេគោ**”តិ។ **អសមបេក្ខិតេ**តិ សម្មាទស្សនេ រូបេ មនាបភាវំ អមនាបភាវញ្ច គហេត្វា, “ឥទំ នាម មយា ទិដ្ឋ”ន្តិ អនុបធារេន្តស្ស កេវលំ សម្មូហនវសេន គណ្ហន្តស្ស គហណំ អសមបេក្ខនំ។ **សហតី**តិ អធិភវតិ, តំនិមិត្តំ កញ្ចិ វិការំ នាបជ្ជតិ។

**ឩមី**តិ វីចិយោ។ **អាវដ្ដោ** អាវដ្ដនវសេន បវត្តំ ឧទកំ។ គាហរក្ខសមករាទយោ **គាហរក្ខសោ**។ យថា សមុទ្ទេ ឩមិយោ ឧបរូបរិ វត្តមានា អត្តនិ បតិតបុគ្គលំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា អនយព្យសនំ អាបាទេន្តិ, តថា អាវដ្ដគាហរក្ខសា។ ឯវមេតេ រាគាទយោ កិលេសា សយំ ឧប្បន្នកសត្តេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា អនយព្យសនំ អាបាទេន្តិ, កិលេសុប្បត្តិនិមិត្តតាយ សត្តានំ អនយព្យសនាបត្តិហេតុភូតស្ស ឩមិភយស្ស អារម្មណវសេន ចក្ខុសមុទ្ទោ “សឩមិសាវដ្ដោ សគាហោ សរក្ខសោ”តិ វុត្តោ។

**ឩមិភយ**ន្តិ ឯត្ថ ភាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ, ឩមិវ ភយំ ឩមិភយំ។ កុជ្ឈនដ្ឋេន **កោធោ**។ ស្វេវ ចិត្តស្ស ច អភិមទ្ទនវសេនុប្បាទនត្ថេន ទឡ្ហំ អាយាសនដ្ឋេន **ឧបាយាសោ**។ ឯត្ថ ច អនេកវារំ បវត្តិត្វា សត្តេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អទត្វា អនយព្យសននិប្ផាទនេន កោធូបាយាសស្ស **ឩមិសទិសតា** ទដ្ឋព្ពា។ តថា កាមគុណកិលេសាភិភូតេ សត្តេ មានេ វិយ រូបាទិវិសយសង្ខាតេ អត្តនិ សំសារេត្វា យថា តតោ ពហិភូតេ នេក្ខម្មេ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ អាវដ្ដេត្វា ព្យសនាបាទនេន **អាវដ្ដសទិសតា** ទដ្ឋព្ពា។ យទា បន គាហរក្ខសោ អារក្ខរហិតំ អត្តនោ គោចរភូមិគតំ បុរិសំ អភិភុយ្យ គហេត្វា អគោចរេ ឋិតម្បិ គោចរំ នេត្វា ភេរវរូបទស្សនាទិនា អត្តនោ ឧបក្កមំ កាតុំ អសមត្ថំ កត្វា អន្ទាវិសិត្វា វណ្ណពលភោគអាយុសុខេហិ វិយោជេត្វា មហន្តំ អនយព្យសនំ អាបាទេតិ, ឯវំ មាតុគាមោបិ យោនិសោមនសិការរហិតំ អវីរបុរិសំ អត្តនោ រូបាទីហិ បលោភនវសេន អភិភុយ្យ គហេត្វា វា វីរជាតិយម្បិ ឥត្ថិកុត្តភូតេហិ អត្តនោ ហាវភាវវិលាសេហិ ឥត្ថិមាយាយ អន្ទាវិសិត្វា វា អវសំ អត្តនោ ឧបការធម្មេ សីលាទយោ សម្បាទេតុំ អសមត្ថំ ករោន្តោ គុណវណ្ណាទីហិ វិយោជេត្វា មហន្តំ អនយព្យសនំ អាបាទេតិ, ឯវំ មាតុគាមស្ស **គាហរក្ខសសទិសតា** ទដ្ឋព្ពា។ **ឩមិភយ**ន្តិ លក្ខណវចនំ។ យថា ហិ ឩមិ ភាយិតព្ពដ្ឋេន ភយំ, ឯវំ អាវដ្ដគាហរក្ខសាបីតិ ឩមិអាទិភយេន សភយន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អន្តំ** អវសានំ គតោ, ឯវំ បារំ និព្ពានំ គតោតិ វុច្ចតិ។

បឋមសមុទ្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២-៣. ទុតិយសមុទ្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

**២២៩-២៣០**. កិលេសានំ អល្លភាវូបនយនន្តិ អាហ “**តេមនដ្ឋេនា**”តិ។ **អរិយសាវកេតិ** អនាគាមិនោ។ តេ ហិ កាមភវវសេន អតិន្តតាយ ន សមុន្ទា។ **តយោ មច្ចូតិ** កិលេសាភិសង្ខារទេវបុត្តមារេ។ **តីហិ ឧបធីហីតិ** កិលេសាភិសង្ខារកាមគុណានំ វសេន តីហិ ឧបធីហិ។ ខន្ធុបធិនា បន សោ ន និរូបធិ សឧបាទិសេសស្សេវ និព្ពានស្ស អធិគតត្តា។ **គតោតិ** បដិបត្តិគមនេន គតោ។

ទុតិយសមុទ្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤-៦. ឱវរុក្ខោបមសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៣១-២៣៣**. **អប្បហីនដ្ឋេនាតិ** មគ្គេន អសមុគ្ឃាដិតភាវេន។ **អត្ថីតិ** វិជ្ជតិ។ សតិ បច្ចយេ វិជ្ជមាន កិច្ចករណតោ បរិយុដ្ឋានំ អប្បកំ មូសិកាវិសំ វិយ **បរិត្តំ នាម ហោតិ** អប្បានុភាវត្តា។ **ឯវរូបាបីតិ** អប្បកាបិ។ **អស្សាតិ** អប្បហីនកិលេសស្ស។ **អធិមត្តានន្តិ** ឥដ្ឋានំ រជនីយានំ, វត្ថុវសេន បរិត្តកម្បិ ឥដ្ឋារម្មណំ អធិមត្តមេវ។ តេនាហ “**នខបិដ្ឋិប្បមាណម្បី**”តិអាទិ។ **ទហរោតិអាទីនិ តីណិបិ** បទានិ។ **អាភិន្ទេយ្យាតិ** ភិន្ទេយ្យ។ **តំ ឧភយន្តិ** តំ ចក្ខុរូបន្តិ ឧភយម្បិ អាយតនំ។

ឱវរុក្ខោបមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧. ឧទាយីសុត្តវណ្ណនា

**២៣៤**. **ឥតិបីតិ** ឥមិនាបិ ការណេន។ **អនិច្ចេនាតិ** អនិច្ចភាវេន អនត្តលក្ខណំ កថិតំ។ យស្មា ហេតុបច្ចយា វិញ្ញាណស្ស ឧប្បត្តិ សតិ ច ឧប្បាទេ និរោធេន ភវិតព្ពំ, ឧប្បាទវយវន្តតាយ អនិច្ចំ វិញ្ញាណំ, យទិ ច អត្តា សិយា បច្ចយេហិ វិនា សិជ្ឈេយ្យ, ន ច តថាស្ស សិទ្ធិ, តស្មា “វិញ្ញាណំ អនត្តា”តិ អនិច្ចតាយ អនត្តតា កថិតា។

ឧទាយីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៨. អាទិត្តបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

**២៣៥**. កិលេសានំ អនុ អនុ ព្យញ្ជនតោ បរិព្យត្តិយា ឧប្បត្តិបច្ចយភាវតោ **អនុព្យញ្ជនំ**, ហត្ថបាទាទិអវយវាតិ អាហ – “ហត្ថា សោភនា”តិអាទិ។ **និមិត្តគ្គាហោតិ** កិលេសុប្បត្តិយា និមិត្តភូតោ គាហោ។ **សំសន្ទេត្វា គហណន្តិ** អវយវេ សមោធានេត្វា “ឥត្ថិបុរិសោ”តិអាទិនា ឯកជ្ឈំ គហណំ។ **វិភត្តិគហណន្តិ** វិភាគេន អនវសេសគ្គហណំ។ **កុម្ភីលសទិសោតិ** កុម្ភីលគាហសទិសោ។ តេនាហ – “**សព្ពមេវ គណ្ហាតី**”តិ ហត្ថបាទាទីសុ តំ តំ កោដ្ឋាសំ វិភជិត្វា **គហណំ រត្តបាសទិសោ** ជលូកគាហសទិសោ។ **ឯកជវនវារេបិ លព្ភន្តីតិ** ឥទំ ចក្ខុទ្វារានុសារេន ឧប្បន្នមនោទ្វារិកជវនំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**និមិត្តស្សាទេន គន្ថិតន្តិ** យថាវុត្តេ និមិត្តេ អស្សាទគាហេន គន្ថិតំ សម្ពទ្ធំ។ **ភវង្គេនេវាតិ** មូលភវង្គេនេវ។ **កិលេសភយំ ទស្សេន្តោតិ** តថា កិលេសុប្បត្តិយា សតិ អកុសលចិត្តេន អន្តរិតំ ចេ មរណចិត្តំ ភវេយ្យ, ឯកន្តតោ និរយេ វា តិរច្ឆានយោនិយា វា ឧប្បត្តិ សិយាតិ កិលេសានំ ភាយិតព្ពំ ទស្សេន្តោ។ “**សមយវសេន វា ឯវំ វុត្ត**”ន្តិ វត្វា តមត្ថំ វិវរន្តោ “**ចក្ខុទ្វារស្មិញ្ហី**”តិអាទិមាហ។ **រត្តចិត្តំ វាតិ** រាគវសេន រត្តចិត្តំ វា។ ទុដ្ឋចិត្តេន កថំ អារម្មណរសានុភវនន្តិ? ទោមនស្សវេទនុប្បត្តិ ឯវ តស្ស អារម្មណរសានុភវនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឥមស្ស សមយស្សាតិ** មរណសមយស្ស។

ឧភិន្នំ នាសច្ឆិទ្ទានំ មជ្ឈេ បិត-អដ្ឋិតុទនំ សហ ឧរុដ្ឋេន ឆិន្ទនំ។ **ទណ្ឌកវាសីតិ** ទីឃទណ្ឌកា មហាវាសិ។ **និបជ្ជិត្វា និទ្ទោក្កមនន្តិ** ឥមិនា បចលាយិកនិទ្ទំ បដិក្ខិបតិ។ តត្ថ ហិ កទាចិ អន្តរា មិច្ឆាវិតក្កានំ សល្លកានំ អវសរោ សិយា, នត្វេវ និបជ្ជិត្វា មហានិទ្ទំ ឱក្កន្តកាលេ។ **វិតក្កានន្តិ** មិច្ឆាវិតក្កានំ។

អាទិត្តបរិយាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៩-១០. បឋមហត្ថបាទោបមសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៣៦-២៣៧**. នវមំ “បញ្ញាយតី”តិ វុច្ចមានេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តន្តិ អាហ – “**ទសមេ ន ហោតីតិ វុច្ចមានេ**”តិអាទិ។ ឯត្តកមេវ ហិ ទ្វិន្នំ សុត្តានំ វិសេសោតិ។

បឋមហត្ថបាទោបមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមុទ្ទវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១៩. អាសីវិសវគ្គោ

### ១. អាសីវិសោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៣៨**. យេ ភិក្ខូ តទា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា និសិន្នា, តេសុ កេចិ ឯកវិហារិនោ, កេចិ អត្តទុតិយា, កេចិ អត្តតតិយា, កេចិ អត្តចតុត្ថា, កេចិ អត្តបញ្ចមា ហុត្វា អរញ្ញាយតនេសុ វិហរន្តីតិ វុត្តំ – “**ឯកចារិក…បេ…. បញ្ចចារិកេ**”តិ។ សមានជ្ឈាសយតា **សភាគវុត្តិនោ**។ កម្មដ្ឋានានុយុញ្ជនស្ស **ការកេ**។ តតោ ឯវ តត្ថ **យុត្តបយុត្តេ។ បុគ្គលជ្ឈាសយេន** ការណភូតេន។ **បច្ចយភូត**ន្តិ អបស្សយភូតំ។ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ”តិ អារភិត្វា យាវ “តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ”តិ អយំ មាតិកានិក្ខេបោ។ តេសំ មាតិកាយ វិត្ថារភាជនំ។ **វាសនា ភវិស្សតី**តិ វាសនាវហំ ភវិស្សតិ។ **សិនេរុំ ឧក្ខិបន្តោ វិយា**តិអាទិ ឥមិស្សា ទេសនាយ អនញ្ញសាធារណតាយ សុទុក្ករភាវទស្សនំ។

មញ្ចង្គេសុ មញ្ចសមញ្ញា វិយ មុខដ្ឋំ វិសំ “មុខ”ន្តិ អធិប្បេតំ។ សុក្ខកដ្ឋសទិសភាវាបាទនតោ “កដ្ឋ”ន្តិ វុច្ចតីតិ កដ្ឋំ មុខំ ឯតស្សាតិ **កដ្ឋមុខោ,** ទំសនាទិនា កដ្ឋសទិសភាវករោ សប្បោ។ អថ វា កដ្ឋសទិសភាវាបាទនតោ កដ្ឋំ វិសំ វា មុខេ ឯតស្សាតិ **កដ្ឋមុខោ**។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឥមេ ចត្តារោ**តិ ឥមេ វិសកិច្ចភេទេន ចត្តារោ។ ឥទានិ តំ នេសំ វិសកិច្ចភេទំ ទស្សេតុំ “**តេសូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អយសូលសមប្បិតំ វិយា**តិ អព្ភន្តរេ អយសូលំ អនុប្បវេសិតំ វិយ។ **បក្កបូតិបនសំ វិយា**តិ បច្ចិត្វា កាលាតិក្កមេ កុថិតបនសផលំ វិយ។ **ចង្គវារេ**តិ រជកានំ ខារបរិស្សាវនេ សុរាបរិស្សាវនេ វា។ អនវសេសំ ឆិជ្ជនេន **អសនិបាតដ្ឋានំ វិយ។ មហានិខាទនេនា**តិ មហន្តេន និខាទនេន។

**វិសវេគវិការេនា**តិ វិសវេគគតេន វិការេន។ **វាតេនា**តិ តស្ស សប្បស្ស សរីរំ ផុសិត្វា ឧគ្គតវាតេន។ នាសវាតេ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **បុគ្គលបណ្ណត្តិវសេនា**តិ តេសំយេវ សោឡសន្នំ សប្បានំ អាគតវិសោតិអាទិបុគ្គលនាមស្ស វសេន **ចតុសដ្ឋិ ហោន្តិ** បច្ចេកំ ចតុព្ពិធភាវតោ។ **អាគតវិសោ**តិ អាគច្ឆវិសោ, សីឃតរំ អភិរុហនវិសោតិ អត្ថោ។ **ឃោរវិសោ**តិ កក្ខឡវិសោ, ទុត្តិកិច្ឆវិសោ។ **អយំ សីតឧទកំ វិយ ហោតិ** គាឡ្ហទុព្ពិនិម្មោចយភាវេន។ ឧទកសប្បោ ហិ ឃោរវិសោ ហោតិ យេវាតិ វុត្តំ – “**ឧទកសប្បាទីនំ វិសំ វិយា**”តិ។ **បញ្ញាយតី**តិ គណ្ឌបិឡកាទិវសេន បញ្ញាយតិ។ **អនេឡកសប្បោ** នាម មហាអាសីវិសោ។ **នីលសប្បោ** នាម សាខវណ្ណោ រុក្ខគ្គាទីសុ វិចរណកសប្បោ។ **ឥមិនា ឧបាយេនា**តិ យោយំ កដ្ឋមុខេសុ ទដ្ឋវិសានំយេវ “អាគតវិសោ នោ ឃោរវិសោ”តិអាទិនា ចតុព្ពិធភាវោ វុត្តោ, ឥមិនា ឧបាយេន។ **កដ្ឋមុខេ ទដ្ឋវិសាទយោ**តិ កដ្ឋមុខេសុ ទដ្ឋវិសោ, ផុដ្ឋវិសោ, វាតវិភោតិ តយោ, **បូតិមុខាទីសុ ច ទដ្ឋវិសាទយោ** ចត្តារោ ចត្តារោ វេទិតព្ពោ។

**ឯកេក**ន្តិ ចតុសដ្ឋិយោ ឯកេកំ។ **ចតុធា**តិ អណ្ឌជាទិវិភាគេន ចតុធា វិភជិត្វា។ **ឆបណ្ណាសានី**តិ ឆបណ្ណាសាធិកានិ។ **គតមគ្គស្សា**តិ យថាវុត្តសង្ខាគតមគ្គស្ស **បដិលោមតោ សំខិប្បមានា** អនុក្កមេន ចត្តារោវ ហោន្តិ។ **កុលវសេនា**តិ កដ្ឋមុខាទិជាតិវសេន។

**សកលកាយេ អាសិញ្ចិត្វា វិយ ឋបិតវិសា**តិ ហិ តេសំ ផុដ្ឋវិសតា, វាតវិសតា វុច្ចតិ។ **ឯវ**ន្តិ “អាសិត្តវិសា”តិអាទិនា។ **ឯត្ថា**តិ អាសីវិសសទ្ទេ **វចនត្ថោ** និរុត្តិនយេន **វេទិតព្ពោ។ ឧគ្គតតេជា**តិ ឧទគ្គតេជា, អត្តនោ វិសតេជេន នេសំ ក្សូរទព្ពតា វា។ **ទុន្និម្មទ្ទនវិសា**តិ មន្តាគទេហិ អនិម្មទ្ទនីយវិសា។ **ចត្តារោ អាសីវិសា**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេនេត្ថ អវសេសបាឡឹ សង្គណ្ហាតិ។

**អាសីវិសេសូ**តិ ឥមេ អាសីវិសា ទដ្ឋវិសា ឯវាតិ វេទិតព្ពា។ **សរីរដ្ឋកេសុយេវា**តិ តេន បុរិសេន តេសំ កស្សចិ អនិដ្ឋស្ស អកតត្តា អាយុសេសស្ស ច វិជ្ជមានត្តា នំ ន ទំសីសូតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បុច្ឆិ** យថាភូតំ បវេទេតុកាមោ។ **ទុរុបដ្ឋាហា**តិ ទុរុបដ្ឋានា។ **សោត្ថិមគ្គោ**តិ សោត្ថិភាវស្ស ឧបាយោ។

**អន្តរចរោ**តិ អន្តរំ ចរោ សុខសត្តុ វិស្សាសឃាតី។ តេនាហ “**វេធកោ**”តិ។ ឥទានិ តាសំ បេសនេ ការណំ ទស្សេតុំ “**បឋម**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អភិមុខគតំ វិយ **អភិមុខគតំ**។ ឦទិសីបិ ហិ វចោយុត្តិ លោកេ និរូបីយតិ សន្តិយំ បុរិសំ បេសេតីតិ វិយ។ តស្មា **អភិមុខគត**ន្តិ អភិមុខំ តេន សម្បត្តន្តិ អត្ថោ។ **វង្ក**សណ្ឋានំ **ផលកំ** រុក្ខមូលេ អាគតាគតានំ និសីទនត្ថាយ **អត្ថតំ**។

អវិត្ថាហន្តោ បុរិសោ សន្តារេតិ ឯតាយាតិ **សន្តារណី**។ ឱរិមតីរតោ ឧត្តរណាយ សេតុ **ឧត្តរសេតុ**។ ឯកេន ទ្វីហិ វា គន្តព្ពោ រុក្ខមយោ សេតុ **រុក្ខសេតុ**។ ជង្ឃសត្ថេន គមនយោគ្គោ សេតុ **ជង្ឃសេតុ**។ សកដេន គន្តុំ សក្កុណេយ្យោ **សកដសេតុ។ ន ខោ ឯស ព្រាហ្មណោ** បរមត្ថតោ។ តទត្ថោ បន ឯកទេសេន សម្ភវតីតិ តថា វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “**ឯត្តកានំ បច្ចត្ថិកានំ ពាហិតត្តា**”តិ អាហ។ **ទេសន**ន្តិ ឧទ្ទេសទេសនំ។ **វិនិវត្តេន្តោ**តិ បដិសំហរន្តោ។ **ន លទ្ធោ វតាសី**តិ ន លទ្ធោ វត អាសិ។

**រាជា វិយ កម្មំ** សត្តេសុ ឥស្សរិយស្ស វត្តាបនតោ។ **រាជា…បេ…. បុថុជ្ជនោ** វដ្ដទុក្ខសង្ខាតាបរាធតាយ។ **ញាណបលាយនេនា**តិ មហាភូតេហិ និព្ពិន្ទិត្វា វិរជ្ជិត្វា វិមុច្ចិតុកាមតាវសេន ឧប្បន្នញាណបលាយនេ មគ្គាធិគមសិទ្ធេនេវ ញាណបលាយនេន។ ឯវញ្ចេត្ថ ឧបមាសំសន្ទនំ មត្ថកំ បាបិតមេវ ហោតិ។

**យថេវ ហី**តិអាទិនា ឯកទេសនាសមុទាយស្ស និទស្សនំ អារទ្ធំ។ យថាវុត្តវចនំ អដ្ឋកថាចរិយានំ វចនេន សមត្ថេតិ “**បត្តទ្ធោ ភវតី**”តិអាទិនា។ តត្ថ **កដ្ឋមុខេន វា**តិ **វា**-សទ្ទោ ឧបមត្ថោ។ យថា កដ្ឋមុខេន សប្បេន ទដ្ឋោ បត្តទ្ធោ ហោតិ, ឯវំ បថវីធាតុប្បកោបេន សោ កាយោ កដ្ឋមុខេវ ហោតិ, កដ្ឋមុខគតោ វិយ បត្តទ្ធោ ហោតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **វា**-សទ្ទោ អវធារណត្ថោ។ សោ “បថវីធាតុបកោបេន វា”តិ ឯវំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពោ។ អយញ្ចេត្ថ អត្ថោ – កដ្ឋមុខេន ទដ្ឋោបិ កាយោ បថវីធាតុប្បកោបេនេវ បត្តទ្ធោ ហោតិ, តស្មា បថវីធាតុយា អវិយុត្តោ សោ កាយោ សព្ពទា កដ្ឋមុខគតោ វិយ ហោតីតិ។ **វា**-សទ្ទោ វា អនិយមត្ថោ។ តេនាយមត្ថោ – កដ្ឋមុខេន ទដ្ឋោ កាយោ បត្តទ្ធោ ហោតិ វា, ន វា មន្តាគទវសេន។ បថវីធាតុប្បកោបេន បន មន្តាគទរហិតោ សោ កាយោ កដ្ឋមុខគតោ វិយ ហោតិ ឯកន្តបត្តទ្ធោតិ។ តត្ថ **កាយោ**តិ បកតិកាយោ។ **បូតិកោ**តិ កុថិតោ។ **សន្តត្តោ**តិ សព្ពសោ តត្តោ មហាទាហប្បត្តោ។ **សញ្ឆិន្នោ**តិ សព្ពសោ ឆិន្នោ ចុណ្ណវិចុណ្ណភូតោ។ យទា កាយោ បត្តទ្ធាទិភាវប្បត្តោ ហោតិ, តទា បុរិសោ កដ្ឋមុខាទិសប្បស្ស មុខេ វត្តមានោ វិយ ហោតីតិ អត្ថោ។

**វិសេសតោ**តិ កដ្ឋមុខាទិវិសេសតោ ច បថវីអាទិវិសេសតោ ច។ **អនត្ថគ្គហណតោ**តិអាទិ អចេតនេសុបិ ភូតេសុ សចេតនេសុ វិយ អនត្ថាទីនំ បច្ចក្ខតាយ និព្ពេទជននត្ថំ អារទ្ធំ។ តត្ថ **អាសយតោ**តិ បវត្តិដ្ឋានតោ។ **ឯតេស**ន្តិ មហាភូតានំ។ **សទិសតា**តិ វម្មិកាសយសុសិរគហនសង្ការដ្ឋានាសយតាយ ច សទិសតា។

**បច្ចត្តលក្ខណវសេនា**តិ វិសុំ វិសុំ លក្ខណវសេន។ បថវីអាទីនំ កក្ខឡភាវាទិ, តំសមង្គិនោ បុគ្គលស្ស កក្ខឡភាវាបាទនាទិនា វិការុប្បាទនតោ **វិសវេគវិការតោ សទិសតា វេទិតព្ពា**។

**អនត្ថា**តិ ព្យសនា។ **ព្យាធិ**ន្តិ កុដ្ឋាទិព្យាធិំ។ **ភវេ ជាតាភិនន្ទិនោ**តិ ភវេសុ ជាតិយា អភិនន្ទនសីលា។ បញ្ចវោការេ ហិ ជាតិយា អភិនន្ទនា នាម មហាភូតាភិនន្ទនា ឯវ។

**ទុរុបដ្ឋានតរានី**តិ ទុប្បដិការតរានិ។ **ទុរាសទា**តិ ទុរុបសង្កមនា។ “ឧបដ្ឋាមី”តិ **ឧបសង្កមិតុំ ន សក្កោន្តិ**។ បរិជានាម កម្មនាមានិ, ឧបការា នាម នត្ថិ។ **អនន្តទោសូបទ្ទវតោ**តិ អបរិមាណទោសូបទ្ទវហេតុតោ។ **ឯកបក្ខល**ន្តិ ឯកទុក្ខំ។

**រូបក្ខន្ធោ ភិជ្ជមានោ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធេ គហេត្វាវ ភិជ្ជតិ** អរូបក្ខន្ធានំ ឯកនិរោធត្តា។ **វត្ថុរូបម្បិ គហេត្វាវ ភិជ្ជន្តិ** បញ្ចវោការេ អរូបក្ខន្ធេសុ ភិន្នេសុ រូបក្ខន្ធស្ស អវដ្ឋានាភាវតោ។ **ឯត្តាវតា**តិ លោភុប្បាទនមត្តេន។ បញ្ញា នាម អត្ថភាវេ ឧត្តមង្គំ បញ្ញុត្តរត្តា កុសលធម្មានំ, សតិ ច កិលេសុប្បត្តិយំ បញ្ញាយ អនុប្បជ្ជនតោ វុត្តំ – “**ឯត្តាវតា បញ្ញាសីសំ បតិតំ នាម ហោតី**”តិ។ **យោនិយោ ឧបនេតិ** តទុបគស្ស កម្មបច្ចយស្ស ភាវេ។ “ជាតិភយំ, ជរាភយំ, មរណភយំ, ចោរភយ”ន្តិអាទិនា អាគតានិ **បញ្ចវីសតិ មហាភយានិ**, “ហត្ថម្បិ ឆិន្ទតី”តិអាទិនា អាគតានិ **ទ្វត្តឹស កម្មការណានិ អាគតានេវ ហោន្តិ** ការណស្ស សមវដ្ឋិតត្តា។ **នន្ទីរាគោ សង្ខារក្ខន្ធោ**តិ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នត្តា វុត្តំ។

**បាឡិយំយេវ អាគតា** “ចក្ខុតោ ចេបិ នំ, ភិក្ខវេ”តិអាទិនា។ **កិញ្ចិ អលភិត្វា**តិ តស្មឹ សុញ្ញគាមេ ចោរានំ គយ្ហូបគស្ស អលាភវចនេនេវ តស្ស បុរិសស្ស អត្តនោ បដិសរណស្ស អលាភោ វុត្តោ ឯវ ហោតីតិ ន ឧទ្ធដោ,

បុរិសដ្ឋានិយោ ភិក្ខុ, ចោរា បន ពាហិរាយតនដ្ឋានិយា។ **អភិនិវិសិត្វា**តិ វិបស្សនាភិនិវេសំ កត្វា។ អជ្ឈត្តិកាយតនវសេន ទេសនាយ អាគតត្តា វុត្តំ “**ឧបាទារូបកម្មដ្ឋានវសេនា**”តិ។

**ពាហិរាន**ន្តិ ពាហិរាយតនានំ។ **បញ្ច កិច្ចានី**តិ ចោរេហិ តទា កាតព្ពានិ បញ្ច កិច្ចានិ។ **ហត្ថសារ**ន្តិ អត្តនោ សន្តកេ ហត្ថេហិ គហេតព្ពសារភណ្ឌំ។ បាតនាទិវសេន **ហត្ថបរាមាសំ ករោន្តិ។ បហារឋានេ**តិ បហដដ្ឋានេ។ ឋានសោ តស្មិំ ឯវ ខណេតិ វទន្តិ។ អត្តនោ សុខាវហំ **កុសលធម្មំ បហាយ** ទុក្ខាវហេន អកុសលេន សមង្គិតា សុខាវហំ ភណ្ឌំ បហាយ **ពាហិ និក្ខមនំ វិយា**តិ វុត្តំ សុខនិស្សយត្តា តស្ស។ **ហត្ថបរា...បេ.... អាបជ្ជនកាលោ** គុណសរីរស្ស តទា បមាទេន ពាធិតត្តា។ **បហារ...បេ.... កាលោ** តតោ ទឡ្ហតរំ គុណសរីរស្ស ពាធិតត្តា។ **បហារំ...បេ.... អស្សមេណកាលោ** គុណសរីរស្ស មរណប្បត្តិសទិសត្តា។ **អវសេសជនស្ស ទាសបរិភោគេន បរិភុញ្ជិតព្ពតា** អញ្ញថត្តប្បត្តិគិហិភាវាបត្តិយា និទស្សនភាវេន វុត្តា។ យំ “ឆសុ ទ្វារេសុ អារម្មណេ អាបាថគតេ”តិ វុត្តំ, តមេវ អារម្មណំ និស្សាយ សម្បរាយិកោ ទុក្ខក្ខន្ធោ វេទិតព្ពោតិ យោជនា។

**រូបាទីនី**តិ រូបសទ្ទគន្ធរសានិ។ **តេស**ន្តិ យថាវុត្តភូតុបាទារូបានំ។ **លហុតាទិវសេនា**តិ តេសំ លហុតាទិវសេន។ **ទុរុត្តរណដ្ឋោ**តិ ឧត្តរិតុំ អសក្កុណេយ្យភាវោ **ឱឃដ្ឋោ។ វុត្តនយេនា**តិ “សម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ”តិអាទិនា វុត្តនយេន។ **ចតុមហាភូតាទីហី**តិ **អាទិ**សទ្ទេន ឧបាទានក្ខន្ធាទីនំ គហណំ។ **ចិត្តកិរិយទស្សនត្ថ**ន្តិ ចិត្តបយោគទស្សនត្ថំ។ **វុត្តវាយាមមេវា**តិ “សម្មាវាយាមោ”តិ យោ អរិយមគ្គេ វុត្តោ។ **ភទ្ទេកវត្តាទីនី**តិ “អជ្ជេវ កិច្ចំ អាតប្ប”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ៣.២៧២, ២៧៥, ២៧៦) វុត្តានិ ភទ្ទេករត្តសុត្តាទីនិ។

**កុណ្ឋបាទោ**តិ ឆិន្នបាទោវ ហុត្វា គតិវិកលោ។ **មានសំ ពន្ធតី**តិ តស្មិំ ចិត្តេ កិច្ចំ និពន្ធតិ។ “អយំ អរិយមគ្គោ មយ្ហំ ឱឃុត្តរនុបាយោ”តិ តត្ថ ចិត្តស្ស សន្និដ្ឋានំ បុន តត្ថ បវត្តនំ វីរិយារម្ភោ ចិត្តពន្ធនំ។

**តស្ស** នាមរូបស្ស ឥមេ នន្ទីរាគាទយោ តណ្ហាវិជ្ជាទយោតិ កត្វា បច្ចយោ **ធម្មាយតនេកទេសោ**។ អរិយមគ្គនិព្ពានតណ្ហាវជ្ជោ ឥធ ធម្មាយតនេកទេសោតិ ចះ។ **សោឡសហាការេហី**តិ បីឡនាទីហិ សោឡសហិ អាការេហិ។ សតិបដ្ឋានវិភង្គេ អាគតនយេន **សង្ខិនយសហស្សេហិ។ ទេសនាបរិយោសានេ...បេ.... បតិដ្ឋហីសូ**តិ វិបញ្ចិតញ្ញូ ឯវេត្ថ គហណវសេន អធិគតវិសេសា បរិច្ឆិន្ទិតា។ តេ ហិ តទា ធម្មបដិគ្គាហកភាវេន សត្ថុ សន្តិកេ សន្និសិន្នា។ ឧគ្ឃដិតញ្ញូនំ បន នេយ្យានញ្ច វិសេសាធិគមោ អដ្ឋកថាយំ ន វុឡ្ហោតិ ឥធ ន គហិតោតិ។

អាសីវិសោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. រថោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៣៩**. សុសំវុតិន្ទ្រិយស្ស ភោជនេ មត្តញ្ញុនោ សតស្ស សម្បជានស្ស វិហរតោ កិលេសនិមិត្តំ ទុក្ខំ អនវសរន្តិ **សុខសោមនស្សពហុលតា** វុត្តា។ យវតិ តេន ផលំ មិស្សិតំ វិយ ហោតីតិ **យោនិ**, ឯកន្តិកំ ការណំ។ **អស្សា**តិ ភិក្ខុនោ។ **បរិបុណ្ណ**ន្តិ អវិកលំ។ អនវសេសំ អាសវេ ខេបេតីតិ **អាសវក្ខយោ**, អគ្គមគ្គោ។ **យំ យ**ន្តិ ទន្តំ មជ្ឈំ ជវោតិ ជវាទីសុ យំ យំ **គមនំ។ រក្ខណត្ថាយា**តិ កិលេសចោរេហិ រក្ខណត្ថាយ ។ **វេគនិគ្គហណត្ថាយា**តិ កិលេសហេតុកស្ស ឥន្ទ្រិយវេគស្ស និគ្គណ្ហនត្ថាយ។ **និព្ពិសេវនត្ថាយា**តិ វិសេវនស្ស វិប្ផន្ទិតស្ស និរោធនាយ។ **កិលេសូបសមត្ថាយា**តិ កិលេសានំ ឧបរូបរិ សមនត្ថាយ វូបសមនត្ថាយ។

**សមណរតិ** នាម សមថវិបស្សនាមគ្គផលសុខានិ។ ទន្តានម្បិ សិន្ធវានំ សារថិនោ បយោគេន សិយា កាចិ វិសេវនមត្តាតិ តទភាវំ ទស្សេន្តោ **“និព្ពិសេវនេ កត្វា បេសេន្តោ”**តិ វុត្តំ។ **ញាណំ គច្ឆតី**តិ អសង្កមនំ បវត្តតិ បគេវ ឥន្ទ្រិយភាវនាយ កតត្តា, កិលេសនិគ្គហស្ស សុខេនេវ សិទ្ធត្តា។ **ទាយកស្ស** អជ្ឈាសយោ **វសោ** ឧឡារោ លាមកោ។ **ទេយ្យធម្មស្ស** បមាណំ **វសោ** អប្បកំ ពហុកញ្ច។

**មហាមណ្ឌបដ្ឋានំ** នាម លោហបាសាទស្ស បុរតោ ឯវ មហាភិក្ខុសង្ឃស្ស សន្និបាតកាលេ តេសំ បហោនកវសេន មហាមណ្ឌបស្ស កតត្ថព្ពដ្ឋានំ។ **គហណមាន**ន្តិ បរិវិសគហណភាជនំ។

បកតិយា ភត្តការកិច្ចេ អធិគតោ **ឧបដ្ឋាកុបាសកោ**។ មុទុសមខរសញ្ញិតេហិ, ទហនបចនភជ្ជនសញ្ញិតេហិ វា **តីហិ បាកេហិ**។

**បរិសោធេត្វា**តិ រញ្ជោ អនុច្ឆវិកភាវំ បរិសោធេត្វា។ **ភូមិយំ ឆឌ្ឌេសិ** “ភិក្ខូនំ អទត្វា មយា មុខេ បក្ខិត្ត”ន្តិ។ **មុខេន គណ្ហិ** តស្ស និទ្ទោសភាវំ ទស្សេតុំ។ មគ្គំ ជានាបេតុំ **បមជ្ជិ**។ “ត្វំ កុតោ អាគតោ”តិ បុច្ឆនេ **បមាទំ អាបជ្ជិ។ អនុភាគោ**តិ អវសិដ្ឋភាគោ។ **ឥទមត្ថិយ**ន្តិ ឥទំ បយោជនំ។ **ឥតរ**ន្តិ បាឡិយំ អនាគតម្បិ អាហារេ បមាណជាននំ។

សយនំ សេយ្យា, កាមភោគីនំ សេយ្យា **កាមភោគិសេយ្យា។ ទក្ខិណបស្សេន សយានោ នាម នត្ថិ** ទក្ខិណហត្ថេន កាតព្ពកិច្ចករណតោ។ **តេជុស្សទត្តា**តិ ឥទំ អនុត្រាសស្សេវ សីហស្ស សយនន្តិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **ទ្វេ បុរិមបាទេ ឯកស្មិំ, បច្ឆិមបាទេ ឯកស្មិំ ឋានេ ឋបេត្វា**តិ ហិ ឥទំ បាទានំ អវិក្ខិត្តភាវករណទស្សនំ។

**ចតុត្ថជ្ឈានសេយ្យា**តិ ចតុត្ថជ្ឈានិកំ ផលសមាបត្តិំ វទតិ។ យេភុយ្យេន ហិ តថាគតា ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វាវ សយន្តិ។ សា ច នេសំ ចតុត្ថជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ, កិលេសបរិនិព្ពានស្ស ច កតត្តាតិ វទន្តិ ។ **ឥធ សីហសេយ្យា អាគតា** បាទំ អច្ចាធាយ បុព្ពេនាបរំ អជហិតសំលក្ខណា សេយ្យាតិ កត្វា។ តេនាហ **“អយំ ហី”**តិអាទិ។ **ឯវន្តិ** “ទក្ខិណេន បស្សេនា”តិអាទិនា វុត្តាការេន សេយ្យំ កប្បេតិ។

**កថំ និទ្ទាយន្តោ សតោ សម្បជានោ ហោតិ?** ភវង្គចិត្តេន ហិ និទ្ទូបគមនន្តិ អធិប្បាយោ។ **អប្បហានេនា**តិ តទធិមុត្តតាយ តទប្បហានំ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា តេសុ និទ្ទោក្កមនស្ស អាទិបរិយោសានេសុ អជហិតសតិសម្បជញ្ញំ ហោតិ។ តេនាហ – **“និទ្ទំ ឱក្កមន្តោបិ សតោ សម្បជានោ ហោតី”**តិ។ **ឯតំ បនា**តិ “និទ្ទំ ឱក្កមន្តោបិ សតោ សម្បជានោ ហោតី”តិ វុត្តនយំ វទតិ។ **ញាណធាតុកន្តិ ន រោចយិំសូ**តិ និទ្ទោក្កមនេបិ ជាគរណេ បវត្តញាណសភាវមេវាតិ ន រោចយិំសុ បោរាណា។ និរន្តរំ ភវង្គចិត្តេសុ វត្តមានេសុ សតិសម្បជញ្ញាសម្ភវោតិ អធិប្បាយោ។ បុរិមស្មិញ្ហិ នយេ សតិសម្បជញ្ញស្ស អសំវរោ, ន ភវង្គស្ស។ ឥន្ទ្រិយសំវរោ, ភោជនេ មត្តញ្ញុតា, ជាគរិយានុយោគោតិ ឥមេហិ **តិវង្គិកា,** និមិត្តានុព្យញ្ជនបរិវជ្ជនាទិ សព្ពំ វិបស្សនាបក្ខិកមេវាតិ អធិប្បាយោ។

**តានេវា**តិ វិបស្សនាក្ខណេ បវត្តានិ ឥន្ទ្រិយាទីនិ។ **យាវ អរហត្តា ទេសនា** វិត្ថារតោ **កថេតព្ពា**។ បាឡិយំ បន “យោនិ ចស្ស អារទ្ធា ហោតិ អាសវានំ ខយាយា”តិ សង្ខេបេន កថិតា។

រថោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. កុម្មោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៤០. អដ្ឋិកុម្មោ**តិ បិដ្ឋិយំ តិខិណដ្ឋិកោ កុម្មោ។ **តន្តិពន្ធោ**តិ ព្យាវដោ។ **សមុគ្គេ វិយ** អត្តនោ កបាលេ **បក្ខិបិត្វា។ សមោទហន្តោ** សម្មា ឱទហន្តោ អជ្ឈត្តមេវ ទហន្តោ។ **អារម្មណកបាលេ**តិ អារម្មណកដាហេ។ **សមោទហន្តោ**តិ ទិដ្ឋមត្តស្សេវ ច គហណតោ មនោវិតក្កេ តត្ថេវ សម្មទេវ ឱទហន្តោ។ តញ្ហិ វិសយវសេន បវត្តិតុំ អទេន្តោ។ **បញ្ច ធម្មេ**តិ “កាលេន វក្ខាមី”តិអាទិនា (បរិ. ៣៦២) វុច្ចមានេ។

កុម្មោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. បឋមទារុក្ខន្ធោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៤១. *វិលាសមានោ*** វិយ **សាគរំ បត្វា។ អន្តោសាខោ**តិ គង្គាយ តីរស្ស អន្តោ ឱនតសាខោ។ **តេមេតី**តិ តិន្តោ ហោតិ។ **តិរិយំ បតិតោ** ទណ្ឌសេតុ វិយ បិតត្តា មហាជនស្ស **បច្ចយោ ជាតោ,** តថា មហន្តភាវេន គង្គាសោតំ ឱតរណាទិ នត្ថិ។

**អយំ ហី**តិ អនន្តរំ វុត្តបុគ្គលោ។ **អរិយមគ្គំ ឱរុយ្ហា**តិ ចតុព្ពិធំ អរិយមគ្គវីថិំ ឱតរិត្វា។ “ចិត្តំ នាមេត”ន្តិអាទិនា ចិន្តេត្វា តិហិពទ្ធនំ ន វិស្សជ្ជេតីតិ សម្ពន្ធោ។ **អត្តនោ ភជមានកេ**តិ អត្តនោ ភជន្តេ។ ជីវិកត្ថាយ បយុជ្ជិតព្ពតោ **បយោគោ,** ខេត្តវត្ថាទិ។ តតោ បយោគតោ **ឧដ្ឋិតំ អាយំ។ កិញ្ចាបិ ភិក្ខូនំ កាយសាមគ្គិំ ទេតិ** ភិក្ខត្ថាយ។

**មុណ្ឌយ**ន្តិ ភិន្ទោដ្ឋំ យជំ។ **ខន្ទេ**តិ អំសេ។ **សង្ឃភោគ**ន្តិ សង្ឃសន្តកំ ភោគគាមំ **គន្ត្វា។ អត្តនោ ឯវំ វទន្តី**តិ តថា អត្តស្ស សម្ភវតោ ឯវំ វទន្តា វិយ ហោន្តិ។ **យាគុមត្តកេ យាគុ**ន្តិ យាគុំ បិវិត្វា តាយ អបរិបក្កាយ ឯវ អញ្ញំ យាគុំ អជ្ឈោហរិត្វាតិ សម្ពន្ធោ។

**កិលេសានុវត្តិតោវា**តិ យោនិសោមនសិការស្ស អភាវេន កិលេសានុគតចិត្តោ ឯវ។ **អគ្គីនិ នីហរិត្វា**តិ កោធវសេន អគ្គិកេ ករោន្តោ អគ្គីនិ នីហរិត្វា **វិចរិស្សតិ។ ឧទ្ធតោ ហោតិ** អវូបសន្តោ។

**ទិដ្ឋិគតិកោ**តិ សាសនិកោ ឯវ អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជិត្វា សាសនំ ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ កត្វា ទីបេន្តោ អរិដ្ឋសទិសោ។ តេនាហ **"សោ ហី"**តិអាទិ។ **អរូបភវេ រូបំ អត្ថិ,** អញ្ញថា តតោ ចុតស្ស កុតោ រូបក្ខន្ធស្ស សម្ភវោ។ **អសញ្ញីភវេ ចិត្តំ អត្ថី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ពហុចិត្តក្ខណិកោ លោកុត្តរមគ្គោ** "យោ ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ភាវេយ្យ សត្តវស្សានី"តិអាទិវចនតោ (ទី. និ. ២.៤០៤; ម. និ. ១.១៣៧)។ **អនុសយោ ចិត្តវិប្បយុត្តោ,** អញ្ញថា សាវជ្ជានវជ្ជធម្មានំ ឯកជ្ឈំ ឧប្បត្តិ សិយា។ **តេ ច សត្តា សន្ធាវន្តិ សំសរន្តិ,** អញ្ញថា កម្មផលានំ សម្ពន្ធោ ន សិយាតិ។ **ឥតិ វទន្តោ** ឯវំ មិច្ឆាវាទំ បគ្គយ្ហ វទន្តោ។

**តេមនវុត្តោ វិយ...បេ.... ទុល្លភធម្មស្សវនោ ច បុគ្គលោ** សទ្ធាសិនេហេន អតេមនតោ។ **កតវិនយោ** សិក្ខិតវិនយោ យថា "កតវិជ្ជោ"តិ។ **ធម្មកថិកានំ វិចារេថា**តិ ឥទំ ទេយ្យធម្មំ ធម្មកថិកានំ អយ្យានំ តស្ស តស្ស យុត្តវសេន វិចារេថាតិ និយ្យាតនវសេន **វត្វា។ ទិវាកថិកោ សរភាណកោ** សាយន្ហេ កថេតិ, បុរិមយាមំ កថេន្តោ **រត្តិកថិកោ** ភាណកបុគ្គលោ។

**នន្ទនវនាភិរាមេ**តិ នន្ទនវនំ វិយ មនោរមេ។ **អស្ស ភារហារភិក្ខូ**តិ អស្ស កិច្ចវាហកភិក្ខូ ឧបជ្ឈាយាទយោ។ **សុខនិសិន្នកថ**ន្តិ បដិសន្ថារកថាបុព្ពកំ ឧបនិសិន្នកថំ **សុត្វា**។

**បិតសណ្ឋានេនេវ** បិតាការេនេវ **បិតំ,** នប្បយុត្តន្តិ អត្ថោ។ ចិត្តកម្មមូលាទីនិ បិតសណ្ឋានេនេវ បិតាតិ យោជនា។ **មុទុតាយា**តិ មុទុហទយតាយ សាបេក្ខតាយ។

**បដិបទ**ន្តិ សមថវិបស្សនាបដិបត្តិំ។ **ទីបេត្វា** បកាសេត្វា បាកដំ កត្វា។ **តត្រុប្បាទោ**តិ តត្រ ឧប្បជ្ជនកអាយុប្បាទោ។ ខេត្តំ សន្ធាយ វទតិ។ **តេល...បេ.... ហត្ថា**តិ តេលយដ-មធុយដផាណិតយដាទិហត្ថា។ **អបក្កមីសុ** ទុព្ពិចារិតត្តា។ **បូរេសី**តិ ហេដ្ឋា ច តត្ថ តត្ថ អតីតានិ កាលវចនានិ បោរាណដ្ឋកថាយ អាគតត្តា កិរ វុត្តានិ។

**ឧបគមនានុបគមនាទីនិ** ឱរិមស្ស បារិមស្ស ច ឧបគមនានុបគមនានិ ចេវ មជ្ឈេ សំសីទនានិ ច។ **បដិវិជ្ឈិតុ**ន្តិ ជានិតុំ។ **ឯត**ន្តិ យថាវុត្តំ ចក្ខុសភាវំ។ **ទោមនស្ស**ន្តិ តស្សេវ មន្ទភាវបច្ចយំ ទោមនស្សំ។ **អាបជ្ជន្តោបិ ឧបគច្ឆតិ នាម** តន្និមិត្តសំកិលេសស្ស ឧប្បាទិតត្តា។ **តិណ្ណំ លក្ខណាន**ន្តិ ហុត្វា អភាវតោ អាទិអន្តវន្តតោ តាវកាលិកតោ និច្ចបដិក្ខេបតោតិអាទីនំ តិណ្ណំ លក្ខណានំ សល្លក្ខណវសេន។

**វាមតោ**តិ មិច្ឆា។ **ទក្ខិណតោ**តិ សម្មា។ យថា តស្ស តស្ស សត្តស្ស ឱរភាវត្តា អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ **ឱរិមំ តីរំ** កត្វា វុត្តានិ, ឯវំ នេសំ បរភាវត្តា ពាហិរានិ អាយតនានិ **បារិមំ** វុត្តានិ។ អបាយមជ្ឈេ សំសរណហេតុតាយ នន្ទីរាគោវ "មជ្ឈេ សំសាទោ"តិ វុត្តោ។

**ឧន្នតោ**តិ "សេយ្យោហមស្មី"តិអាទិនា ឧន្នតី ឧបគតោ។ អត្តុក្កំសនេ បំសុកូលិកភាវេន អត្តានំ ទហនតោ អញ្ញាការតាគហេតព្ពោ។ **បាសាណោ នុ ខោ ឯស ខាណុកោ**តិ គហេតព្ពទារុក្ខន្ធសទិសោ វុត្តោ។

**ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ហោតិ** អាវដ្ដវេគស្ស ពលវភាវតោ។ **ចតូសុ អបាយេសូ**តិ បញ្ចកាមគុណាវដ្ដេ បតិតបុគ្គលោ មនុស្សលោកេបិ គុណសរីរភេទនេន ទីឃរត្តំ ចុណ្ណវិចុណ្ណំ អាបជ្ជតិយេវ, តស្ស តថា អាបន្នត្តា។ ឯវញ្ហិ សោ អបាយេសុ តាទិសេសុ ជាយតិ។

សីលស្ស ទុដ្ឋំ នាម នត្ថិ, តស្មា អភាវត្ថោ ឥធ ទុ-សទ្ទោតិ អាហ **"និស្សីលោ"**តិ។ "បាបំ បាបេន សុករ"ន្តិអាទីសុ (ឧទា. ៤៨) វិយ បាប-សទ្ទោ និហីនបរិយាយោតិ អាហ **"លាមកធម្មោ"**តិ។ **ន សុចី**តិ កាយវាចាចិត្តេហិ ន សុចិ។ **សង្កាយ វា**តិ អត្តនោ វា សង្កាយ បរេសំ សមាចារកិរិយំ សរតិ អាសង្កតិ។ តេនាហ **"តស្ស ហី"**តិអាទិ។ **តានិ កម្មានិ បរិសតី**តិ តានិ កម្មានិ ករោន្តានំ អន្តរេ បរិសតិ។ **គុណានំ បូតិភាវេនា**តិ គុណភាវេន គហិតានំ សីលធម្មានំ សំកិលិដ្ឋភាវប្បត្តិយា។ **កចវរជាតោ**តិ អព្ភន្តរំ សញ្ជាតកចវរោ, កចវរភូតោ វា។

**អណណា បព្ពជ្ជា**តិ អណណស្សេវ បព្ពជ្ជា។ ឱរិមតីរាទីនំ ឧបគមនានុបគមនាទីនំ ជោតិតត្តា **វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ**។

បឋមទារុក្ខន្ធោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. ទុតិយទារុក្ខន្ធោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៤២**. យា អាបត្តិ វុដ្ឋានគាមិនី ទេសនាគាមិនី, តំ បដិច្ឆាទិតកាលតោ បដ្ឋាយ **សំកិលិដ្ឋា** នាម អន្តរាយិកភាវតោ។ អារិកតា បន អនាបត្តិដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ **អសំកិលិដ្ឋា នាម**។ តេនាហ – “**អារកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតី**”តិ។ **ឯវរូបំ សំកិលិដ្ឋន្តិ** បដិច្ឆាទិតតាយ វា ទុដ្ឋុល្លភាវេន វា សំកិលិដ្ឋំ។

ទុតិយទារុក្ខន្ធោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. អវស្សុតបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

**២៤៣**. **សន្ថាគារ**ន្តិ សណ្ឋាបនាគារំ។ តេនាហ “**ឧយ្យោគកាលាទីសូ**”តិអាទិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន មង្គលមហាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សន្ថរន្តីតិ** វិស្សមន្តិ , បរិស្សមំ វិនោទេន្តីតិ អត្ថោ។ **សហា**តិ សន្និបាតវសេន ឯកជ្ឈំ។ **សហ អត្ថានុសាសនំ អគារ**ន្តិ តស្មិំ អត្ថេ **ត្ថ**-ការស្ស **ន្ថ**-ការំ កត្វា “សន្ថាគារ”ន្តិ វុច្ចតីតិ ទដ្ឋព្ពំ, បឋមំ តត្ថ សម្មន្តនវសេន សន្ថរន្តិ វិចារេន្តីតិ អត្ថោ។

**តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ អាគតមេវ ភវិស្សតី**តិ ពុទ្ធវចនស្ស អាគមនសីសេន អរិយផលធម្មានម្បិ អាគមនំ វុត្តមេវ។ តិយាមរត្តិំ តត្ថ វសន្តានំ ផលសមាបត្តិវឡញ្ជនំ ហោតីតិ។ តស្មិញ្ច ភិក្ខុសង្ឃេ កល្យាណធម្មា កល្យាណបុថុជ្ជនា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេន្តា ហោន្តីតិ អរិយមគ្គធម្មានម្បិ តត្ថ អាគមនំ ហោតិយេវ។

**អល្លគោមយេនា**តិ អច្ឆេន អល្លគោមយរសេន។ **ឱបុញ្ឆាបេត្វា**តិ វិលិម្បេត្វា។ **ចតុជ្ជាតិយគន្ធេហី**តិ កុង្កុមតុរុក្ខយវនបុប្ផតមាលបត្តគន្ធេហិ។ **នានាវណ្ណេ**តិ នីលាទិវសេន នានាវណ្ណេ, ភិត្តិវិសេសវសេន នានាសណ្ឋានរូបេ។ “**មហាបិដ្ឋិកកោជវេ**តិ ហត្ថិបិដ្ឋិអាទីសុ អត្ថរិតព្ពតាយ ‘មហាបិដ្ឋិកា’តិ លទ្ធសមញ្ញេ កោជវេ”តិ វទន្តិ។ កុត្តកេ បន សន្ធាយេតំ វុត្តំ, “ចតុរង្គុលាធិកបុប្ផា មហាបិដ្ឋិកកោជវា”តិបិ វទន្តិ។ **ហត្ថត្ថរអស្សត្ថរា** ហត្ថិអស្សបិដ្ឋីសុ អត្ថរិតព្ពា ហត្ថិអស្សរូបវិចិត្តា ច អត្ថរកា។ **សីហត្ថរកាទយោ** បន សីហរូបាទិវិចិត្តា ឯវ អត្ថរកា។ **ចិត្តត្ថរកំ** នានាវិធរូបេហិ ចេវ នានាវិធមាលាកម្មាទីហិ ច វិចិត្តំ អត្ថរកំ។

**ឧបធាន**ន្តិ អបស្សយនំ។ **ឧបទហិត្វា**តិ អបស្សយយោគ្គភាវេន ឋបេត្វា។ គន្ធេហិ កតមាលា **គន្ធទាមំ**។ តមាលបត្តាទីហិ កតមាលា **បត្តទាមំ**។ អាទិ-សទ្ទេន ហិង្គុលតក្កោលជាតិផលជាតិបុប្ផាទីហិ កតទាមំ សង្គណ្ហាតិ។ បល្លង្កាការេន កតបីឋំ **បល្លង្កបីឋំ**។ តីសុ បស្សេសុ ឯកបស្សេ ឯវ វា សឧបស្សយំ **អបស្សយបីឋំ**។ អនបស្សយំ **មុណ្ឌបីឋំ**។ **យោជនាវដ្តេ**តិ យោជនបរិក្ខេបោកាសេ។

**សំវិធាយា**តិ អន្តរវាសកស្ស កោណបទេសំ ឥតរបទេសញ្ច សមំ កត្វា វិធាយ។ តេនាហ – “**កត្តរិយា បទុមំ កន្តេន្តោ វិយា**”តិ, “**តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេន្តោ**”តិ ច។ យស្មា ពុទ្ធានំ រូបសម្បទា វិយ អាកប្បសម្បទាបិ បរមុក្កំសគតា គតា, តស្មា តទា ភគវា ឯវំ សោភេយ្យាតិ ទស្សេន្តោ “**សុវណ្ណបាមង្គេនា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “អសមេន ពុទ្ធវេសេនា”តិអាទិនា តទា ភគវា ពុទ្ធានុភាវស្ស និគុហនេ ការណាភាវតោ តត្ថ សន្និបតិតទេវមនុស្សនាគយក្ខគន្ធព្ពាទីនំ បសាទជននត្ថំ អត្តនោ សភាវបកតិយាវ កបិលវត្ថុំ បាវិសីតិ ទស្សេតិ។ ពុទ្ធានំ កាយបភា នាម បកតិយា អសីតិហត្ថមត្តបទេសំ វិសរតីតិ អាហ “**អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសី**”តិ។ នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋបភស្សរានំ វសេន **ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ**។

**សព្ពបាលិផុល្លោ**តិ មូលតោ បដ្ឋាយ យាវ សាខគ្គា សមន្តតោ ផុល្លោ វិកសិតោ។ **បដិបាដិយា ឋបិតាន**ន្តិអាទិ បរិកប្បូបមា, **យថា តំ…បេ…. អលង្កតំ** អញ្ញំ វិរោចតិ, ឯវំ វិរោចិត្ថ, សមតីសាយ បារមិតាហិ អភិសង្ខតត្តា ឯវំ វិរោចិត្ថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “**បញ្ចវីសតិយា គង្គាន**ន្តិ សគមុខា ហុត្វា សមុទ្ទំ បវិដ្ឋាយ មហាគង្គាយ មហាន្តមហន្តានំ គង្គានំ បញ្ចវីសតី”តិ វទន្តិ។ **បបញ្ចសូទនិយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២) “បញ្ចវីសតិយា នទីន”ន្តិ វុត្តំ, គង្គាទីនំ ចន្ទភាគាបរិយោសានានំ បញ្ចវីសតិយា មហានទីនន្តិ អត្ថោ។ បរិកប្បវចនញ្ចេតំ។ **សម្ពិជ្ជា**តិ សម្ភេទំ មិស្សីភាវំ បត្វា **មុខទ្វារេ**តិ សមុទ្ទំ បវិដ្ឋដ្ឋានេ។

**នាគសុបណ្ណគន្ធព្ពយក្ខាទីន**ន្តិអាទិ បរិកប្បវសេន វុត្តំ។ **សហស្សេនា**តិ បទសហស្សេន, ភាណវារប្បមាណេន គន្ថេនាតិ អត្ថោ។

**កម្បយន្តោ វសុន្ធរ**ន្តិ អត្តនោ គុណវិសេសេហិ បថវីកម្បំ ឧន្នាទេន្តោ, ឯវំភូតោបិ អហេឋយន្តោ បាណានិ។ សព្ពបទក្ខិណត្តា ពុទ្ធានំ **ទក្ខិណំ បឋមំ បាទំ ឧទ្ធរន្តោ។ សមំ សម្ផុសតេ ភូមី** សុប្បតិដ្ឋិតបាទតាយ។ យទិបិ ភូមី សមំ ផុសតិ, **រជសា នុបលិប្បតិ** សុខុមត្តា ឆវិយា។ **និន្នដ្ឋានំ ឧន្នមតី**តិអាទិ ពុទ្ធានំ សុប្បតិដ្ឋិតបាទតាសង្ខាតមហាបុរិសលក្ខណបដិលាភស្ស និស្សន្ទផលំ។ **នាតិទូរេ ឧទ្ធរតី**តិ អតិទូរេ ឋបេតុំ ន ឧទ្ធរតិ។ **នច្ចាសន្នេ ច និក្ខិប**ន្តិ អច្ចាសន្នេ ច ឋានេ អនិក្ខិបន្តោ និយ្យាតិ។ **ហាសយន្តោ សទេវកេ** លោកេ តោសេន្តោ។ ចតូហិ បាទេហិ ចរតីតិ **ចតុចារី**។

ពុទ្ធានុភាវស្ស បកាសនវសេន គតត្តា **វណ្ណកាលោ នាម ឯស**។ សរីរវណ្ណេ វា គុណវណ្ណេ វា កថិយមានេ **ទុក្កថិតន្តិ ន វត្តព្ពំ**។ កស្មា? **អប្បមាណវណ្ណា ហិ ពុទ្ធា** ភគវន្តោ, ពុទ្ធគុណសំវណ្ណនា ជានន្តស្ស យថារទ្ធសំវណ្ណនំយេវ អនុបវិសតិ។ **ទុកូលចុម្ពដកេនា**តិ គន្ថិត្វា គហិតទុកូលវត្ថេន។

**នាគវិក្កន្តចារណោ**តិ ហត្ថិនាគសទិសបទនិក្ខេបោ។ **សតបុញ្ញលក្ខណោ**តិ អនេកសតបុញ្ញាភិនិព្ពត្តមហាបុរិសលក្ខណោ។ **មណិវេរោចនោ យថា**តិ ចតុរាសីតិសហស្សមណិបរិវារិតោ អតិវិយ វិរោចមានោ វិជ្ជោតមានោ មណិ វិយ។ "វេរោចនោ នាម ឯកោ មណី"តិ កេចិ។ **មហាសាលោវា**តិ មហន្តោ សាលរុក្ខោ វិយ, សុទ្ធដ្ឋិតោ កោវិឡារាទិ មហារុក្ខោ វិយ វា។ **បទុមោ កោកនទោ យថា**តិ កោកនទសង្ខាតំ មហាបទុមំ វិយ, វិកសមានបទុមំ វិយ វា។

**អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយា**តិអាទិ តស្សា បកិណ្ណកកថាយ អញ្ញេសំ សុទុក្ករភាវទស្សនញ្ចេវ សុណន្តានំ អច្ចន្តសុខាវហភាវទស្សនញ្ច។ **បថវោជំ អាកឌ្ឍន្តោ វិយា**តិ នាឡិយន្តំ យោជេត្វា មហាបថវិយា ហេដ្ឋិមតលេ បប្បដកោជំ ឧទ្ធំ មុខំ កត្វា អាកឌ្ឍន្តោ វិយ។ **យោជនិក**ន្តិ យោជនបមាណំ។ **មធុភណ្ឌ**ន្តិ មធុបដលំ។

**មហន្ត**ន្តិ វិបុលំ ឧឡារបុញ្ញំ។ **សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតី**តិ សព្ពមេវ បច្ចយជាតំ អាវាសទាយកេន ទិន្នមេវ ហោតិ។ តថា ហិ ទ្វេ តយោ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កិញ្ចិ អលទ្ធា អាគតស្សបិ ឆាយូទកសម្បន្នំ អារាមំ បវិសិត្វា នហាយិត្វា បដិស្សយេ មុហុត្តំ និបជ្ជិត្វា ឧដ្ឋាយ និសិន្នស្ស កាយេ ពលំ អាហរិត្វា បក្ខិត្តំ វិយ ហោតិ។ ពហិ វិចរន្តស្ស ច កាយេ វណ្ណធាតុ វាតាតបេហិ កិលមតិ, បដិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ មុហុត្តំ និសិន្នស្ស វិសភាគសន្តតិ វូបសម្មតិ, សភាគសន្តតិ បតិដ្ឋាតិ, វណ្ណធាតុ អាហរិត្វា បក្ខិត្តា វិយ ហោតិ, ពហិ វិចរន្តស្ស ច បាទេ កណ្ដកា វិជ្ឈន្តិ, ខាណុ បហរតិ, សរីសបាទិបរិស្សយា ចេវ ចោរភយញ្ច ឧប្បជ្ជតិ, បដិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និសិន្នស្ស បន សព្ពេបេតេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ។ សជ្ឈាយន្តស្ស ធម្មបីតិសុខំ, កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តស្ស ឧបសមសុខំ ឧប្បជ្ជតិ ពហិទ្ធា វិក្ខេបាភាវតោ។ ពហិ វិចរន្តស្ស ច កាយេ សេទា មុច្ចន្តិ, អក្ខីនិ ផន្ទន្តិ, សេនាសនំ បវិសនក្ខណេ មញ្ចបីឋាទីនិ ន បញ្ញាយន្តិ, មុហុត្តំ និសិន្នស្ស បន អក្ខិបសាទោ អាហរិត្វា បក្ខិត្តោ វិយ ហោតិ, ទ្វារវាតបានមញ្ចបីឋាទីនិ បញ្ញាយន្តិ។ ឯតស្មិញ្ច អាវាសេ វសន្តំ ទិស្វា មនុស្សា ចតូហិ បច្ចយេហិ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេន វុត្តំ – "**អាវាសទានស្មិញ្ហិ ទិន្នេ សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតី**"តិ។ **ភូមដ្ឋក…បេ…. ន សក្កា**តិ អយមត្ថោ មហាសុទស្សនវត្ថុនា (ទី. និ. ២.២៤១ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ។ **មាតុកុច្ឆិ អសម្ពាធោវ ហោតី**តិ អយមត្ថោ អន្តិមភវិកានំ មហាពោធិសត្តានំ បដិសន្ធិវសេន ទីបេតព្ពោ។

**សីត**ន្តិ អជ្ឈត្តំ ធាតុក្ខោភវសេន វា ពហិទ្ធា ឧតុវិបរិណាមវសេន វា ឧប្បជ្ជនកសីតំ។ **ឧណ្ហ**ន្តិ អគ្គិសន្តាបំ, តស្ស ច ទវទាហាទីសុ សម្ភវោ ទដ្ឋព្ពោ។ **បដិហន្តី**តិ បដិហនតិ។ យថា តទុភយវសេន កាយចិត្តានំ អាពាធោ ន ហនតិ, ឯវំ ករោតិ។ សីតុណ្ហព្ភាហតេ ហិ សរីរេ វិក្ខិត្តចិត្តោ ភិក្ខុ យោនិសោ បទហិតុំ ន សក្កោតិ។ **វាឡមិគានី**តិ សីហព្យគ្ឃាទិវាឡមិគេ។ គុត្តសេនាសនញ្ហិ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និសិន្នស្ស តេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ។ **សរីសបេ**តិ យេ កេចិ សរន្តា គច្ឆន្តេ ទីឃជាតិកេ សប្បាទិកេ អញ្ញេ ច តថារូបេ។ **មកសេ**តិ និទស្សនមត្តមេតំ, ឌំសាទីនំ ឯតេនេវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សិសិរេ**តិ សីតកាលវសេន សត្តាហវទ្ទលិកាទិវសេន ច ឧប្បន្នេ សិសិរសម្ផស្សេ។ **វុដ្ឋិយោ**តិ យទា តទា ឧប្បន្នា វស្សវុដ្ឋិយោ បដិហនតីតិ យោជនា។

**វាតាតបោ ឃោរោ**តិ រុក្ខគច្ឆាទីនំ ឧព្ពហនភញ្ជនាទិវសេន បវត្តិយា ឃោរោ សរជអរជាទិភេទោ វាតោ ចេវ គិម្ហបរិឡាហសមយេសុ ឧប្បត្តិយា ឃោរោ សូរិយាតបោ ច។ **បដិហញ្ញតី**តិ បដិពាហីយតិ។ **លេណត្ថ**ន្តិ នានារម្មណតោ ចិត្តំ និវត្តិត្វា បដិសល្លាណារាមត្ថំ។ **សុខត្ថ**ន្តិ វុត្តបរិស្សយាភាវេន ផាសុវិហារត្ថំ។ **ឈាយិតុ**ន្តិ អដ្ឋតីសាយ អារម្មណេសុ យត្ថ កត្ថចិ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធិត្វា សមាទហនវសេន ឈាយិតុំ។ **វិបស្សិតុ**ន្តិ អនិច្ចាទិវសេន សង្ខារេ សម្មសិតុំ។

**វិហារេ**តិ បដិស្សយេ។ **ការយេ**តិ ការាបេយ្យ។ **រម្មេ**តិ មនោរមេ។ **វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ**តិ ការេត្វា បន ឯត្ថ វិហារេសុ ពហុស្សុតេ សីលវន្តេ កល្យាណធម្មេ និវាសេយ្យ។ តេ និវាសេន្តោ បន **តេសំ** ពហុស្សុតានំ យថា បច្ចយេហិ កិលមថោ ន ហោតិ។ ឯវំ **អន្នញ្ច បានញ្ច វត្ថសេនាសនានិ ច ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ** អជ្ឈាសយសម្បន្នេសុ កម្មផលានំ រតនត្តយគុណានញ្ច សទ្ធហនេន **វិប្បសន្នេន ចេតសា**។ ឥទានិ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ អញ្ញមញ្ញូបការតំ ទស្សេតុំ **“តេ តស្សា”**តិ គាថមាហ។ តត្ថ **តេ**តិ ពហុស្សុតា។ **តស្សា**តិ ឧបាសកស្ស។ **ធម្មំ ទេសេន្តី**តិ សកលវដ្ដទុក្ខបនូទនំ និយ្យានិកំ ធម្មំ កថេន្តិ។ **យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយា**តិ សោ បុគ្គលោ យំ សទ្ធម្មំ ឥមស្មិំ សាសនេ សម្មាបដិបជ្ជនេន ជានិត្វា អគ្គមគ្គាធិគមេន អនាសវោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយតិ។

**អាវាសេ**តិ អាវាសទានេ។ **អានិសំសោ**តិ ឧទ្រយោ។ បូជាសក្ការវសេន បឋមយាមោ ខេបិតោ, សត្ថុ ធម្មទេសនាយ អប្បាវសេសោ មជ្ឈិមយាមោ គតោតិ បាឡិយំ “ពហុទេវ រត្តិ”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ **“អតិរេកតរំ ទិយឌ្ឍយាម”**ន្តិ។ **សង្គហំ នារោហតិ** វិបុលវិត្ថារភាវតោ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ភត្តានុមោទនាបិ ថោកំ វឌ្ឍេត្វា វុច្ចមានា ទីឃមជ្ឈិមបមាណាបិ ហោតិ។ តថា ហិ សុផុសិតំ ទន្តាវរណំ, ជិវ្ហា តនុកា, ភវង្គបរិវាសោ បរិត្តោ, នត្ថិ វេគាយិតំ, នត្ថិ វិត្ថាយិតំ, នត្ថិ អព្យាវដមនោ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ សមុបព្យូឡ្ហំ, អបរិក្ខយា បដិសម្ភិទា។

**សន្ទស្សេត្វា**តិអាទីសុ សន្ទស្សេត្វា អាវាសទានបដិសំយុត្តំ ធម្មី កថំ កត្វា។ តតោ បរំ, មហារាជ, ឥតិបិ សីលំ, ឥតិបិ សមាធិ, ឥតិបិ បញ្ញាតិ សីលាទិគុណេ តេសំ សម្មា ទស្សេត្វា ហត្ថេន គហេត្វា វិយ បច្ចក្ខតោ បកាសេត្វា។ **សមាទបេត្វា**តិ ឯវំ សីលំ សមាទាតព្ពំ, សីលេ បតិដ្ឋិតេន ឯវំ សមាធិបញ្ញា ភាវេតព្ពាតិ យថា តេ សីលាទិគុណេ សម្មា អាទិយន្តិ, តថា គណ្ហាបេត្វា។ **សមុត្តេជេត្វា**តិ យថាសមាទិន្នំ សីលំ សុវិសុទ្ធំ ហោតិ, សមថវិបស្សនា ច ភាវិយមានា យថា សុដ្ឋុ វិសោធិតា ឧបរូបរិ វិសេសាវហា ហោន្តិ, ឯវំ សមុត្តេជេត្វា និសាមនវសេន វោទាបេត្វា។ **សម្បហំសេត្វា**តិ យថានុសិដ្ឋំ បិតសីលាទិគុណេហិ សម្បតិ បដិលទ្ធគុណានិសំសេហិ ចេវ ឧបរិលទ្ធព្ពផលវិសេសេហិ ច ចិត្តំ សម្បហំសេត្វា លទ្ធស្សាសវសេន សុដ្ឋុ តោសេត្វា។ ឯវមេតេសំ បទានំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សក្យរាជានោ យេភុយ្យេន ភគវតោ ធម្មទេសនាយ សាសនេ លទ្ធស្សាទា លទ្ធប្បតិដ្ឋា ច។

ឧបសគ្គសទ្ទានំ អនេកត្ថត្តា អភិ-សទ្ទោ អតិ-សទ្ទេន សមានត្ថោបិ ហោតីតិ វុត្តំ **“អភិក្កន្តាតិ អតិក្កន្តា”**តិ។

**តត្រ កិរា**តិអាទិ កេចិវាទោតិ ពទ្ធោបិ ន ហោតិ។ តេនាហ **“អការណមេត”**ន្តិអាទិ។ **កាយចិត្តលហុតាទយោ ឧប្បជ្ជន្តី**តិ ឥទំ កាយិកចេតសិកអញ្ញថាភាវស្ស ការណវចនំ, លហុតាទិឧប្បន្នេ សវនានុត្តរិយបដិលាភេន លទ្ធព្ពធម្មត្ថវេទសមធិគមតោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “យថា , យថាវុសោ, ភិក្ខុនោ សត្ថា វា ធម្មំ ទេសេតិ អញ្ញតរោ វា គរុដ្ឋានិកោ សព្រហ្មចារី, តថា តថា សោ តស្មិំ ធម្មេ លភតិ អត្ថវេទំ, លភតិ ធម្មវេទំ, លភតិ ធម្មូបសំហិតំ បាមោជ្ជ”ន្តិអាទិ (ទី. និ. ៣.៣២២, ៣៥៥; អ. និ. ៥.២៦)។

**បិដ្ឋិវាតោ ឧប្បជ្ជិ** ឧបាទិន្នសរីរស្ស តថារូបត្តា សង្ខារានញ្ច អនិច្ចតាយ ទុក្ខានុពន្ធត្តា។ **អការណំ វា ឯត**ន្តិ យេនាធិប្បាយេន វុត្តំ, តមេវ អធិប្បាយំ វិវរិតុំ **“បហោតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯកបល្លង្កេន និសីទិតុំ បហោតិ** យថា តំ វេលុវគាមកេ។ **ឯកត្តកេ ឋានេ**តិ ឯកត្តកេ ឋានេ ឋានំ និប្ជន្នន្តិ យោជនា។ **តញ្ច ខោ**តិ វុឌ្ឋានសញ្ញំ ចិត្តេ ឋបនំ។ **ធម្មកថំ សុណមានោ** ធម្មគារវេន។

**អវស្សុតស្សា**តិ អវស្សុតភាវស្ស រាគាទិវសេន។ **អវស្សុតស្ស ការណ**ន្តិ តិន្តភាវការណំ។ **កិលេសាធិមុច្ចនេនា**តិ កិលេសវសេន បរិប្ជន្ទិតវសេន។ **និព្ពាបនំ វិយា**តិ វូបសមោ វិយ។ **និព្ពិសេវនាន**ន្តិ បរិប្ជន្ទនរហិតានំ។

អវស្សុតបរិយាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. ទុក្ខធម្មសុត្តវណ្ណនា

**២៤៤. ទុក្ខធម្មាន**ន្តិ ទុក្ខការណានំ។ តេនាហ **“ទុក្ខសម្ភវធម្មាន”**ន្តិអាទិ។ តត្ថ កឹ ទុក្ខំ, កា ទុក្ខធម្មាតិ តទុភយំ ទស្សេតុំ **“បញ្ចសុ ហី”**តិ វុត្តំ។ **តេ**តិ បញ្ចក្ខន្ធា។ **ទុក្ខសម្ភវធម្មត្តា**តិ ទុក្ខុប្បត្តិការណត្តា។ **អស្សា**តិ តេន។

ករណេ ហេតុំ សាមិវចនំ។ **កាមេ**តិ វត្ថុកាមេ កិលេសកាមេ ច។ បុន **អស្សា**តិ សាមិអត្ថេ ឯវ សាមិវចនំ។ **ចារ**ន្តិ ចិត្តាចារំ។ **វិហារ**ន្តិ បញ្ចទ្វារប្បវត្តិចារវិហារំ។ “ឯកដ្ឋា”តិ ច វទន្តិ។ តេនេវ ហិ “អនុពន្ធិត្វា ចរន្តំ”តច្ចេវ វុត្តំ។ **អនុពន្ធិត្វា**តិ ច វីថិចិត្តប្បវត្តិតោ បដ្ឋាយ យាវ តតិយជវនវារា អនុ អនុ ពន្ធិត្វា។ **បក្ខន្ទនាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កសិគោរក្ខាទិវសេនបិ កាមានំ បរិយេសនទុក្ខំ សង្គណ្ហាតិ។

ទាយតីតិ **ទាយោ**, វនំ។ តេនាហ **“អដវិ”**ន្តិ។ **កណ្ដកគព្ភ**ន្តិ ឱវរកសទិសំ វនំ។ នាមបទំ នាម កិរិយាបទាបេក្ខន្តិ **“វិជ្ឈិ”**តិ វចនសេសេន កិរិយាបទំ គណ្ហាតិ។

**ទន្ធាយិតត្តំ** ឧប្បន្នកិលេសានំ អវដ្ឋានំ។ តេនាហ **“ឧប្បន្នមត្តាយា”**តិអាទិ។ **តាយា**តិ សតិយា។ **កាចិ កិលេសា**តិ ចុទ្ទសវិធេ ចិត្តស្ស កិច្ចេ ជវនកិច្ចេ ឯវ ចិត្តកិលេសានំ ឧប្បត្តិំ កត្វា តថា វុត្តំ។ **និគ្គហិតាវ ហោន្តិ** បវត្តិតុំ អប្បទានវសេន។ តេនាហ **“ន សណ្ឋាតុំ សក្កោន្តី”**តិ។ **ចក្ខុទ្វារស្មិ**ន្តិ បាឡិយំ តស្ស បឋមំ គហិតតាយ វុត្តំ, តេន នយេន សេសទ្វារានិបិ គហិតានេវ ហោន្តិ។ **រាគាទីសុ ឧប្បន្នេសុ** បឋមជវនវារេ។ សតិសម្មោសេន **“កិលេសា មេ ឧប្បន្នា”តិ ញត្វា** តថា បច្ឆាមាសសតិយា លព្ភនតោ។ តេនាហ – **“អនច្ឆរិយំ ចេត”**ន្តិ។ **អាវដ្ដេត្វា**តិ អយោនិសោ អាវដ្ដេត្វា។ **អាវជ្ជនាទីសូ**តិ តតោ ឯវ អយោនិសោ អាវជ្ជនាទីសុ ឧប្បន្នេសុ ឥដ្ឋារម្មណស្ស លទ្ធត្តា បច្ចយសិទ្ធិយា សម្បត្តំ បវត្តនារហំ។ **និវត្តេត្វា**តិ ទុតិយជវនវារេបិ កិលេសុប្បត្តិំ និវត្តេត្វា។ កថំ បនស្ស ឯវំ លទ្ធំ សក្កាតិ អាហ **“អារទ្ធវិបស្សកានំ ហី”**តិអាទិ។ **ភាវនាបដិសង្ខានេ**តិ ភាវនាយំ បដិសង្ខានេ ច យោគិនោ បតិដ្ឋិតភាវោ។ តស្ស **អយមានិសំសោ** – យំ បច្ចយលាភេន ឧប្បជ្ជិតុំ លទ្ធោកាសាបិ កិលេសា បុព្ពេ បវត្តភាវនានុភាវេន វិក្ខម្ភិតា តថា តថា និគ្គហិតា ឯវ ហុត្វា និវត្តន្តិ, កុសលា ធម្មាវ លទ្ធោកាសា ឧបរូបរិ វឌ្ឍន្តិ។

**អភិហដ្ឋុ**ន្តិ អភិហរិត្វា។ **អនុទហន្តី**តិ អនុទហន្តា វិយ ហោន្តិ។ **អនុសេន្តី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អនាវដ្តន្តេ**តិ អនិវត្តន្តេ សាមញ្ញតោតិ អធិប្បាយោ។ **វិបស្សនាពលមេវ ទីបិតំ** មគ្គផលាធិគមស្ស អជោតិតត្តា។

ទុក្ខធម្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. កឹសុកោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៤៥**. ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន វិវិធទស្សនន្តិ កិច្ចវសេន នានាទស្សនំ ហោតីតិ វុត្តំ, **“ទស្សនន្តិ បឋមមគ្គស្សេតំ អធិវចន”**ន្តិ ។ តយិទំ ឧបរិមគ្គេសុ ភាវនាបរិយាយស្ស និរុឡ្ហត្តា បឋមមគ្គស្ស បឋមំ និព្ពានទស្សនតោ។ តេនាហ **“បឋមមគ្គោ ហី”**តិអាទិ ។ កោចិ យថាវុត្តំ អវិបរីតំ អត្ថំ អជានន្តោ ញាណទស្សនំ នាម អារម្មណករណស្ស វសេន អតិប្បសង្គំ អាសង្កេយ្យាតិ តំ និវត្តេតុំ **“គោត្រភូ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ន ទស្សនន្តិ វុច្ចតី**តិ ឯត្ថ រាជទស្សនំ ឧទាហរន្តិ។ **ចត្តារោបិ មគ្គា ទស្សនមេវ** យថាវុត្តេនត្ថេន, ភាវនាបរិយាយោ បន ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ បឋមមគ្គឧបាយស្ស ភាវនាការេន បវត្តនតោ។ ទស្សនំ វិសុទ្ធិ ឯត្ថាតិ **ទស្សនវិសុទ្ធិកំ,** និព្ពានំ។ ផស្សាយតនំ កម្មដ្ឋានំ អស្ស អត្ថីតិ **ផស្សាយតនកម្មដ្ឋានិកោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ បទេសុ។

**បទេសសង្ខារេសូ**តិ សង្ខារេកទេសេសុ។ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន បថវីអាទិកេ ធម្មមត្តេ ទិដ្ឋេ រូបបរិគ្គហោ, ចក្ខុវិញ្ញាណាទិកេ តំសហគតធម្មមត្តេ ទិដ្ឋេ អរូបបរិគ្គហោ ច សិជ្ឈតីតិ វទន្តិ។

**អធិគតមគ្គមេវ កថេសី**តិ យេន មុខេន វិបស្សនាភិនិវេសំ អកាសិ, តមេវស្ស មុខំ កថេសិ។ **អយំ បនា**តិ កម្មដ្ឋានំ បុច្ឆន្តោ ភិក្ខុ។ **ឥមេស**ន្តិ ផស្សាយតនកម្មដ្ឋានិកបញ្ចក្ខន្ធកម្មដ្ឋានិកានំ វចនំ។ **“អញ្ញមញ្ញំ ន សមេតី”**តិ វត្វា តមេវត្ថំ បាកដំ ករោតិ **“បឋមេនា”**តិអាទិនា។ បញ្ចក្ខន្ធវិមុត្តស្ស សង្ខារស្ស អភាវា **“និប្បទេសេសូ”**តិ វុត្តំ។ **តថេវា**តិ យថេវ ផស្សាយតនកម្មដ្ឋានិកំ, តថេវ តំ បញ្ចក្ខន្ធកម្មដ្ឋានិកំ បុច្ឆិត្វា។

**សមប្បវត្តា ធាតុយោ**តិ រសាទយោ សរីរធាតុយោ សមប្បវត្តា, ន វិសមាការសណ្ឋិតា អហេសុំ។ តេនាហ **“កល្លសរីរំ ពលប្បត្ត”**ន្តិ។ **“អតីតា សង្ខារា”**តិអាទិ វិបស្សនាភិនិវេសវសេន វុត្តំ។ សម្មសនំ សព្ពត្ថកមេវ ឥច្ឆិតព្ពំ។ **ចារិភូមិ**ន្តិ គោចរដ្ឋានំ។

**ការកភាវ**ន្តិ ភាវនានុយុញ្ជនភាវំ។ **បណ្ឌុរោគបុរិសោ**តិ បណ្ឌុរោគី បុរិសោ។ **អវិដ្ឋ**ន្តិ សុត្តំ។ **ភេសជ្ជំ កត្វា**តិ ភេសជ្ជបយោគំ កត្វា។ **ករិស្សាមី**តិ ភេសជ្ជំ ករិស្សាមិ។ **ឈាមថុណោ វិយា**តិ ទឌ្ឍថុណោ វិយ ខារកជាលនទទ្ធត្តា តរុណមកុលសន្តានសញ្ជាតត្តា។

**ទក្ខិណទ្វារគាមេ**តិ ទក្ខិណទ្វារសមីបេ គាមេ។ **លោហិតកោ**តិ លោហិតវណ្ណោ។ **ឱចិរកជាតោ**តិ ជាតឱលម្ពមានចិរកោ វិយ។ **អាទិន្នសិបាដិកោ**តិ គហិតផលបោតកោ។ **សន្ទច្ឆាយោ**តិ ពហលច្ឆាយោ។ យស្មា តស្ស រុក្ខស្ស សាខា អវិរឡា ឃនប្បត្តា អញ្ញមញ្ញំ សំសន្ទិត្វា ឋិតា, តស្មា ឆាយាបិស្ស តាទិសីតិ វុត្តំ "**សន្ទច្ឆាយោ នាម សំសន្ទិត្វា ឋិតច្ឆាយោ**"តិ, ឃនច្ឆាយោតិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិអាទិ ឧបមាសំសន្ទនំ។

**យេន យេនាការេន អធិមុត្តាន**ន្តិ ឆជស្សាយតនាទិមុខេន យេន យេន វិបស្សនាភិនិវេសេន វិបស្សន្តានំ និព្ពានញ្ច អធិមុត្តានំ។ **សុដ្ឋុ វិសុទ្ធំ** បរិញ្ញាតិសមយាទិសិទ្ធិយា។ **តេន តេនេវាការេនា**តិ អត្តនាធិមុត្តាការេន។ ឥទានិ តំ តំ អាការំ ឧបមាយ សទ្ធឹ យោជេត្វា ទស្សេតុំ "**យថា ហី**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

**ឥទ**ន្តិ នគរោបមំ។ **តំ សល្លក្ខិត**ន្តិ កឹសុកោបមទីបិតំ អត្ថជាតំ សចេ សល្លក្ខិតំ។ **អស្ស** ភិក្ខុនោ។ **ធម្មទេសនត្ថ**ន្តិ យថាសល្លក្ខិតស្ស អត្ថស្ស វសេន លទ្ធវិសេសស្ស ឧបព្រូហនាយ។ **តស្សេវត្ថស្សា**តិ តស្ស ទស្សនវិសុទ្ធិសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស។ **ចោរាសង្កា ន ហោន្តិ** មជ្ឈិមទេសរជ្ជស្ស បសន្នភាវតោ។ **តិបុរិសុព្ពេធានី**តិ ឧព្ពេធេន តិបុរិសប្បមាណានិ នានាភិត្តិវិចិត្តានិ ថម្ភានំ ឧបរិ វិវិធមាលាកម្មាទិវិចិត្តឆន្នវាការលក្ខិតានិ មនោរមានិ។ តេនាហ "**នគរស្ស អលង្ការត្ថ**"ន្តិ។ នគរទ្វារស្ស ថិរភាវាបាទនវសេន បបេតព្ពត្តា វុត្តំ "**ចោរនិវារណត្ថានិបិ ហោន្តិយេវា**"តិ។ **បិដ្ឋសង្ឃាតស្សា**តិ ទ្វារពាហស្ស។ "ឥមេ អាវាសិកា, ឥមេ អាគន្តុកា, តត្ថាបិ ច ឥមេហិ នគរស្ស នគរសាមិកស្ស ច អត្ថោ។ ឥមេសំ វសេន អនត្ថោ សិយា"តិ ជាននញាណសង្ខាតេន **បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ**។ អញ្ញាតនិវារណេ បដុភាវសង្ខាតេន **វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ។ ឋានុប្បត្តិកបញ្ញាសង្ខាតាយា**តិ តស្មឹ តស្មឹ អត្ថកិច្ចេ តង្ខណុប្បជ្ជនកបដិភានសង្ខាតាយ។

វញ្ញោ អាយុត្តោ និយោជិតោ **រាជាយុត្តោ,** តត្ថ តត្ថ រញ្ញោ កាតព្ពកិច្ចេ ឋបិតបុរិសោ។ **កតិបាហេយេវា**តិ កតិបយទិវសេយេវ អកិច្ចករណេន តស្ស ឋានំ វិព្ភមោ ជាតោតិ កត្វា វុត្តំ – "**សព្ពានិ វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីនិ ហារេត្វា**"តិ។

**សីសមស្ស ឆិន្ទាហី**តិ សីសភូតំ ឧត្តមង្គដ្ឋានិយំ តត្ថ តស្ស រាជកិច្ចំ ឆិន្ទាតិ អត្ថោ។ អញ្ញថា តស្ស បាកតិកេ អត្ថេ គយ្ហមានេ បាណាតិបាតោ អាណត្តោ នាម សិយា។ ន ហិ ចក្កវត្តិរាជា តាទិសំ អាណាបេតិ, អញ្ញេសម្បិ តតោ និវារកត្តា។ អថ វា **ឆិន្ទាហី**តិ មម អាណាយ អស្ស សីសំ ឆិន្ទន្តោ វិយ អត្តានំ ទស្សេហិ, ឯវំ សោ តត្តោវាទបដិករត្តុបត្តោ ឱទមេយ្យាតិ, តថា ចេវ ឧបរិ បដិបត្តិ អាគតា។ **តត្ថា**តិ ឯតស្មឹ បច្ចន្តិមនគរេ។

**ឧប្បន្នេនា**តិ សមថកម្មដ្ឋានេ ឧប្បន្នេន។

**តស្សេវា**តិ សក្កាយសង្ខាតស្ស នគរស្ស "ទ្វារានី"តិ វុត្តានីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ "សីឃំ ទូតយុគ"ន្តិ វុត្តាតិ យោជនា។ ហទយវត្ថុរូបស្ស មជ្ឈេ សិង្ឃាដកភាវេន គហិតត្តា "**ហទយវត្ថុស្ស និស្សយភូតានំ មហាភូតាន**"ន្តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ វត្ថុរូបមេវ គហេតព្ពំ, តទេវេត្ថ អគ្គហេត្វា កស្មា មហាភូតគ្គហណន្តិ អាហ "**វត្ថុរូបស្ស ហី**"តិអាទិ។ **យាទិសោ**តិ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ វសេន យាទិសោ ឯវំ បុព្ពេ អាគតវិបស្សនាមគ្គោ។ "**អយម្បិ អដ្ឋង្គសមន្នាគតត្តា តាទិសោ ឯវា**"តិ វត្វា អរិយមគ្គោ "**យថាគតមគ្គោ**"តិ វុត្តោ។ **ឥទំ តាវេត្ថា**តិ ឯត្ថ ឯតស្មឹ សុត្តេ ធម្មទេសនត្ថំ អាភតាយ យថាវុត្តឧបមាយ ឥទំ សំសន្ទនំ។

**ឥទំ សំសន្ទន**ន្តិ ឥទានិ វក្ខមានំ ឧបមាយ សំសន្ទនំ។ **នគរសាមិឧបមា** បញ្ចក្ខន្ធវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តំ ខីណាសវំ ទស្សេតុំ អាភតា។ សិង្ឃាដកូបមា ចតុមហាភូតវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តំ ខីណាសវំ ទស្សេតុំ អាភតាតិ យោជនា។ "**ចតុសច្ចមេវ កថិត**"ន្តិ វត្វា តានិ សច្ចានិ និទ្ធារេត្វា ទស្សេតុំ "**សកលេនបិ ហី**"តិអាទិ វុត្តំ។ ឥធ នគរសម្ភារោ ឆទ្វារាទយោ។ តេន ហិ ឆជស្សាយតនាទយោ ឧបមិតា។ តេ បន ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នាតិ វុត្តំ "**នគរសម្ភារេន ទុក្ខសច្ចមេវ កថិត**"ន្តិ។

កឹសុកោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. វីណោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៤៦. ភិក្ខុស្ស វា ភិក្ខុនិយា វា**តិ កាមំ បាឡិយំ បរិសាទ្វយមេវ គហិតំ, សេសបរិសានំ បន ឥទញ្ញេសម្បិ ទេវមនុស្សានន្តិ សព្ពសាធារណោវាយំ ធម្មសង្គហោតិ ឥមមត្ថំ ឧបមាបុព្ពកំ កត្វា ទស្សេតុំ "**យថា នាមា**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ **យជន្តោ**តិ ទទន្តោ។ **វិន្ទិតព្ពោ**តិ លទ្ធព្ពោ, អធិគន្តព្ពោតិ អត្ថោ។

**ឆន្ទោ**តិ តណ្ហាឆន្ទោ។ តេនាហ – “ទុព្ពលតណ្ហា សោ រញ្ជេតុំ ន សក្កោតី”តិ។ **បុព្ពុប្បត្តិកា** ឯកស្មិំ អារម្មណេ បឋមំ ឧប្បន្នា។ សា ហិ អនាសេវនត្តា មន្ទា។ **សោ**តិ ឆន្ទោ។ **រញ្ជេតុំ ន សក្កោតិ** លទ្ធាសេវនត្តា។ **ទោសោ នាម** ចិត្តទូសនត្តា។ **តានី**តិ ទណ្ឌាទានាទីនិ។ **តម្មូលកា**តិ លោភមូលកា តាវ មាយាសាឋេយ្យមានាតិមានទិដ្ឋិថាបលាទយោ, ទោសមូលកា ឧបនាហមក្ខបលាសឥស្សាមច្ឆរិយថម្ភសារម្ភាទយោ, មោហមូលកា អហិរិក-អនោត្តប្ប-ថិនមិទ្ធវិចិកិច្ឆុទ្ធច្ច-វិបរីតមនសិការាទយោ, សំកិលេសធម្មា គហិតាវ ហោន្តិ តំមូលកត្តា។ យស្មា បន សព្ពេបិ សំកិលេសធម្មា ទ្វាទសាកុសលចិត្តុប្បាទបរិយាបន្នា ឯវ, តស្មា តេសម្បេត្ថ គហិតភាវំ ទស្សេតុំ **“ឆន្ទោ រាគោតិ វា”**តិ វុត្តំ។

ភាយិតព្ពដ្ឋេន **សភយោ**។ ភេរវដ្ឋេន **សប្បដិភយោ**។ កុសលបក្ខស្ស វិក្ខម្ភនដ្ឋេន **សកណ្ដកោ**។ កុសលអនវជ្ជធម្មេហិ ទុរវគាហដ្ឋេន **សគហនោ**។ ភវសម្បត្តិភវនិព្ពានានំ អប្បទានភាវតោ **ឧម្មគ្គោ**។ ទុគ្គតិគាមិមគ្គត្តា **កុម្មគ្គោ**។ **ឥរិយនា**តិ វត្តនា បដិបជ្ជនា។ ទុគ្គតិគាមិតាយ កិលេសោ ឯវ **កិលេសមគ្គោ**។ **ន សក្កា សម្បត្តិភវំ គន្តុំ** កុតោ និព្ពានគមនន្តិ អធិប្បាយោ។

**អសុភាវជ្ជនាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អនិច្ចមនសិការាទីនម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ចិត្តំ និវត្តតិ** សរាគចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ បដិបក្ខមនសិការេន វិនោទិតត្តា។ **មជ្ឈត្តារម្មណេ**តិ អញ្ញាណុបេក្ខដ្ឋានិយេ អារម្មណេ។ **ឧទ្ទេស...បេ. ... អាវជ្ជន្តស្សា**តិ ឧទ្ទិសាបនវសេន ឧទ្ទេសំ, បរិបុច្ឆាបនវសេន បរិបុច្ឆំ, គរូនំ សន្តិកេ វសនវសេន គរុវាសំ អាវជ្ជន្តស្ស។ **ចិត្តន្តិ** តម្ពីរញាណចរិយ-បច្ចវេក្ខណ-បញ្ញាវន្ត-បុគ្គលសេវនវសេន តទធិមុត្តិសិទ្ធិយា អញ្ញាណចិត្តំ និវត្តតិ។

យថា “បុជ្ជភវផលំ បុញ្ញ”ន្តិ វុត្តំ “ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតី”តិ (ទី. និ. ៣.៨០), ឯវំ កិដ្ឋសម្ភវត្តា “កិដ្ឋ”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ **“កិដ្ឋន្តិ កិដ្ឋដ្ឋានេ ឧប្បន្នសស្ស”**ន្តិ។

**យដា**តិ សិង្គយុគំ ឥជាធិប្បេតន្តិ អាហ **“ទ្វិន្នំ សិង្គានំ អន្តរេ”**តិ។ **យដា**តិ កោណាទីនំ សិង្គន្តរដ្ឋស្ស សមញ្ញាតិ វទន្តិ។ **នាសារជ្ជុកេ**តិ នាសារជ្ជុបាតដ្ឋានេ។

**ទមេ**តិ បុថុត្តារម្មណតោ និវារេតិ។ **ន**ន្តិ ចិត្តំ។ យំ សុត្តំ **សុភាសិតំ** មយា។ **តទស្សា**តិ តទា អស្ស ភិក្ខុនោ។ **អារម្មណេ**តិ កម្មដ្ឋានារម្មណេ។

**សុទុជិត**ន្តិ និព្ពិសេវនភាវករណេន ជិតំ។ **សុតជ្ជិត**ន្តិ សុដ្ឋុ ទូរករណេន ជិតំ, តថាភូតញ្ច តជ្ជិតំ នាម ហោតីតិ តថា វុត្តំ។ **គោចរជ្ឈត្ត**ន្តិ អជ្ឈត្តភូតោ គោចរោ។ កម្មដ្ឋានារម្មណញ្ហិ ពហិទ្ធារូបាទិអារម្មណវិធុរតាយ អជ្ឈត្តន្តិ វុច្ចតិ។ សមថោ អនុរក្ខណំ ឯតស្សាតិ **សមថានុរក្ខណំ**។ យថា ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ សមថានុរក្ខណំ ហោតិ, តថា កថិតន្តិ អត្ថោ។ យថា ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ សមថស្ស បច្ចយោ, ឯវំ សមថោបិ តស្ស បច្ចយោតិ។

**វាទិយមានាយ** វីណាយ។ ចិត្តំ រញ្ជេតីតិ រជ្ជនេន។ អវិស្សជ្ជនីយតាយ ចិត្តំ ពន្ធតីតិ **ពន្ធនីយោ**។ **វេដ្ឋកេ**តិ តន្តីនំ អាសជ្ជនវេដ្ឋកេ។ **កោណ**ន្តិ ករណតោ វីណាយ សទ្ទករណតោ កោណន្តិ លទ្ធនាមំ ទារុទណ្ឌំ សិង្គាទីសុ យេន កេនចិ កតំ យដិកំ។ តេនាហ **“ចតុរស្សំ សារទណ្ឌក”**ន្តិ។

យស្មា សោ រាជា រាជមហាមត្តោ វា សទ្ទំ យថាសភាវតោ ន អញ្ញាសិ, តស្មិំ តស្ស អជាននាការមេវ ទស្សេតុំ **“សទ្ទំ បស្សិស្សាមី”**តិអាទិ វុត្តំ។

**អសតី កិរាយ**ន្តិ បាឡិយំ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ យថាលិង្គមេវ វទន្តោ **“អសា”**តិ អាហ។ **“អសតីតិ លាមកាធិវចន”**ន្តិ វត្វា តត្ថ បយោគំ ទស្សេតុំ **“អសា លោកិត្ថិយោ នាមា”**តិ វុត្តំ, លោកេ ឥត្ថិយោ នាម អសតិយោតិ អត្ថោ, តត្ថ ការណមាហ **“វេលា តាសំ ន វិជ្ជតី”**តិ។ បកតិយា លោកេ ជេដ្ឋភាតា កនិដ្ឋភាតា មាតុលោតិអាទិកា **វេលា** មរិយាទា **តាសំ ន វិជ្ជតិ**។ កស្មា? **សារត្តា ច បគព្ពា ច** សព្ពេសម្បិ សម្ភោគវសេន វិនិយោគំ គច្ឆន្តិ។ កថំ? **សិខី សព្ពឃសោ យថា**។ តេនេវាហ –

> “សព្ពា នទី វង្កគតី, សព្ពេ កដ្ឋមយា វនា;
> សព្ពិត្ថិយោ ករេ បាបំ, លភមានេ និវាតកេ”តិ។ (ជា. ២.២១.៣០៨);

**អញ្ញម្បិ តន្តិពទ្ធំ** ចតុរស្សអម្ពណវាទិតាទីនិ។ **វីណា វិយ បញ្ចក្ខន្ធា** អនេកធម្មសមូហភាវតោ។ **រាជា វិយ យោគាវចរោ** តប្បដិពទ្ធធម្មគវេសកត្តា។ **អស្សា**តិ យោគាវចរស្ស។

និរយាទិតោ អញ្ញស្មិម្បិ **គតិ**-សទ្ទោ វត្តតិ។ តតោ វិសេសនត្ថំ “**គតិគតី**”តិ វុត្តំ “ទុក្ខទុក្ខំ, រូបរូប”ន្តិ ច យថា, គតិសញ្ញិតំ បវត្តិដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ – “**ឯត្ថន្តរេ សំសរតិ វត្តតី**”តិ។ សញ្ចាយនបទេសោ ឯវ គតីតិ **សញ្ចាតិគតិ**។

តំ បន គតឹ សត្តានំ សំវេគវត្ថុភូតស្ស បច្ចក្ខស្ស គព្ភាសយស្ស វសេន ទស្សេតុំ “**អយមស្ស កាយោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ រូបធម្មស្ស សលក្ខណំ គតិ និដ្ឋា, តតោ បរំ អញ្ញំ កិញ្ចិ នត្ថីតិ **សលក្ខណគតិ។ អភាវោ** អច្ចន្តាភាវោ។ សន្តានវិច្ឆេទោ **វិភវគតិ** តំនិដ្ឋានភាវា។ **ភេទោ**តិ ខណនិរោធោ, ឥធាបិ តំនិដ្ឋានតាយេវ បរិយាយោ។ **យាវ ភវគ្គា**តិ យាវ សព្ពភវគ្គា។ សលក្ខណវិភវគតិភេទគតិយោ “ឯសេវ នយោ”តិ ឥមិនាវ បកាសិតាតិ ន គហិតា។ **តស្ស ខីណាសវស្ស ន ហោតិ** អគ្គមគ្គេន សមុច្ឆិន្នត្តា។

**សីលំ កថិតំ** រូបាទីសុ ឆន្ទាទិនិវារណស្ស កថិតត្តា។ **មជ្ឈេ សមាធិភាវនា កថិតា** “អជ្ឈត្តមេវ សន្តិដ្ឋតិ... បេ.... សមាធិយតី”តិ ជោតិតត្តា។ **បរិយោសានេ ច និព្ពានំ កថិតំ** “យម្បិស្ស...បេ.... ន ហោតី”តិ វចនតោ។

វីណោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. ឆប្បាណកោបមសុត្តវណ្ណនា

**២៤៧. វណសរីរោ**តិ វណិតសរីរោ។ **បក្កត្តា**តិ កុថិតត្តា។ សរទណ្ឌេសុ សរសមញ្ញាតិ កណ្ឌ-សទ្ទោ សរបរិយាយោតិ អាហ – “**សរវនន្តិ កណ្ឌវន**”ន្តិ។ **អរុគត្តោ...បេ.... វេទិតព្ពោ** គុណសរីរស្ស ខណ្ឌឆិទ្ទសីលាទីហិ ហេដ្ឋា មជ្ឈេ ឧបរិភាគេ ច ភេទវិសមច្ឆិន្នវិការទោសត្តា។ ឯត្ថ កុសា “កណ្ដកា”តិ អធិប្បេតា កណ្ដកសទិសត្តា, កុសតិណានំ ឯវ វា វុត្តាការបទេសោ “**កុសកណ្ដកោ**”តិ វុត្តោ។

**កាមវាសីនំ វិជ្ឈនដ្ឋេនា**តិ នារហោវ ហុត្វា តេសំ ការានំ បដិក្កហណវសេន បីឡនដ្ឋេន។

**បក្ខិ**ន្តិ ហត្ថិលិង្គសកុណំ។ តស្ស កិរ ហត្ថិសោណ្ឌសទិសំ មុខំ, តស្មា “**ហត្ថិសោណ្ឌសកុណ**”ន្តិ វុត្តំ។ **វិស្សជ្ជេយ្យា**តិ រជ្ជុយា យថាពទ្ធំ ឯវ វិស្សជ្ជេយ្យ។

**ភោគេហី**តិ អត្តនោ សរីរភោគេហិ។ **មណ្ឌលំ ពន្ធិត្វា**តិ យថា សរីរំ មណ្ឌលាការេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ កត្វា។ **សុបិស្សាមី**តិ និទ្ទំ ឱក្កមិស្សាមិ។ **ឌេតុកាមោ**តិ ឧប្បតិតុកាមោ។ **ទិសា ទិស**ន្តិ ទិសតោ ទិសំ។

**ឆ បាណកា វិយ ឆ អាយតនានិ** នានជ្ឈាសយត្តា, នានជ្ឈាសយតា ច នេសំ នានាវិសយនិន្នតាយ ទដ្ឋព្ពា។ **ទឡ្ហរជ្ជុ វិយ តណ្ហា** តេសំ ពន្ធនតោ។ **មជ្ឈេ គណ្ឋិ វិយ អវិជ្ជា** ពន្ធនស្ស ទុព្ពិនិម្មោចនហេតុតោ។ **អារម្មណំ ពលវំ ហោតិ** មនុញ្ញភាវេន ចេវ តត្ថ តណ្ហាភិនិវេសស្ស ទឡ្ហភាវេន ច។

**សរិក្ខកេន វា** ឧបមាយ អាហរណបក្ខេ។ **អប្បនា**តិ សំសន្ទនា។ **បាឡិយំយេវ អប្បិតា** ឧបមា “ឯវមេវ ខោ”តិអាទិនា។ រូបចិត្តាទិវិសមនិន្នត្តា **ចក្ខុស្ស វិសមជ្ឈាសយតា**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

**កណ្ណច្ឆិទ្ទកូបកេ**តិ កណ្ណច្ឆិទ្ទសញ្ញិតេ អាវាដេ។ **តស្សា**តិ សោតស្ស។ **បច្ចយោ ហោតី**តិ ឧបនិស្សយោ ហោតិ តេន វិនា សទ្ទគ្គហណស្ស អភាវតោ។ “**អជដាកាសោបិ វដ្ដតិ ឯវា**”តិ វត្វា តស្ស បច្ចយភាវំ ទស្សេតុំ “**អន្តោលេណស្មិ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ធាតុបរម្បរា ឃដ្ដេន្តោ**តិ ភូតបរម្បរាសង្ឃដ្ដេន្តោ។

**ឯវំ សន្តេ**តិ ឯវំ ភូតបរម្បរាវសេន សទ្ទេ សោតបថមាគច្ឆន្តេ។ **សម្បត្តគោចរតា ហោតិ** សោតស្ស។ យានាទីនំ វិយ “**ទូរេ សទ្ទោ**”តិ **ជាននំ ន សម្ភវេយ្យ** សម្បត្តគាហិភាវតោ។ **តថា តថា ជាននាការោ ហោតិ** មនោវិញ្ញាណស្ស គហណាការវិសេសតោ។ សោតវិញ្ញាណប្បវត្តិ បន ឧភយត្ថ សមានាវ។ ទូរេ ឋិតោបិ សទ្ទោ តាទិសេ ឋានេ បដិឃោសាទីនំ បច្ចយោ ហោតិ អយោកន្តោ វិយ អយោចលនស្សាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ធម្មតា**តិ ធម្មសភាវោ, សទ្ទស្ស សោ សភាវោតិ អត្ថោ។ **តតោ តតោ សវនំ ហោតិ** អាកាសសញ្ញិតស្ស ឧបនិស្សយស្ស លព្ភនតោ។ យទិ បន សោតំ សម្បត្តគាហី សិយា, ចិត្តសមុដ្ឋានសទ្ទោ សោតវិញ្ញាណស្ស អារម្មណបច្ចយោ ន សិយា។ បដ្ឋានេ ច អវិសេសេន “សទ្ទាយតនំ សោតវិញ្ញាណស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្តោ, ពហិទ្ធា ច ចិត្តជស្ស សទ្ទស្ស

សម្ភវោ នត្ថិ។ អថ វា ចិត្តជោ សទ្ទោ ធាតុបរម្បរាយ សោតបសាទំ ឃដ្ដេតិ, ន សោ ចិត្តជោ សទ្ទោ, យោ បរម្បរាយ បវត្តោ។ ឧតុជោ ហិ សោ, តស្មា យថុប្បន្នោ សទ្ទោ, តត្ថ ឋិតោវ សោតបសាទស្ស អាបាថំ អាគច្ឆតីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្វំ។ តេន វុត្តំ “**អសម្បត្តគោចរមេវេត**”ន្តិ។

**តទា ឯកគ្គចិត្តតំ អាបជ្ជតិ** បរិស្សយានំ អភាវតោ។ នាសច្ឆិទ្ទសង្ខាតអាកាសសន្និស្សយេ វត្តនតោ **ឃានំ អាកាសជ្ឈាសយំ** វុត្តំ។ វាតេន វិនា គន្ធគហណស្ស អសម្ភវតោ **វាតូបនិស្សយគន្ធគោចរំ**។ តេនាហ “**តថា ហី**”តិអាទិ។

គាមតោ លទ្ធព្ពំ អាហារំ គាមំ, តន្និន្នតាយ **គាមជ្ឈាសយតា** វុត្តា។ តថា ហិ ជីវិតនិមិត្តំ រសោ ជីវិតំ, តស្មិំ និន្នតាយ តំ អវ្ហាយតីតិ **ជិវ្ហា។ ន សក្កា ខេឡេន អតេមិតស្ស រសំ ជានិតុំ**, តស្មា **អាបោសន្និស្សិតរសារម្មណា ជិវ្ហា**តិ។

អាមកសុសានតោ **ពហិ។ ឧបាទិណ្ណកជ្ឈាសយោ**តិ ឧបាទិណ្ណកនិន្នោ។ កាយបសាទសន្និស្សយភូតាយ បថវិយា ផោដ្ឋព្ពារម្មណេ ឃដិតេ ឯវ តត្ថ វិញ្ញាណុប្បត្តិ, ន អញ្ញថាតិ វុត្តំ “**បថវីសន្និស្សិតផោដ្ឋព្ពារម្មណោ**”តិ។ **តថា ហី**តិអាទិ កាយស្ស ឧបាទិណ្ណកជ្ឈាសយតាយ សាធកំ ។ **អជ្ឈត្តិកពាហិរា**តិ អជ្ឈត្តិកា ពាហិរា វា។ **អស្សា**តិ កាយស្ស។ **សុសន្ថតស្សា**តិអាទិ តស្ស បថវិយា បច្ចយភាវទស្សនំ។

**នានជ្ឈាសយោ**តិ នានារម្មណនិន្នោ។ តេន មនស្ស មក្កដស្ស វិយ អនវដ្ឋិតតំ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**ទិដ្ឋបុព្ពេបី**”តិអាទិ។ **មូលភវង្គ**គ្គហណេន បិដ្ឋិភវង្គំ និវត្តេតិ។ **អស្សា**តិ មនស្ស។ ឯវំ កិរិយមយំ វិញ្ញាណំ ទដ្ឋព្ពំ។ **នានត្ត**ន្តិ ភេទោ។

យថារុចិប្បវត្តិយា និវារណវសេន **ពន្ធនំ។ និព្ពិសេវនភាវ**ន្តិ លោលតាសង្ខាតបរិប្ផន្ទស្ស អភាវំ។ **នាកឌ្ឍតី**តិ សវិសយេ រូបារម្មណេ ចិត្តសន្តានំ, តំសមង្គិនំ វា បុគ្គលំ នាកឌ្ឍតិ។ **បុព្ពភាគវិបស្សនាវ កថិតា** អាយតនមុខេន “ឯវញ្ហិ វោ, ភិក្ខវេ, សិក្ខិតព្ព”ន្តិ វុត្តត្តា។

ឆប្បាណកោបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១១. យវកលាបិសុត្តវណ្ណនា

**២៤៨. យវបុញ្ជោ** សុបរិបក្កយវសមុទាយោ។ **កាជហត្ថា**តិ ទណ្ឌហត្ថា។ **បោថេយ្យុ**ន្តិ យថា យវសង្ខាតំ ធញ្ញំ វណ្ណតោ មុច្ចតិ, ឯវំ បោថេយ្យុំ។ **យវេ សាវេត្វា**តិ យវសីសតោ យវេ បោថនេន មោចេត្វា វិវេចេត្វា។

**ចតុមហាបថោ វិយ ឆ អាយតនានិ** អារម្មណទណ្ឌកេហិ ហននដ្ឋានត្តា។ **យវកលាបី វិយ សត្តោ** តេហិ ហញ្ញមានត្តា។ **ឆ ព្យាភង្គិយោ វិយ** សភាវតោ ឆធាបិ បច្ចេកំ តដ្ឋានិដ្ឋមជ្ឈត្តវសេន អដ្ឋារស អារម្មណានិ យវកលាបដ្ឋានិយស្ស សត្តស្ស ហននតោ។ ភវបត្ថនាយ អបរាបរុប្បត្តិំ សន្ធាយ “**ភវបត្ថនា កិលេសា**”តិ ពហុវចននិទ្ទេសោ។ ភវបត្ថនា ច តស្ស បច្ចយភូតា កិលេសា ចាតិ **ភវបត្ថនាកិលេសា**តិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យស្មា សត្តានំ វដ្ដទុក្ខំ នាម សព្ពម្បិ តំ ភវបត្ថនាមូលកំ, តស្មា វុត្តំ “**ឯវំ សត្តា**”តិអាទិ។ **ភវបត្ថនកិលេសា**តិ ច ភវបត្ថនាមូលកំ កិលេសំ។

**ភុម្ម**ន្តិ សមីបត្ថេ ភុម្មំ។ តេនាហ “**សុធម្មាយ ទ្វារេ**”តិ។ **ន កត**ន្តិ ទុក្ខុប្បាទនំ ន កតំ។ **នវគូថសូករំ វិយា**តិ នវគូថភក្ខសូករំ វិយ។ **ចិត្តេនេវា**តិ យោ ពជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តេនេវ ។ **តស្មា**តិ យស្មា វេបចិត្តិពន្ធនស្ស ពន្ធនមុច្ចនំ វិយ, តស្មា “វេបចិត្តិពន្ធន”ន្តិ វុត្តំ។ **ញាណមោក្ខំ ពន្ធន**ន្តិ ញាណេន មុច្ចនំ ពន្ធនំ។

**មញ្ញមានោ**តិ បរិកប្បិតតណ្ហាវសេន “ឯតំ មមា”តិ, ទិដ្ឋិវសេន “ឯសោ មេ អត្តា”តិ, មានវសេន “ឯសោហមស្មី”តិ មញ្ញន្តោ។ ខន្ធវិនិមុត្តស្ស មញ្ញមានវត្ថុនោ អភាវា “**ខន្ធេ មញ្ញន្តោ**”តិ វុត្តំ។ **ឯត**ន្តិ “មារស្សា”តិ ឯតំ សាមិវចនំ។ **កិលេសមារេន ពទ្ធោ**តិ កិលេសមារេន តេនេវ កិលេសពន្ធនេន ពទ្ធោ។ **មុត្តោ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

តណ្ហាមញ្ញនាយ សតិ ទិដ្ឋិមានមញ្ញនានំ បសង្គោ ឯវ នត្ថីតិ យថា “អស្មី”តិ បទេន ទិដ្ឋិមានមញ្ញនា វុត្តា ហោន្តិ, ឯវំ តណ្ហាមញ្ញិតាបីតិ វុត្តំ “**អស្មីតិ បទេន តណ្ហាមញ្ញិតំ វុត្ត**”ន្តិ។ **អយមហមស្មីតិ បទេន ទិដ្ឋិមញ្ញិត**ន្តិ ឯតរហិ លព្ភមានទិដ្ឋិវត្ថុវសេនេវ។ **ភវិស្ស**ន្តិ អនាគតទិដ្ឋិវត្ថុបរិកប្បនវសេនេវ ទិដ្ឋិមញ្ញិតំ។ យេភុយ្យេន ហិ

អនាគតាលិង្គនា សស្សតទិដ្ឋិ។ ឧច្ឆេទវសេន ទិដ្ឋិមញ្ញិតមេវាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **រូបីតិអាទីនិ** បទានិ។ **សស្សតស្សេវា**តិ សស្សតគាហស្សេវ បភេទទីបនានិ។ យស្មា មញ្ញិតំ អាពាធវសេន **រោគោ**, អន្តោទោសវសេន **គណ្ឌោ**, អង្គនិកន្តវសេន **សល្លំ**, **តស្មា ឥមេហិ** តណ្ហាទីហិ កិលេសេហិ បាកដចលនវសេន **ឥញ្ជន្តិ ចេវ**, អបាកដសញ្ចលនវសេន **ផន្ទន្តិ ច។ បបញ្ចិតំ** សំសារេ ចិរាយនំ ទន្ធត្តំ, ខន្ធសន្តានស្ស វា វិត្ថារណំ។ **បមត្តា ការប្បត្តា** មុច្ឆនាការប្បត្តា។ **តេស**ន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋិកិលេសានំ។ **អាការទស្សនត្ថ**ន្តិ បវត្តិអាការទស្សនត្ថំ។

**មានោ** នាម “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនា មជ្ជនាការប្បវត្តិ។ **តណ្ហាយ សម្បយុត្តមានវសេនា**តិ កស្មា វុត្តំ? ននុ សព្ពោ មានោ តណ្ហាសម្បយុត្តោ? សតិ ហិ ព្យភិចារេ វិសេសនំ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ។ សច្ចមេតំ, តណ្ហា បន អត្ថិ មានស្ស បច្ចយភូតា, អត្ថិ មានស្ស អប្បច្ចយភូតា, យតោ មានោ អនិយតោ វុច្ចតិ។ តថា ហិ បដ្ឋានេ “សំយោជនំ ធម្មំ បដិច្ច សំយោជនោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិ ឯត្ថ សំយោជនានិ សំយោជនេហិ យថាលាភំ យោជេត្វា ទស្សិតយោជនាយ “កាមរាគសំយោជនំ បដិច្ច មានសំយោជនំ អវិជ្ជាសំយោជន”ន្តិ វត្វា “កាមរាគសំយោជនំ បដិច្ច អវិជ្ជាសំយោជន”ន្តិ, “មានសំយោជនំ បដិច្ច ភវរាគសំយោជនំ អវិជ្ជាសំយោជន”ន្តិ ច វត្វា “ភវរាគសំយោជនំ បដិច្ច អវិជ្ជាសំយោជន”ន្តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច កាមរាគភវរាគសំយោជនេហិ មានស្ស អនិយតភាវោ បកាសិតោ។ តត្ថ យា តណ្ហា ពលវតី, តំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ “**តណ្ហាយ សម្បយុត្តមានវសេនា**”តិ។ ពលវតណ្ហាសម្បយុត្តោ ហិ មានោ សយម្បិ ពលវា ហុត្វា អស្មីតិ សវិសេសំ មជ្ជនវសេន បវត្តតីតិ។

**ទិដ្ឋិវសេនា**តិ មានមូលកទិដ្ឋិវសេន។ “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនា ហិ ពហុលមានុបេតស្ស បុគ្គលស្ស រូបាទីសុ ឯកំ ឧទ្ទិស្ស អយមហមស្មីតិ ទិដ្ឋិយា ឧប្បន្នាយ មានស្ស អប្បហីនត្តា មានោបិ តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ មានមូលកំ ទិដ្ឋឹ សន្ធាយាហ “**អយមហមស្មីតិ ទិដ្ឋិវសេន វុត្ត**”ន្តិ។ ចោទកោ បន ឥមមត្ថំ អជានន្តោ អនុបលព្ភមានមេវ សម្បយោគត្ថំ គហេត្វា “**ននុ ចា**”តិអាទិនា ចោទេតិ។ ឥតរោ “**អាម នត្ថី**”តិ តមត្ថំ សម្បដិច្ឆិត្វា “**មានស្ស បនា**”តិអាទិនា បរិហារមាហ។ តស្សត្ថោ វុត្តោ ឯវ។

យវកលាបិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាសីវិសវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថោ បណ្ណាសកោ។

សឡាយតនសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ២. វេទនាសំយុត្តំ

## ១. សគាថវគ្គោ

### ១. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

**២៤៩. វេទនា ច បជានាតី**តិ សច្ចាភិសម្ពោធវសេន វុច្ចមានវេទនានំ បជាននំ សាតិសយសមាធាន បុព្ពកន្តិ ភគវតា “សមាហិតោ”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“ឧបចារេន វា អប្បនាយ វា សមាហិតោ”**តិ។ **វេទនា**តិ តិស្សោបិ វេទនា។ **ទុក្ខសច្ចវសេនា**តិ ទុក្ខសច្ចភាវេន, បរិជាននវសេនាតិ អត្ថោ។ **សម្ភវ**ន្តិ សមុទយំ តណ្ហាវិជ្ជាកម្ម ផស្សាទិប្បភេទំ ឧប្បត្តិការណំ។ តេនាហ **“សមុទយសច្ចវសេន បជានាតី”**តិ។ **យត្ថា**តិ យំនិមិត្តំ, យំ អាគម្ម កាមតណ្ហាវិជ្ជាទិនិរោធា វេទនានិរោធោ, តេសំ អយំ និរោធោ។ និព្ពានំ អារព្ភ អរិយមគ្គប្បវត្តិយា ហិ និព្ពានំ វេទនានិរោធោតិ វុត្តោ។ ខយំ គមេតីតិ ខយគាមី, តំ **ខយគាមិនំ**។ ឆាតំ វុច្ចតិ តណ្ហា កាមានំ បាតុកាមតាវសេន បវត្តនតោ, អច្ចន្តមេវ សមុច្ឆិន្នត្តា នត្ថិ ឯតស្មិំ ឆាតន្តិ **និច្ឆាតោ**។ តេនាហ **“និត្តណ្ហោ”**តិ។ **សម្មសនចារវេទនា**តិ សម្មសនូបចារវេទនា។ **ទ្វីហិ បទេហី**តិ “សមាហិតោ សម្បជានោ”តិ ឥមេហិ ទ្វីហិ។ “សតោ”តិ បន ឥទំ សម្បជានបទស្សេវ ឧបព្រូហនន្តិ អធិប្បាយោ។ **សេសេហិ** ចតូហិ **ចតុសច្ចំ កថិតំ,** ឥតរេហិ បន ទ្វីហិ ចតុសច្ចពុជ្ឈនមេវ កថិតំ។ **សព្ពសង្គាហិកោ**តិ សព្ពសភាវធម្មានំ សង្គណ្ហនកោ។ តេនាហ **“ចតុភូមកធម្មបរិច្ឆេទោ វុត្តោ”**តិ។

សមាធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. សុខសុត្តវណ្ណនា

**២៥០**. ទុក្ខំ ន ហោតីតិ **អទុក្ខំ,** សុខំ ន ហោតីតិ **អសុខំ, ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ **អទុក្ខមសុខ**ន្តិ វេទយិត សទ្ទាបេក្ខាយ នបុំសកនិទ្ទេសោ។ សបរសន្តានគតេ សន្ធាយ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាគហណន្តិ អាហ **“អត្តនោ ច បរស្ស ចា”**តិ។ តេន សព្ពម្បិ វេទយិតំ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ ។ **នស្សនសភាវ**ន្តិ ឥត្តរខណតាយ ភង្គតោ ឧទ្ធំ អបស្សិតព្ពសភាវំ។ បលោកោ ភេទោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **បលោកិនំ**។ តេនាហ **“ភិជ្ជនសភាវ”**ន្តិ។ **ញាណេន ផុសិត្វា ផុសិត្វា**តិ បុព្ពភាគេ វិបស្សនាញាណេន អនិច្ចា បភង្គុនោតិ អារម្មណតោ, ឧត្តរកាលំ អសម្មោហតោ មគ្គ បរម្បរាយ ផុសិត្វា ផុសិត្វា **វយំ បស្សន្តោ។ វិរជ្ជតី**តិ មគ្គវិរាគេន វិរជ្ជតិ។ **សម្មសនចារវេទនា កថិតា** អារទ្ធវិបស្សកានំ វសេន ទេសនាតិ។ លោកិយលោកុត្តរេហិ ញាណេហិ យាថាវតោ បរិជាននំ បដិវិជ្ឈនំ **ញាណផុសនំ**។

សុខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. បហានសុត្តវណ្ណនា

**២៥១. សព្ពម្បិ** អដ្ឋសតបភេទំ **តណ្ហំ ឆិន្ទិ** សមុច្ឆេទបហានវសេន បជហិ។ តេនាហ **“សមុច្ឆិន្ទី”**តិ។ យទគ្គេន តណ្ហា សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នា, តទគ្គេន សព្ពានិបិ សញ្ញោជនានីតិ អាហ **“ទសវិធម្បី”**តិអាទិ។ **សម្មា**តិ សុដ្ឋុ។ បហានញ្ច នាម ឧបាយេន ញាយេន បហានន្តិ អាហ **“ហេតុនា ការណេនា”**តិ។ **ទស្សនាភិសមយា**តិ អសម្មោហបដិវេធា។ អរហត្តមគ្គោ ហិ ឧប្បជ្ជមានោវ សភាវបដិច្ឆាទកំ មោហំ វិទ្ធំសេន្តោ ឯវ បវត្តតិ, តេន មានោ យាថាវតោ ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ, **អយមស្ស ទស្សនាភិសមយោ**។ យថា ហិ សូរិយេ ឧដ្ឋិតេ អន្ធការោ វិទ្ធំសិយមានោ វិហតោ, ឯវំ អរហត្តមគ្គេ ឧប្បជ្ជមានេ សោ សព្ពសោ បហីនោ ឯវ ហោតិ, ន តស្មិំ សន្តានេ បតិដ្ឋំ លភតិ, **អយមស្ស បហានាភិសមយោ**។ តេន វុត្តំ **“អរហត្តមគ្គោ ហី”**តិអាទិ។ **កិច្ចវសេនា**តិ អសម្មោហបដិវេធសង្ខាតស្ស ទស្សនកិច្ចស្ស អនិប្ផាទនវសេន។

យេ ឥមេ ចត្តារោ អន្តាតិ សម្ពន្ធោ។ **មរិយាទន្តោ**តិ មរិយាទសង្ខាតោ អន្តោ។ ឯស នយោ សេសត្តយេបិ។ **តេសូ**តិ ចតូសុ អន្តេសុ។ **អទុំ ចតុត្ថកោដិសង្ខាតំ** សព្ពស្សេវ វដ្ដទុក្ខស្ស **អន្តំ** បរិច្ឆេទំ អរហត្តមគ្គេន មានស្ស ទិដ្ឋត្តា បហីនត្តា ច **អកាសី**តិ យោជនា។ **សមុស្សយោ** អត្តភាវោ។

**ន វិញ្ចតីតិ** ន វិវេចេតិ ន វិស្សជ្ជេតិ។ តេនាហ “**សម្បជញ្ញំ ន ជហតី**”តិ, សម្បជញ្ញំ ន បរិច្ចជតីតិ អត្ថោ។ **សង្ខ្យំ នោបេតី**តិ តមស្ស “ទិដ្ឋធម្មេ អនាសវោ”តិ តមស្ស វសេន អត្ថំ វទន្តោ “**រត្តោ ទុដ្ឋោ**”តិ អវោច សឧបាទិសេសនិព្ពានវសេន។ **សង្ខ្យំ នោបេតី**តិ វា ទិដ្ឋេ-ធម្មេ អនាសវោ ធម្មដ្ឋោ វេទគូ កាយស្ស ភេទា មនុស្សោ ទេវោតិ វា បញ្ញត្តិំ ន ឧបេតីតិ អនុបាទិសេសនិព្ពានវសេនបិ អត្ថោ វត្តព្ពោ។ ឯត្ថ ច សុខាទីសុ វេទនាសុ យថាក្កមំ រាគានុសយាទយោ កថិតាតិ អាហ – “**តមស្មិំ សុត្តេ អារម្មណានុសយោ កថិតោ**”តិ។ យោ ហិ រាគាទិបច្ចយសមវាយេ អតិឥដ្ឋាទីសុ ឧប្បជ្ជនារហោ មគ្គេន អប្បហីនោ, សោ “រាគានុសយោ”តិអាទិនា វុត្តោ, អប្បហីនត្តោ សោ មគ្គេន បហាតព្ពោ, ន បរិយុដ្ឋានាភិភវត្តោតិ។

បហានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. បាតាលសុត្តវណ្ណនា

**២៥២**. យត្ថ បតិដ្ឋា នត្ថិ ឯកន្តិកាតិ ឯកន្តិកស្ស មហតោ បាតស្ស អលន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ អធិប្បេតោតិ អាហ “**នត្ថិ ឯត្ថ បតិដ្ឋា**”តិ។ **អសម្ភូតត្ថ**ន្តិ ន សម្ភូតត្ថំ, មុសាតិ អត្ថោ។ **សោ**តិ អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ។ យំ តំ ឧទកំ បតតីតិ យោជនា។ យស្មា សមុទ្ទបិដ្ឋេ អន្តរន្តរា វេរម្ភវាតសទិសោ មហាវាតោ ឧដ្ឋហិត្វា មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ឧគ្គច្ឆាបេតិ, តំ កទាចិ ចក្កវាឡាភិមុខំ, កទាចិ សិនេរុបាទាភិមុខំ គន្ត្វា តំ បតិហនតិ, តស្មា វុត្តំ “**ពលវាមុខំ មហាសមុទ្ទស្សា**”តិអាទិ។ **វេគេន បក្ខន្ទិត្វា**តិ មហតា វាតវេគេន សមុទ្ទតំ តេនេវ វេគេន បក្ខន្ទន្តញ្ច ហុត្វា។ **មហានរកបបាតោ វិយា**តិ យោជនាយាមវិត្ថារគម្ភីរសោព្ភបបាតោ វិយ ហោតិ។ **តថារូបាន**ន្តិ តត្ថ វសិតុំ សមត្ថានំ។ **អសន្ត**ន្តិ អភូតំ។ អត្ថវសេន ហិ វាចា អភូតំ នាម។

**ន បតិដ្ឋាសី**តិ បតិដ្ឋំ ន លភិ។ **អនិពទ្ធ**ន្តិ អនិពន្ធនត្តំ យំកិញ្ចិ។ **ទុព្ពលញាណោ**តិ ញាណពលរហិតោ។ “អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ”តិ វត្វា “សុតវា អរិយសាវកោ”តិ វុត្តត្តា “**សោតាបន្នោ ធុរ**”ន្តិ វុត្តំ។ ឥតរេសុ អរិយសាវកេសុ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ តេសញ្ហិ វេទនា សុបរិញ្ញាតា។ **ពលវវិបស្សកោ...បេ.... យោគាវចរោបិ វដ្ដតិ** មគ្គសោ វេទនានំ បរិញ្ញាតត្តា។

បាតាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. ទដ្ឋព្ពសុត្តវណ្ណនា

**២៥៣**. ***វិបរិណាមនវសេន ទុក្ខតោ ទដ្ឋព្ពា***តិ កិញ្ចាបិ សុខា, បរិណាមទុក្ខតា បន សុខវេទនាយ ឯកន្តិកាតិ។ ***វិនិវិជ្ឈនដ្ឋេនា***តិ បីឡនវសេន អត្តភាវស្ស វិជ្ឈនដ្ឋេន។ **ហុត្វា**តិ បច្ចយសមាគមេន ឧប្បជ្ជិត្វា។ តេន បាកភាវបុព្ពកោ អត្តលាភោ វុត្តោ។ **អភាវាការេនា**តិ ភង្គុបគមនាការេន។ តេន វិទ្ធំសភាវោ វុត្តោ។ ឧភយេន ឧទយព្ពយបរិច្ឆិន្នតាយ សិខប្បត្តំ អនិច្ចតំ ទស្សេតិ។ ស្វាយំ ហុត្វា អភាវាការោ ឥតរាសុបិ វេទនាសុ លព្ភតេវ, អធិកោ ច បន ទិន្នំ ទុក្ខសភាវោ។ ទុក្ខតាវសេន បុរិមានំ វេទនានំ ទដ្ឋព្ពតាយ ទស្សិតត្តា បច្ឆិមាយ វេទនាយ ឯវំ ទដ្ឋព្ពតា ទស្សិតា។ **អទ្ទា**តិ ញាណគតិយា សច្ឆិកត្វា អទក្ខិ។ ញាណគមនញ្ហេតំ, យទិទំ ទុក្ខតោ ទស្សនំ។ **សន្តសភាវំ** សុខទុក្ខតោ ឧបសន្តរូបត្តា។

ទដ្ឋព្ពសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. សល្លសុត្តវណ្ណនា

**២៥៤**. **ទ្វីសុ ជនេសូ**តិ សុតវន្តអស្សុតវន្តេសុ ទ្វីសុ ជនេសុ។ **អនុគតវេធ**ន្តិ បុព្ពេ បវត្តវេធស្ស អនុគតវេធំ។ **ពលវតរា** ទិគុណា វិយ ហុត្វា ទឡ្ហតរបវត្តិយា។ **ឯវមេវា**តិ យថា វិទ្ធស្ស បុរិសស្ស អនុវេធនា ពលវតរា, ឯវមេវ។ **សមាធិមគ្គផលានិ និស្សរណំ** វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិវសេន។ សមាធិសីសេន ហេត្ថ ឈានញ្ច គហិតំ។ **សោ ន ជានាតិ** អនធិគតត្តា។ **និស្សរណន្តិ ជានាតិ** អនិស្សរណមេវ។ **តាសំ** សមធិគតានំ **សុខទុក្ខវេទនានំ។ ន វិប្បយុត្តោ** អប្បហីនកិលេសត្តា។ **សង្ខាតធម្មស្សា**តិ សង្ខាយ បញ្ញាយ បរិញ្ញាតចតុក្ខន្ធស្ស។ តេនាហ “**តុលិតធម្មស្សា**”តិ។ **តមស្មិម្បិ សុត្តេ** បុរិមសុត្តេ វិយ **អារម្មណានុសយោវ កថិតោ,** សោ បន តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ អនុរោធវិរោធបហានស្ស វុត្តត្តា **ខីណាសវោ ធុរំ។ អនាគាមីបិ វដ្ដតិ,** តស្ស វិរោធប្បហានំ លព្ភតិ។

សល្លសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧. បឋមគេលញ្ញសុត្តវណ្ណនា

**២៥៥**. សទ្ទហិត្វា គិលានេ ឧបដ្ឋាកព្ពេ មញ្ញិស្សន្តីតិ យោជនា។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ ឋានេ។ កម្មដ្ឋានានុយោគោ សប្បាយោ យេសំ តេ **កម្មដ្ឋានសប្បាយា**, សតិបដ្ឋានរតាតិ អត្ថោ។ **អនិច្ចតំ អនុបស្សន្តោ**តិ កាយំ បដិច្ច ឧប្បន្នាយ វេទនាយ ច អនិច្ចតំ អនុបស្សន្តោ។ **វយំ អនុបស្សន្តោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **វយ**ន្តិ បន តាយ ឯវ ខយសង្ខាតំ។ **វិរាគ**ន្តិ វិរជ្ជនំ។ **បដិនិស្សគ្គ**ន្តិ បរិច្ចាគបដិនិស្សគ្គំ, បក្ខន្ទនបដិនិស្សគ្គម្បិ វា។

**អាគមនីយបដិបទា**តិ អរិយមគ្គស្ស អាគមនដ្ឋានិយា បុព្ពភាគបដិបទា។ **បុព្ពភាគាយេវ** ន លោកុត្តរា។ **សម្បជញ្ញំ** បុព្ពភាគិយមេវ។ **តិស្សោ អនុបស្សនា បុព្ពភាគាយេវ** វិបស្សនាបរិយាបន្នត្តា ។ **មិស្សកា**តិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា។ **ភាវនាកាលោ ទស្សិតោ** “និរោធានុបស្សិនោ វិហរតោ, បដិនិស្សគ្គានុបស្សិនោ វិហរតោ រាគានុសយោ បហីយតី”តិ វុត្តត្តា។

បឋមគេលញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៨-៩. ទុតិយគេលញ្ញសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៥៦-២៥៧**. **ផស្សំ បដិច្ចា**តិ ឯត្ថ ផស្សសីសេន ផស្សាយតនានំ គហណំ។ ន ហិ ផស្សាយតនេហិ វិនា ផស្សស្ស សម្ភវោ។ តេនាហ **“កាយោវ ហិ ឯត្ថ ផស្សោតិ វុត្តោ”**តិ, ផស្សសីសេន វុត្តោតិ អធិប្បាយោ។ **នវមំ ឧត្តានមេវ** ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា។

ទុតិយគេលញ្ញសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១០. ផស្សមូលកសុត្តវណ្ណនា

**២៥៨**. សុខវេទនាយ ហិតំ **សុខវេទនិយំ**។ សោ បនេស ហិតភាវោ បច្ចយភាវេនាតិ អាហ **“សុខវេទនាយ បច្ចយភូត”**ន្តិ។ **ឥមស្មិម្បិ សុត្តទ្វយេ**តិ ឥមស្មឹ នវមេ ទសមេ ច សុត្តេបិ។ **សម្មសនចារវេទនា**តិ សម្មសនីយវេទនា ឯវ កថិតា, ន លោកុត្តរាតិ អធិប្បាយោ។

ផស្សមូលកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សគាថាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. រហោគតវគ្គោ

### ១. រហោគតសុត្តវណ្ណនា

**២៥៩**. **យំកិញ្ចិ វេទយិត**ន្តិ “សុខំ ទុក្ខំ អទុក្ខមសុខ”ន្តិ វុត្តំ វេទយិតំ ទុក្ខស្មឹ អន្តោគធំ, ទុក្ខន្តិ វត្តព្ពតំ លភតិ បរិយាយេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“តំ សព្ពំ ទុក្ខន្តិ អត្ថោ”**តិ។ **យា ឯសា**តិអាទីសុ យោ សង្ខារានំ អនិច្ចតាសង្ខាតោ ហុត្វា អភាវាការោ, យា ខយសភាវតា វិនស្សនសភាវតា ជរាយ មរណេន ចាតិ ទ្វិធា វិបរិណាមនសភាវតា, ឯតំ សន្ធាយ ឧទ្ទិស្ស សព្ពំ វេទយិតំ ទុក្ខន្តិ មយា វុត្តន្តិ អយំ សង្ខេបត្ថោ។ **សា**តិ សង្ខារានំ អនិច្ចតា ។ **វេទនានម្បិ អនិច្ចតា ឯវ** សង្ខារសភាវត្តា។ តាសំ អនិច្ចតា ច នាម មរណំ ភង្គោតិ កត្វា តតោ ឧត្តរិ ទុក្ខំ នាម នត្ថីតិ **សព្ពា វេទនា “ទុក្ខា”តិ វុត្តា**, យថា “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ”ន្តិ ច, “បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា”តិ ច វុត្តំ។ **ឥទំ** សុត្តបទំ។ **ចត្តារោ អារុប្បា**តិ ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ។ **ឯត្ថា**តិ ច ឯតស្មឹ បដិប្បស្សទ្ធិវារេ។

រហោគតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. អគារសុត្តវណ្ណនា

**២៦២**. **បុរត្ថិមា**តិ វិភត្តិលោបេន និទ្ទេសោ, និស្សក្កេ វា ឯតំ បច្ចត្តវចនំ។ **បឋមជ្ឈានាទិវសេនា**តិ បឋមទុតិយជ្ឈានវសេន។ **អនុស្សតិវសេនា**តិ និទស្សនមត្តំ អញ្ញស្សបិ ឧបចារជ្ឈានគ្គហិតស្ស សវិតក្កចារស្ស និរាមិសស្ស សុខស្ស លព្ភនតោ។ តស្សបិ វា **បឋមជ្ឈានាទី**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ កាមហេតុ

ទុក្ខប្បត្តានំ ទុក្ខវេទនា កាមាមិសេន **សាមិសា វេទនា។ អនុត្តរវិមោក្ខោ** នាម អរហត្តផលំ។ “កុទាស្សុ នាមាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សាមី”តិ ឯវំ បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ តស្មិំ អនិជ្ឈមានេ បិហាប្បច្ចយា **ឧប្បន្នទោមនស្សវេទនា**។ នេក្ខម្មនិស្សិតា ឧបេក្ខាវេទនា **និរាមិសា អទុក្ខមសុខា** នាម។ សវិសេសំ បន ទស្សេតុំ “**ចតុត្ថជ្ឈានវសេន ឧប្បន្នា អទុក្ខមសុខវេទនា**”តិ វុត្តំ។

អគារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥-៨. បឋមអានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៦៣-២៦៦. ហេដ្ឋា កថិតនយានេវ,** វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ បន តេសំ ទេសនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឯត្តកា**តិ ឯតេសុ ចតូសុ សុត្តេសុ។ **បុរិមានិ ទ្វេ** “បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស វាចា បដិប្បស្សទ្ធា ហោតី”តិអាទិនា នយេន យាវ ខីណាសវស្ស កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិ, តាវ ទេសនាយ បវត្តត្តា “**បរិបុណ្ណបស្សទ្ធិកានី**”តិ វុត្តានិ។ តាវ បរិបូរំ កត្វា អទេសិតត្តា “**បច្ឆិមានិ ឧបឌ្ឍបស្សទ្ធិកានិ, ទេសនាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។

បឋមអានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩-១០. បញ្ចកង្គសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៦៧-២៦៨. ទណ្ឌមុក្ករំ** អគ្គសោណ្ឌមុក្ករំ។ កាឡសុត្តបក្ខិបនំ **កាឡសុត្តនាឡិ**។ វាសិអាទីនិ បញ្ច អង្គានិ អស្សាតិ **បញ្ចកង្គោ**។ វឌ្ឍកិវិជ្ជាយ វុត្តវិធិនា កត្តព្ពនិស្សយានិ ឋបេតីតិ **ថបតិ។ បណ្ឌិតឧទាយិត្ថេរោ,** ន លាឡុទាយិត្ថេរោ។ **ទ្វេបាននា្ទ**តិ អដ្ឋកថាយ បទុទ្ធារោ កតោ – “ទ្វេបិ មយា អានន្ទា”តិ បន បាឡិយំ។ បសាទកាយសន្និស្សិតា **កាយិកា,** ចេតោសន្និស្សិតា **ចេតសិកា**។ អាធិបច្ចដ្ឋេន សុខមេវ ឥន្ទ្រិយន្តិ **សុខិន្ទ្រិយំ។ ឧបវិចារវសេនា**តិ រូបាទីនិ ឧបេច្ច វិចរណវសេន។ **អតីតេ** អារម្មណេ។ **បច្ចុប្បន្នេ**តិ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នេ។ **ឯវំ** អដ្ឋាធិកំ សតំ **អដ្ឋសតំ**។

**បារិយាយេក្កោ អនុសន្ធី**តិ បុច្ឆានុសន្ធិអាទីហិ វិសុំ តេហិ អសម្មិស្សោ ឯកោ អនុសន្ធិ។ **ឯកាបិ វេទនា កថិតា** “តត្រ, ភិក្ខវេ, សុតវា អរិយសាវកោ”តិ អាហរិត្វា “ផស្សបច្ចយា វេទនា”តិ។ យស្មា ភគវា ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខាវេទនំ វត្វា – “អត្ថានន្ទ, ឯតស្មា សុខា អញ្ញំ សុខ”ន្តិអាទី វទន្តោ **ឋបេតិនោ វាទំ ឧបត្ថម្ភេតិ** នាម។ តេន ហិ ឧបេក្ខាវេទនា “សុខ”ន្តេវ វុត្តា សន្តសភាវត្តា។ **អភិក្កន្តតរ**ន្តិ អតិវិយ កន្តតរំ មនោរមតរំ។ តេនាហ “**សុន្ទរតរ**”ន្តិ។ **បណីតតរ**ន្តិ បធានភាវំ នីតតាយ ឧឡារតរំ។ តេនាហ “**អតប្បកតរ**”ន្តិ។ **សុខន្តិ វុត្តា** បដិបក្ខស្ស សុដ្ឋុ ខាទនេន, សុករំ ឱកាសទានមស្សាតិ វា។ **និរោធោ សុខំ នាម** សព្ពសោ ឧទយព្ពយាភាវតោ។ តេនាហ “**និទ្ទុក្ខភាវសង្ខាតេន សុខដ្ឋេនា**”តិ។

**សុខស្មិំយេវា**តិ សុខមិច្ចេវ បញ្ញបេតិ។ **និរោធសមាបត្តិំ សីសំ កត្វា**តិ និរោធសមាបត្តិទេសនាយ សីសំ ឧត្តមំ កត្វា។ ទេសនាយ ឧទ្ទេសាធិមុត្តេ ឧដ្ឋាបេត្វា វិត្ថារិតត្តា “**នេយ្យបុគ្គលស្ស វសេនា**”តិ វុត្តំ។ **ទសមំ** អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយត្តា **ឧត្តានត្ថមេវ**។

បញ្ចកង្គសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រហោគតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. អដ្ឋសតបរិយាយវគ្គោ

## ១. សីវកសុត្តវណ្ណនា

**២៦៩.** ចូឡា បន អស្ស មហតី អត្ថិ សវិសេសា, តស្មា “**មោឡិយសីវកោ**”តិ វុច្ចតិ។ **ឆន្នបរិព្ពាជកោ**តិ កម្ពលាទិនា កោបីនបដិច្ឆាទកបរិព្ពាជកោ។ **បិត្តបច្ចយានី**តិ បិត្តហេតុកានិ ។ “**តិស្សោ វេទនា**”តិ វត្វា តាសំ សម្ភវំ ទស្សេតុំ “**កថ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **កុសលវេទនា ឧប្បជ្ជតិ** បិត្តបច្ចយា។ **បិត្តភេសជ្ជំ ករិស្សាមី**តិ ភេសជ្ជសម្ភរណត្ថញ្ចេវ តទត្ថំ អាមិសកិញ្ចិក្ខសម្ភរណត្ថញ្ច បាណំ ហនតីតិ យោជនា។ **មជ្ឈត្តោ** ភេសជ្ជករណេ ឧទាសីនោ។

**តស្មា**តិ យស្មា បិដ្ឋាទិបច្ចយហេតុកន្តិ អត្តនោ ច លោកស្ស ច បច្ចក្ខំ អតិធាវន្តិ យេ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា, តស្មា តេសំ មិច្ឆា។ បិដ្ឋាទីនំ តិណ្ណម្បិ សមោធានសន្និបាតេ ជាតានិ **សន្និបាតិកានិ**។ បុរិមឧតុនោ វិសទិសោ ឧតុវិបរិណាមោតិ អាហ **"វិសភាគឧតុតោ ជាតានី"**តិ ។ អនុទកោ ថទ្ធលូខភូមិភាគោ **ជង្គលទេសោ**, វុត្តវិបរិយាយេន **អនុបទេសោ** វេទិតព្ពោ។ **មលយំ** ហិមសីតពហុលោ, ឥតរោ ឧណ្ហពហុលោ។

អត្តនោ បកតិចរិយានំ វិសមំ កាយស្ស បរិហរណវសេន, ជាតានិ បន អសយ្ហសហនអទេសអកាលចរណាទិនា វេទិតព្ពានីតិ អាហ **"មហាភារវហនា"**តិអាទិ។ បរស្ស ឧបក្កមតោ និព្ពត្តានិ **ឱបក្កមិកានី**តិ អាហ – **"អយំ ចោរោ វា"**តិអាទិ។ **កេវល**ន្តិ ពាហិរបច្ចយំ អនបេក្ខិត្វា កេវលំ តេនេវ។ តេនាហ **"កម្មវិបាកតោវ ជាតានី"**តិ។ **សក្កា បដិពាហិតុំ** បតីការេន។ **លោកវោហារោ នាម កថិតោ** បិត្តសមុដ្ឋានាទិសមញ្ញាយ លោកសិទ្ធត្តា។ កាមំ សរីរសន្និស្សិតា វេទនា កម្មនិព្ពត្តាវ, តស្សា បន បច្ចុប្បន្នបច្ចយវសេន ឯវមយំ លោកវោហារោតិ វុត្តញ្ចេវ គហេត្វា បរវាទបដិសេធោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សីវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២-១០. អដ្ឋសតសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៧០-២៧៨**. វេទនានំ អដ្ឋាធិកំ សតំ, តស្ស អដ្ឋសតស្ស តព្ភាវស្ស បរិយាយោ ការណំ ឯត្ថ អត្ថីតិ **អដ្ឋសតបរិយាយោ**, សុត្តំ។ តេនាហ **"អដ្ឋសតស្ស ការណភូត"**ន្តិ។ **ធម្មការណ**ន្តិ បរិយត្តិធម្មភូតំ ការណំ។ **កាយិកា**តិ បញ្ចទ្វារកាយិកា។ តេនាហ **"កាមាវចរេយេវ លព្ភន្តី"**តិ, កាមភូមិកាតិ អត្ថោ។ **អរូបាវចរេ នត្ថិ**, តិភូមិកាតិ អត្ថោ។ តេនាហ – "អរូបេ តិកចតុក្កជ្ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ, តញ្ច ខោ លោកុត្តរំ, ន លោកិយ"ន្តិ។ **ឥតរា** ឧបេក្ខាវេទនា។ **ឧបវិចរន្តិ** ឧបេច្ច បជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **តំសម្បយុត្តាន**ន្តិ វិចារសម្បយុត្តានំ។

**បដិលាភតោ**តិ បដិលទ្ធភាវតោ។ **សមនុបស្សតោ**តិ បច្ចវេក្ខតោ បស្សតោ។ **អតីតំ** ខណត្តយាតិក្កមេន អតិក្កន្តំ, និរុទ្ធុប្បត្តិយា **និរុទ្ធំ**, បកតិវិជហនេន **វិបរិណតំ។ សមនុស្សរតោ**តិ ចិន្តយតោ។ **គេហស្សិត**ន្តិ កាមគុណនិស្សិតំ។ កាមគុណា ហិ ឥធ គេហនិស្សិតធម្មេន គេហបរិយាយេន វុត្តា។

**វិបរិណាមវិរាគនិរោធ**ន្តិ វិបរិណាមនំ វិរជ្ជនលក្ខណំ និរុជ្ឈនញ្ច វិទិត្វា។ **បុព្ពេ**តិ អតីតេ។ **ឯតរហី**តិ ឥទានិ វត្តមានា។ **សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ ចេវ មគ្គបញ្ញាយ ច យាថាវតោ បស្សតោ។ **ឧស្សុក្កាបេតុ**ន្តិ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា មគ្គបដិវេធំ បាបេតុំ។ និព្ពានំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តិតត្តា **នេក្ខម្មស្សិតសោមនស្សានិ នាម។ លោកាមិសបដិសំយុត្តាន**ន្តិ កាមគុណនិស្សិតានំ។ **តទាយតន**ន្តិ តំ អាយតនំ តំ ការណំ អរហត្តំ។ **អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសូ**តិ អរិយផលធម្មេសុ។ **បិហ**ន្តិ អធិគមិច្ឆំ។

**ឧបេក្ខា**តិ សោមនស្សរហិតអញ្ញាណុបេក្ខា។ ពាល្យយោគតោ **ពាលស្ស**, តតោ ឯវ **មូឡ្ហស្ស បុថុជ្ជនស្ស**។ កិលេសោធីនំ មគ្គោធីហិ អជិតត្តា **អនោធិជិនស្ស**។ សត្តមភវាទិតោ ឧទ្ធំ បវត្តនវិបាកស្ស អជិតត្តា **អវិបាកជិនស្ស**។ អនេកាទីនវេ វដ្តេ អាទីនវស្ស អជាននេន **អនាទីនវទស្សាវិនោ**។ បដិបត្តិបដិវេធពាហុសច្ចាភាវេន **អស្សុតវតោ បុថុជ្ជនស្ស។ រូបំ សា នាតិវត្តតិ** ន អតិក្កមតិ ញាណសម្បយុត្តាភាវតោ។ **សព្ពសង្គាហកោ**តិ សព្ពធម្មេ សង្គណ្ហនកោ។ **តតិយាទីនិ** យាវ ទសមា ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា **ឧត្តានត្ថានេវ**។

អដ្ឋសតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១១. និរាមិសសុត្តវណ្ណនា

**២៧៩**. អារម្មណតោ សម្បយោគតោ ច កិលេសាមិសេន **សាមិសា។ និរាមិសាយា**តិ និស្សក្កវចនំ។ **និរាមិសតរា**តិ ឯកំសវចនំ តស្សា តថា និស្សមេតព្ពតាយ។ សា ហិ បីតិ សព្ពសោ សន្តកិលេសាមិសេ សន្តានេ បវត្តិយា អច្ចន្តសភាវធម្មារម្មណវិសយតាយ សយម្បិ សាតិសយំ សន្តសភាវាការេន បវត្តិយា និរាមិសាយបិ និរាមិសតរា វុត្តា។ តេនាហ **"ននុ ចា"**តិអាទិ។ ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ សាធេតុំ **"យថា ហី"**តិអាទិមាហ។ **អប្បដិហារិក**ន្តិ បដិហរណរហិតំ អប្បដិហារំ, កេនចិ អនាវដន្តិ អត្ថោ។ **សេសវារេសូ**តិ សុខវារឧបេក្ខាវារេសុ។

វិមោក្ខវារោ បន ន អតិទិដ្ឋោ ឥតរេហិ វិសទិសត្តា។ តេនាហ **"វិមោក្ខវារេ បនា"**តិអាទិ។ **រូបបដិសំយុត្តោ**តិ ភាវិតរូបបដិសំយុត្តោ។ សាមិសោ នាម យស្មា សាមិសរូបបដិពទ្ធវុត្តិ ចេវ សាមិសរូបបដិភាគញ្ច

, តស្មា “រូបាមិស”ន្តិ វុច្ចតិ, តេន រូបាមិសេន **សាមិសោ នាម**។ អរូបាមិសស្ស អភាវតោ **អរូបបដិសំយុត្តោ** វិមោក្ខោ **និរាមិសោ នាម**។

និរាមិសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋសតបរិយាយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វេទនាសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៣. មាតុគាមសំយុត្តំ

## ១. បឋមបេយ្យាលវគ្គោ

### ១-២. មាតុគាមសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៨០-២៨១. អគុណង្គេហី**តិ អគុណកោដ្ឋាសេហិ។ រូបយតីតិ រូបំ, សរីររូបំ។ សរីររូបំ បាសំសំ ឯតស្ស អត្ថីតិ រូបវា, តប្បដិក្ខេបេន **ន ច រូបវា**, សម្បន្នរូបោ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ ញាតិកុលតោ អញ្ញតោ វា អាគតាយ ភោគសម្បទាយ អភាវេន **ន ភោគសម្បន្នោ។ ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ។ និស្សីលតាយ ឯវ ចស្សា បុព្ពុដ្ឋាយិតាទិ អាចារាភាវោ វុត្តោ។ **អាលសិយោ**តិ អាលសិយតាយ យុត្តោ។ **បជញ្ចស្ស ន លភតី**តិ បជាភាវសីសេន តស្សា បរិវារហានិ វុត្តា។ **បរិវត្តេតព្ពន្តិ** បុរិសវសេន បរិវត្តេតព្ពំ។

មាតុគាមសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. អាវេណិកទុក្ខសុត្តវណ្ណនា

**២៨២.** អាវេណិកព្ពតោ មរិយាទាយ វិសុំ អសាធារណតោ បស្សិតព្ពតោ **អាវេណិកានិ**។ បដិបច្ចេកេ បុគ្គលេ និយុត្តានីតិ **បាដិបុគ្គលិកានិ។ បរិចារិកភាវ**ន្តិ ឧបដ្ឋាយិកភាវំ។

អាវេណិកទុក្ខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. តីហិធម្មេហិសុត្តាទិវណ្ណនា

**២៨៣-៣០៣. មច្ឆេរមលបរិយុដ្ឋិតេនា**តិ មច្ឆរិយមលេន អភិភូតេន។ **តេនា**តិ កស្សចិ កិញ្ចិ អទានេន ច។ **ឯតំ** “មច្ឆេរមលបរិយុដ្ឋិតេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ **វិលោកេន្តោ វិចរតិ** ឥស្សាបកតចិត្តតាយ។ **បញ្ចមាទីនិ** យាវ ឯកាទសមា **ឧត្តានត្ថានេវ**។

តីហិធម្មេហិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. ពលវគ្គោ

### ១. វិសារទសុត្តវណ្ណនា

**៣០៤. រូបសម្បត្តិ រូបពលំ** តំសមង្គិនោ ឧបត្ថម្ភកភាវតោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ពលានិ ហិ សត្តានំ វុឌ្ឍិយា ឧបត្ថម្ភកបច្ចយោ ហោតិ, យថា តំ អាហារោ។ តេនាហ – **“ឥមានី”**តិអាទិ។

វិសារទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២-១០. បសយ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣០៥-៣១៣. អភិភវិត្វា** សព្ពំ អន្តោជនំ សាមិកញ្ច។ **នាសេន្តី**តិ នាសនំ អទស្សនំ នេន្តិ នីហរន្តីតិ អត្ថោ។

បសយ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មាតុគាមសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៤. ជម្ពុខាទកសំយុត្តំ

## ១. និព្ពានបញ្ហសុត្តវណ្ណនា

**៣១៤. និព្ពានំ អាគម្មា**តិ ឯត្ថ **អាគម្មា**តិ សព្ពសង្ខារេហិ និព្ពិន្ទស្ស វិសង្ខារនិន្នស្ស គោត្រភុនា វិវដ្ដិតមានសស្ស មគ្គេន សច្ឆិករណេនាតិ អត្ថោ។ សច្ឆិកិរិយមានញ្ហិ តំ អធិគន្ត្វា អារម្មណបច្ចយភូតញ្ច បដិច្ច អធិបតិបច្ចយភូតេ ច តស្មិំ បរមស្សាសភាវេន វិមុត្តសង្ខារស្ស បរមគតិភាវេន ច បតិដ្ឋានភូតេ បតិដ្ឋាយ ខយសង្ខាតោ មគ្គោ រាគាទិកេ ខេបេតីតិ តំសច្ឆិករណាភាវេ រាគាទីនំ អនុប្បត្តិនិរោធគមនាភាវតោ **“និព្ពានំ អាគម្ម រាគោ ខីយតី”**តិ វុត្តំ។

**ឥមិនាវ សុត្តេនា**តិ ឥមិនាវ ជម្ពុខាទកសុត្តេន។ **កិលេសក្ខយមត្តំ និព្ពានន្តិ វទេយ្យ** “រាគក្ខយោ”តិអាទិនា សុត្តេ អាគតត្តា។ “កិលេសក្ខយមត្ត”ន្តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា អាហ **“កស្សា”**តិអាទិ។ **អទ្ធា អត្តនោតិ វត្តតិ** “បរស្ស កិលេសក្ខយេន បរស្ស និព្ពានសម្បត្តិ ន យុត្តា”តិ។ និព្ពានារម្មណករណេន គោត្រភុក្ខណេ កិលេសក្ខយប្បត្តិតា ច អាបន្នាតិ អាហ – **“កឹ បន តេសុ អខីណេសុយេវា”**តិអាទិ។ ននុ អារម្មណករណមត្តេន កិលេសក្ខយោ អនុប្បត្តោតិ ន សក្កា វត្តុំ។ ចិត្តញ្ហិ អតីតានាគតាទិសព្ពំ អាលម្ពនំ ករោតិ, ន និប្ផន្នមេវាតិ។ គោត្រភូបិ មគ្គេន យា កិលេសានំ អនុប្បត្តិធម្មតា កាតព្ពា, តំ អារព្ភ បវត្តិស្សតីតិ? ន, អប្បត្តនិព្ពានស្ស និព្ពានារម្មណញាណាភាវតោ។ ន ហិ អញ្ញេ ធម្មា វិយ និព្ពានំ, តំ បន អតិគម្ភីរត្តា អប្បត្តេន អាលម្ពិតុំ ន សក្កា, តស្មា តេន គោត្រភុនា បត្តព្ពេន តិកាលិកសភាវាតិក្កន្តគម្ភីរភាវេន ភវិតព្ពំ, កិលេសក្ខយមត្តតំ វា ឥច្ឆតោ គោត្រភុតោ បុរេតរំ និប្ផន្នេន កិលេសក្ខយេន ភវិតព្ពំ។ អប្បត្តកិលេសក្ខយារម្មណករណេ ហិ សតិ គោត្រភុតោ បុរេតរចិត្តានិបិ អាលម្ពេយ្យុន្តិ។

**តស្មា**តិអាទិ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស និគមនំ។ **តំ បនេតំ** និព្ពានំ។ **រូបិនោ ធម្មា អរូបិនោ ធម្មាតិអាទីសូ**តិ **អាទិ** សទ្ទេន លោកុត្តរអនាសវាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ អរូបធម្មាទិភាវគ្គហណេន ចស្ស បរិនិប្ផន្នតា ទីបិតា។ តេនាហ **“ន កិលេសក្ខយមត្តមេវា”**តិ។ កិលេសក្ខយមត្តតាយ ហិ សតិ និព្ពានស្ស ពហុតា អាបជ្ជតិ “យត្តកា កិលេសា ខីយន្តិ, តត្តកានិ និព្ពានានី”តិ។ អភាវស្សភាវតោ គម្ភីរាទិភាវោ អសង្ខតាទិភាវោ ច ន សិយា, វុត្តោ ច សោ និព្ពានស្ស, តស្មាស្ស បច្ចេតព្ពោ បរិនិប្ផន្នភាវោ។ យស្មា ច សម្មុតិសច្ចារម្មណំ សង្ខតធម្មារម្មណំ វា សមុច្ឆេទវសេន កិលេសេ បជហិតុំ ន សក្កោតិ, យតោ មហគ្គតញាណំ វិបស្សនាញាណំ វា កិលេសវិក្ខម្ភនវសេន តទង្គវសេន វា បជហតិ, តស្មា អរិយមគ្គញាណស្ស សម្មុតិសច្ចសង្ខតធម្មារម្មណេហិ វិបរីតសភាវេន អារម្មណេន ភវិតព្ពំ។ តថា ហិ តំ សមុច្ឆេទវសេន កិលេសេ បជហីតិ ឯវំ បរិនិប្ផន្នាសង្ខតសភាវំ និព្ពានន្តិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពន្តិ។

និព្ពានបញ្ហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣-១៥. ធម្មវាទីបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣១៦-៣២៨. បហាយ គតត្តា**តិ អរិយមគ្គេន ជហិត្វា ញាណគមនេន គតត្តា។ **សុដ្ឋុ គតា**តិ សម្មា គតា បដិបន្នាតិ **សុគតា។ បរិជាននត្ថន្តិ** តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជាននត្ថំ។ **ទុក្ខសង្ខាតោ**តិ “ទុក្ខ”ន្តិ សង្ខាតព្ពោ វិទិតព្ពោ ច **ទុក្ខសភាវោ** ធម្មោ **ទុក្ខទុក្ខតា**។ យស្មា ទុក្ខវេទនាវិនិមុត្តសង្ខតធម្មេ សុខវេទនាយ ច យថា ឥធ សង្ខារទុក្ខតា វិបរិណាមទុក្ខតាតិ ទុក្ខបរិយាយោ និរុប្បតេវ, តស្មា ទុក្ខសភាវោ ធម្មោ ឯកេន ទុក្ខសទ្ទេន វិសេសេត្វា វុត្តោ **“ទុក្ខទុក្ខតា”**តិ។ **សេសបទទ្វយេ**តិ សង្ខារទុក្ខតា វិបរិណាមទុក្ខតាតិ ឯតស្មិំ បទទ្វយេ។ សង្ខារភាវេន ទុក្ខសភាវោ **សង្ខារទុក្ខតា**។ សុខស្ស វិបរិណាមនេន ទុក្ខសភាវោ **វិបរិណាមទុក្ខតា**។

ធម្មវាទីបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៦. ទុក្ករបញ្ហសុត្តវណ្ណនា

**៣២៩. បព្ពជ្ជាយា**តិ បព្ពជិតបដិបត្តិយំ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ ភិក្ខូ**តិ ធម្មានុធម្មំ បដិបជ្ជមានោ ភិក្ខុ។ **បាតន្តិ** បាតោ។ **នចិរស្សន្តិ** ខិប្បមេវ។ តេនាហ **“លហុយេវា”**តិ។

ទុក្ករបញ្ហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ជម្ពុខាទកសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៥. សាមណ្ណកសំយុត្តវណ្ណនា

**៣៣០-៣៣១. ឥមិនាវ នយេនា**តិ យោ ជម្ពុខាទកសំយុត្តេ អត្ថនយោ, ឥមិនាវ នយេន។ ឥមិនា ហិ ទ្វេ សំយុត្តានិ បាឡិតោ អត្ថតោ ច អញ្ញមញ្ញំ សទិសានេវាតិ ទស្សេតិ។

សាមណ្ណកសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៦. មោគ្គល្លានសំយុត្តំ

### ១-៨. បឋមជ្ឈានបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣៣២-៣៣៩**. កាមសហគតេសុ សញ្ញាមនសិការេសុ ឧបដ្ឋហន្តេសុ ព្យាបាទាទិសហគតាបិ សញ្ញាមនសិការា យថាបច្ចយំ ឧបដ្ឋហន្តិយេវាតិ វុត្តំ “**កាមសហគតាតិ បញ្ចនីវរណសហគតា**”តិ។ នីវរណានញ្ហេត្ថ និទស្សនមត្តមេតំ, យទិទំ កាមគ្គហណំ។ បហីនាវសេសា ចេត្ថ នីវរណា វេទិតព្ពា, តស្មា បញ្ចគ្គហណំ ន កត្តព្ពំ។ **តស្សា**តិ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស **សន្តោ ឧបដ្ឋហីសុ** អចិណ្ណវសិតាយ។ តេនាហ “**ហានភាគិយំ នាម អហោសី**”តិ។ **អារម្មណ...បេ.... សហគតន្តិ វុត្តំ** ឥតរេសំ អភាវតោ។

បឋមជ្ឈានបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៩. អនិមិត្តបញ្ហសុត្តវណ្ណនា

**៣៤០. វិបស្សនាសមាធីយេវ,** ន ផលសមាធី។ **ឆេជ្ជកិច្ចំ ន និប្ផជ្ជតិ** អរិច្ឆេទវសេន អប្បវត្តនតោ។ **និកន្តី**តិ វិបស្សនំ អស្សាទេន្តី បវត្តតណ្ហា។ **សាធេតុំ នាសក្ខិ** ឧបក្កិលិដ្ឋត្តា។ **និមិត្តានុសារី**តិ និច្ចសុខអត្តនិមិត្តានំ អបូរណតោ រាគទោសមោហនិមិត្តានិបេត្ថ និមិត្តានេវ។ **វុដ្ឋាន...បេ.... សមាធិ**ន្តិ ឯតេន យាវ មគ្គោ នាធិគតោ, តាវ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនមនុយុញ្ជន្តោបិ យថារហំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិតំ សុញ្ញតំ ចេតោសមាធី អនុយុត្តោ វិហរតីតិ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ ទស្សេតិ។ **វិបស្សនាសម្បយុត្ត**ន្តិ វិបស្សនាសង្ខាតញាណសម្បយុត្តំ។ **ចេតោសមាធិ**ន្តិ ចិត្តសីសេន វិបស្សនាសមាធិមាហ។ **ឧបរិមគ្គផលសមាធិ**ន្តិ បឋមមគ្គសមាធិស្ស បគេវ អធិគតត្តា។

អនិមិត្តបញ្ហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១០-១១. សក្កសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣៤១-៣៤២. អវេច្ចប្បសាទេនា**តិ វត្ថុត្តយំ យាថាវតោ ញត្វា ឧប្បន្នបសាទេន, មគ្គេនាគតបសាទេនាតិ អត្ថោ។ សោ បន កេនចិ អសំហារិយោ អសម្បវេធីតិ អាហ “**អចលប្បសាទេនា**”តិ។ **អភិភវន្តិ** អត្តនោ បុញ្ញានុភាវេន។

សក្កសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មោគ្គល្លានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៧. ចិត្តសំយុត្តំ

## ១. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៣**. **ភោគគាម**ន្តិ ភោគុប្បត្តិគាមំ។ **បវត្តតី**តិ អប្បដិហតំ ហុត្វា បវត្តតិ បដិសម្ភិទប្បត្តិយា។

សំយោជនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. បឋមឥសិទត្តសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៤**. **អវិសារទត្តា**តិ បញ្ហំ ព្យាកាតុំ វេយ្យត្តិយាភាវេន អសមត្ថត្តា។ ឧបាសកោ ថេរេសុ ព្យាកាតុំ អសក្កោន្តេសុ សយំ ព្យាកាតុកាមោ បុច្ឆតិ, ន វិហេសាធិប្បាយោ។ បឋមវចនេន អព្យាករោន្តេ ទិស្វាវ បុនប្បុនំ បុច្ឆិតំ វិហេសោ វិយ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ **“វិហេសេតី”**តិ។

បឋមឥសិទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. ទុតិយឥសិទត្តសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៥**. **អវន្តិយា**តិ អវន្តិរដ្ឋេ, តំ បន មជ្ឈិមបទេសតោ ទក្ខិណទិសាយំ។ តេនាហ **“ទក្ខិណាបថេ”**តិ។ **អធិប្បាយេនា**តិ តស្ស វចនស្ស អនុមោទនាធិប្បាយេន វទតិ, ន បន តតោ កិញ្ចិ គហេតុកាមតាធិប្បាយេន។

ទុតិយឥសិទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. មហកបាដិហារិយសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៦**. **តេសំ អនុជានន្តោ**តិ តេសំ ទាសកម្មករានំ សេសកេ យថារុចិ វិចារណំ អនុជានន្តោ។ **កុថិត**ន្តិ ពលវតា សូរិយសន្តាបេន សន្តត្តចិត្តំ ។ តេនាហ **“ហេដ្ឋា”**តិអាទិ។ **អតិតិខិណ**ន្តិ អតិវិយ តិក្ខធាតុកំ។ **អសម្ភិន្នបទ**ន្តិ អញ្ញត្ថ អនាគតត្តា តិបិដកេ អវោមិស្សកបទំ, ឥធេវ អាគតបទន្តិ អត្ថោ។ **បដិលីយមានេនា**តិ បដិកំសេន វិសេសនេន វិលីយមានេន កាយេន។

**ឯត្ថ ចា**តិ ឯតស្មិំ អធិដ្ឋានិទ្ធិករណេ។ **អព្ភមណ្ឌបំ កត្វា**តិ សមន្តតោ ឆាទនវសេន មណ្ឌបំ វិយ មេឃបដលំ ឧប្បាទេត្វា។ **ទេវោ**តិ មេឃោ។ **ឯកមេកំ** ផុសិតកំ **ផុសាយតុ** ជាលវិនទ្ធំ វិយ វស្សតុ។ ឯវំ វុត្តប្បការេន នានាបរិកម្មំ នានាធិដ្ឋានំ ឯកតោ បរិកម្មំ ឯកតោ អធិដ្ឋានន្តិ ចតុក្កមេត្ថ សម្ភវតីតិ ទស្សេតិ **“ឯត្ថ ចា”**តិអាទិនា។ **យថា តថា**តិ យថាវុត្តេសុ ចតូសុ បការេសុ យេន វា តេន វា បការេន **ករោន្តស្ស។ កតបរិកម្មស្សា**តិ “ឯវំ វា ឯវំ វា ហោតូ”តិ បវត្តិតបរិកម្មចិត្តស្ស។ **“បរិកម្មានន្តរេនា**តិ អធិដ្ឋានចិត្តុប្បាទនត្ថំ សមាបន្នបាទកជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ អធិដ្ឋានចិត្តស្ស ឯកាវជ្ជនវីថិយំ បវត្តបរិកម្មំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។

មហកបាដិហារិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. បឋមកាមភូសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៧**. ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, តំ ឯតស្ស នត្ថីតិ នេលំ, តំ អង្គំ ឯតស្សាតិ **នេលង្គោ,** សុវិសុទ្ធសីលគុណោ។ តេនាហ “នេលង្គន្តិ ខោ, ភន្តេ, សីលានមេតំ អធិវចន”ន្តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន ទោសាភាវមេវ ទស្សេតុំ **“នេលង្គោតិ និទ្ទោសោ”**តិ វុត្តំ។ **ឯតំ ភិក្ខុំ អាគច្ឆន្ត**ន្តិ មហាកប្បិនត្ថេរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អត្តនោ ទិដ្ឋេន កថេសី**តិ អត្តនោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន បច្ចក្ខតោ ឧបលក្ខិតេន អត្ថេន កថេសិ។ **អយំ បន នយគ្គាហេនា**តិ អយំ បន គហបតិ អសុត្វា កេវលំ នយគ្គាហេន អាហ។

បឋមកាមភូសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. ទុតិយកាមភូសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៨. និរោធំ វលញ្ជេតិ** អនាគាមិភាវតោ។ **ឥមេ សង្ខារា**តិ ឥមេ “កាយសង្ខារោ, វចីសង្ខារោ, ចិត្តសង្ខារោ”តិ វុច្ចមានា តយោ សង្ខារា។ សទ្ទតោបិ, អត្ថតោបិ **អញ្ញមញ្ញំ មិស្សា**, តតោ ឯវ **អាលុឡិតា** អាកុលា, **អវិភូតា** ទុព្ពិភាវនា, **ទុទ្ទីបនា** អសង្ករតោ ទីបេតុំ ទុក្ករា។ តថា ហិ កុសលចេតនា ឯវ “កាយសង្ខារោ”តិបិ វុច្ចតិ, “វចីសង្ខារោ”តិបិ, “ចិត្តសង្ខារោ”តិបិ។ អស្សាសបស្សាសាបិ កត្ថចិ “កាយសង្ខារោ”តិ, វិតក្កវិចារាបិ “វចីសង្ខារោ”តិ វុច្ចន្តិ, សញ្ញាវេទនាបិ “ចិត្តសង្ខារោ”តិ វុច្ចន្តិ។ តេន វុត្តំ “**តថា ហិ**”តិអាទិ។ តត្ថ អាកឌ្ឍិត្វា គហណំ **អាទានំ**, សម្បត្តស្ស ហត្ថេ ករណំ **គហណំ**, គហិតស្ស វិស្សជ្ជនំ **មុញ្ចនំ**, ផន្ទនំ **ចោបនំ បាបេត្វា** និប្ផាទេត្វា។ **ហនុសញ្ចោបន**ន្តិ កាយវិញ្ញត្តិវសេន បុព្ពភាគេ ហនុសញ្ចោបនំ កត្វា។ ឯវញ្ហិ វចីភេទករណំ។ **ឯវំ ឥមេ**តិអាទិ យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស និគមនំ។

**បទត្ថំ បុច្ឆតិ** ឥតរសង្ខារេហិ បទត្ថតោ វិសេសំ កថាបេស្សាមីតិ។ **កាយនិស្សិតា**តិ ឯត្ថ កាយនិស្សិតតា ច នេសំ តព្ភាវភាវិតាយ វេទិតព្ពា, ន កាយស្ស និស្សយបច្ចយតាវសេនាតិ ទស្សេន្តោ “**កាយេ សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តី**”តិ អាហ។ **កាយោ**តិ ចេត្ថ ករជកាយោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ចិត្តនិស្សិតា**តិ ចិត្តំ និស្សាយ តំ និស្សយបច្ចយភូតំ លភិត្វា ឧប្បន្នា។

“សមាបជ្ជាមី”តិ បទស្ស សមីបេ វុច្ចមានំ “សមាបជ្ជិស្ស”ន្តិ បទំ អាសន្នានាគតកាលវាចី ឯវ ភវិតុំ យុត្តំ, ន ឥតរន្តិ អាហ – “**បទទ្វយេន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិកាលោ កថិតោ**”តិ។ តយិទំ តស្ស តថា វត្តព្ពតាយ វុត្តំ, ន បន តស្ស តថា ចិត្តបវត្តិសព្ភាវតោ។ សមាបន្នេបិ ឯសេវ នយោ។ **បុរិមេហី**តិ “សមាបជ្ជិស្សំ សមាបជ្ជាមី”តិ ទ្វីហិ បទេហិ។ **បច្ឆិមេនា**តិ “សមាបន្នោ”តិ បទេន។

**ភាវិតំ ហោតិ** ឧប្បាទិតំ ហោតិ និរោធសមាបន្នត្ថាយ។ អនុបុព្ពសមាបត្តិសមាបជ្ជនសង្ខាតាយ និរោធភាវនាយ តំ ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ។ តេនាហ “**យំ ត**”ន្តិអាទិ។ **ទុតិយជ្ឈានេយេវា**តិ ទុតិយជ្ឈានក្ខណេ **និរុជ្ឈតិ**។ តត្ថ អនុប្បជ្ជនតោ អនុប្បាទនតោ ហេដ្ឋា និរោធោតិ អធិប្បេតោ។ ចតុន្នំ អរូបក្ខន្ធានំ តជ្ជា បរិកម្មសិទ្ធា យា អប្បវត្តិ , តត្ថ “និរោធសមាបត្តិសញ្ញា”តិ, យា នេសំ តថា អប្បវត្តិ។ សា “**អន្តោនិរោធេ និរុជ្ឈតី**”តិ វុត្តា។

“ចិត្តសង្ខារោ និរុទ្ធោ”តិ វចនតោ តទញ្ញេសំ អនិរោធំ ឥច្ឆន្តានំ វាទំ ទស្សេន្តោ “**ចិត្តសង្ខារោ និរុទ្ធោតិ វចនតោ**”តិអាទិ វត្វា តត្ថ អតិប្បសង្គទស្សនមុខេន តំ វាទំ និសេធេតុំ “**តេ វត្តព្ពា**”តិអាទិមាហ។ **អភិនិវេសំ អកត្វា**តិ យថាគតេ ព្យញ្ជនមត្តេ អភិនិវេសំ អកត្វា។ **អាចរិយានំ នយេ**តិ អាចរិយានំ បរម្បរាគតេ ធម្មនយេ ធម្មនេត្តិយំ **ឋត្វា**។

**កិរិយមយបវត្តស្មិ**ន្តិ បរិត្តភូមកកុសលាកុសលធម្មបពន្ធេ **វត្តមានេ**។ តស្មិញ្ហិ វត្តមានេ កាយិក-វាចសិក-កិរិយសម្បវត្តិ ហោតិ, ទស្សន-សវនាទិវសេន អារម្មណគ្គហណេ បវត្តមានេតិ អត្ថោ។ តេនាហ – “**ពាហិទ្វារម្មណេសុ បសាទេ ឃដ្ដេន្តេសូ**”តិ។ **មក្ខិតានិ វិយា**តិ បុញ្ឆិតានិ វិយ ហោន្តិ ឃដ្ដនាយ វិពាធិតត្តា។ ឯតេនាយំ ឃដ្ដនា បញ្ចទ្វារិកវិញ្ញាណានំ វេគសា ឧប្បជ្ជនាយ ន អារម្មណន្តិ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ – “**អន្តោនិរោធេ បញ្ច បសាទា អតិវិយ វិរោចន្តី**”តិ។

**តតោ បរំ សចិត្តកោ ភវិស្សាមី**តិ ឥទំ អត្ថតោ អាបន្នំ គហេត្វា វុត្តំ – “ឯត្តកំ កាលំ អចិត្តកោ ភវិស្សាមី”តិ ឯតេនេវ តស្ស អត្ថស្ស សិទ្ធត្តា។ **យំ ឯវំ ភាវិត**ន្តិ ឯត្ថ វិសុំ ចិត្តស្ស ភាវនា នាម នត្ថិ, អទ្ធានបរិច្ឆេទំ បន កត្វា និរោធសមាបត្តត្ថាយ កាតព្ពបរិកម្មភាវនាយ ឯវ តស្ស សិជ្ឈនតោ។

**សា បនេសា** និរោធកថា។ **ទ្វីហិ ពលេហី**តិ សមថវិបស្សនាពលេហិ។ **តយោ ច សង្ខារាន**ន្តិ តិណ្ណំ កាយវចីចិត្តសង្ខារានំ បដិប្បស្សទ្ធិយា។ **សោឡសហិ ញាណចរិយាហី**តិ អនិច្ចានុបស្សនាទីនំ អដ្ឋន្នំ អនុបស្សនាញាណានំ, អដ្ឋន្នញ្ច មគ្គផលញាណានំ វសេន ឥមាហិ សោឡសហិ ញាណប្បវត្តីហិ។ **នវហិ សមាធិចរិយាហី**តិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ អដ្ឋ សមាធិចរិយា, តាសំ ឧបចារសមាធិ សមាធិភាវសាមញ្ញេន ឯកា សមាធិចរិយាតិ ឯវំ នវហិ សមាធិចរិយាហិ។ **វសីភាវតាបញ្ញា**តិ វសីភាវតាសង្ខាតា បញ្ញា។ **សព្ពាកាវេន វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតា**, តេ តាវ អាការា តិដ្ឋន្តុ, សរូបមត្តស្ស បនស្ស វត្តព្ពន្តិ អាហ – “**កោ បនាយំ និរោធោ នាមា**”តិ។ យទិ ខន្ធានំ អប្បវត្តិ, **អថ កិមត្ថមេតំ** ឈានសុខាទី វិយ **សមាបជ្ជន្តី**តិ អាហ “**សង្ខារាន**”ន្តិអាទិ។

**ផលសមាបត្តិចិត្ត**ន្តិ អរហត្តំ អនាគាមិផលចិត្តំ។ “តតោ បរំ ភវង្គសមយេ”តិ វុត្តត្តា អាហ “**កឹ បន…បេ.… ន សមុដ្ឋាបេតី**”តិ។ **សមុដ្ឋាបេតិ** រូបសមុប្បាទកត្តា។ **ឥមស្សា**តិ និរោធំ សមាបន្នភិក្ខុនោ។ **សា ន សមុដ្ឋាបេតី**តិ សា ចតុត្ថជ្ឈានិកា ផលសមាបត្តិ ន សមុដ្ឋាបេតិ អស្សាសបស្សាសេ។ ផលសមាបត្តិយា

ចតុត្ថជ្ឈានិកភាវោ កថំ និច្ឆិតោតិ អាហ – “**កឹ វា ឯតេនា**”តិអាទិ។ វត្ថមានាការេនបិ បរិហារោ ហោតីតិ។ **សន្តសមាបត្តិតោ**តិ និរោធសមាបត្តិមេវ សន្ធាយ វទតិ។ **អព្ពោហារិកា ហោន្តិ** អតិសុខុមសភាវត្តា, សញ្ចិវត្តេ វស្ស បុព្ពេ សមាបត្តិក្ខណេ អស្សាសបស្សាសា អព្ពោហារិកភាវំ គច្ឆន្តិ។ តេន វុត្តំ “**ភវង្គសមយេនេវេតំ កថិត**”ន្តិ។

**កិរិយមយ ...បេ.... ឧប្បជ្ជតី**តិ កស្មា វុត្តំ? ននុ ភវង្គុប្បត្តិកាលម្បិ វិតក្កវិចារា ឧប្បជ្ជន្តេវាតិ? កិញ្ចាបិ ឧប្បជ្ជន្តិ, វចីសង្ខារលក្ខណប្បត្តា បន ន ហោន្តីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “**កឹ ភវង្គ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

**សុញ្ញតោ ផស្សោតិអាទយោ សគុណេនបិ អារម្មណេនា**តិ អារម្មណភូតមេតំ។ **សុញ្ញតា នាម ផលសមាបត្តិ** និច្ចសុខអត្តសភាវតោ សុញ្ញត្តា។ “**សុញ្ញតោ ផស្សោ**”**តិ វុត្តំ** វុត្តនយេន សុញ្ញសភាវត្តា។ **អនិមិត្តា នាម ផលសមាបត្តិ** រាគនិមិត្តាទីនំ អភាវតោ។ **អប្បណិហិតា នាម ផលសមាបត្តិ** រាគបណិធិអាទីនមភាវតោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ តេនាហ “**អនិមិត្តប្បណិហិតេសុបិ ឯសេវ នយោ**”តិ។ **រាគនិមិត្តាទីន**ន្តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន សង្ខារនិមិត្តស្សបិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ យទគ្គេន ផលសមាបត្តិសម្ពស្សោ សុញ្ញតោ នាម, តទគ្គេន ផលសមាបត្តិបិ សុញ្ញតា នាម, ផស្សសីសេន បន ទេសនា អាគតាតិ តថា វុត្តំ។ អនិមិត្តប្បណិហិតេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អាគមនំ ឯត្ថ, ឯតាយាតិ វា អាគមនិកា, សា ឯវ **អាគមនិយា** ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា។ **វុដ្ឋាតិ** និមិត្តតោ មគ្គស្ស ឧប្បាទនេន។ **អនិមិត្តា នាម** និច្ចនិមិត្តស្ស ឧគ្ឃាដនតោ។ ឯត្ថ ច វុដ្ឋានមេវ បមាណំ, ន បរិគ្គហទស្សនានិ។ **អប្បណិហិតា នាម** សុខបណិធិយា បដិបក្ខតោ។ **សុញ្ញតា នាម** អត្តទិដ្ឋិយា ឧជុបដិបក្ខត្តា សត្តសុញ្ញតាយ សុទិដ្ឋត្តា។ **មគ្គោ អនិមិត្តោ នាម** វិបស្សនាគមនតោ។ **ផលំ អនិមិត្តំ នាម** មគ្គាគមនតោ។ **វិកប្បោ អាបជ្ជេយ្យ** អាគមនស្ស វវត្ថានស្ស អភាវេន, វិបស្សនាយ អនិមិត្តាទិនាមលាភោ អវវត្ថិតោតិ អធិប្បាយោ។ តេន វុត្តំ “**តស្មា**”តិអាទិ។ យស្មា បន សា មគ្គវុដ្ឋានកាលេ ឯវរូបាបិ ហោតីតិ តស្ស វសេន មគ្គផលានំ វិយ ផស្សស្សបិ បវត្តិរូបត្តា យថាវុត្តោ វិកប្បោ អនវសរោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **តយោ ផស្សា ផុសន្តី**តិ បុគ្គលភេទវសេន វុត្តំ។ ន ហិ ឯកំយេវ បុគ្គលំ ឯកស្មឹ ខណេ តយោ ផស្សា ផុសន្តិ។ “តិវិធោ ផស្សោ ផុសតី”តិ វា ភវិតព្ពំ។ យស្មា បន “និរោធផលសមាបត្តិយា វុដ្ឋិតស្សា”តិអាទិ យស្ស យថាវុត្តា តយោ ឯវ ផស្សា សម្ភវន្តិ, តស្ស អនវសេសគ្គហណវសេនេវ វុត្តំ “**តយោ ផស្សា ផុសន្តី**”តិ។

**និព្ពានំ វិវេកោ នាម** សព្ពសង្ខារវិវិត្តភាវតោ។ តស្មឹ វិវេកេ ឯកន្តេនេវ និន្នបោណត្តា ឯវ ហិ តេ បដិប្បស្សទ្ធសព្ពុស្សុក្កា ឧត្តមបុរិសា ចតុន្នំ ខន្ធានំ អប្បវត្តឹ អនវសេសគ្គហណលក្ខណំ និរោធសមាបត្តឹ សមាបជ្ជន្តីតិ។

ទុតិយកាមភូសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧. គោទត្តសុត្តវណ្ណនា

**៣៤៩. នេស**ន្តិ អប្បមាណចេតោវិមុត្តិ-អាកិញ្ចញ្ញចេតោវិមុត្តិសញ្ញិតានំ ឈានានំ។ អត្ថោបិ នានាតិ អានេត្វា យោជនា។ ផរណអប្បមាណតាយ “**អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ**”តិ លទ្ធនាមំ ព្រហ្មវិហារជ្ឈានន្តិ អាហ “**ភូមន្តរតោ**”តិអាទិ។ **អាកិញ្ចញ្ញា ចេតោវិមុត្តី**តិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានន្តិ អាហ “**ភូមន្តរតោ**”តិអាទិ។ **វិបស្សនា**តិ អនិច្ចានុបស្សនា, សព្ពាបិ វា។ **បមាណករណោ** នាម យស្ស សយំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស គុណាភាវទស្សនវសេន បមាណករណតោ។

**ផរណអប្បមាណតាយា**តិ ផរណវសេន អប្បមាណគោចរតាយ។ **និព្ពានម្បិ អប្បមាណមេវ** បមាណគោចរានំ កិលេសានំ អារម្មណភាវស្សបិ អនាគមនតោ។ **ខល**ន្តិ ខលេ បសារិតសាលិសីសាទិភណ្ឌំ។ **កិញ្ចេហី**តិ មទ្ទស្សុ។ តេនាហ “**មទ្ទនដ្ឋោ**”តិ។ អារម្មណភូតំ, បលិពុទ្ធកំ វា នត្ថិ ឯតស្ស កិញ្ចនន្តិ អកិញ្ចនំ, អកិញ្ចនមេវ **អាកិញ្ចញ្ញំ**។

**រូបនិមិត្តស្សា**តិ កសិណរូបនិមិត្តស្ស។ **ន គហិតា**តិ សរូបតោ ន គហិតា, អត្ថតោ បន គហិតា ឯវ។ តេនាហ – “**សា សុញ្ញា រាគេនាតិអាទិវចនតោ សព្ពត្ថ អនុបវិត្ថាវា**”តិ។

**នានា**តិ សទ្ទវសេន។ **ឯកត្ថា**តិ អារម្មណវសេន អារម្មណភាវេន ឯកសភាវា។ តេនាហ “**អប្បមាណំ...បេ.... ឯកត្ថា**”តិ។ **អារម្មណវសេនា**តិ អារម្មណស្ស វសេន។ ចត្តារោ ហិ មគ្គា, ចត្តារិ ផលានិ អារម្មណវសេន

និព្ពានបរិវជ្ជកាយ ឯកត្ថា ឯការម្មណា។ **អញ្ញស្មិ បន ឋានេ**តិ ឥទំ វិសុំ វិសុំ គហេត្វា វុត្តំ អប្បមាណាទិ បរិយាយ វុត្តំ, និព្ពានំ អារព្ភ បវត្តនតោ។ តស្មា “**អញ្ញស្មិ**”ន្តិ ឥទំ តេន តេន បរិយាយេន តត្ថ តត្ថ អាគតភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។

គោទត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៨. និគណ្ឋនាដបុត្តសុត្តវណ្ណនា**

**៣៥០. អាគតាគមោ**តិ វាចុគ្គតបរិយត្តិធម្មោ។ **វិញ្ញាតសាសនោ**តិ បដិវិទ្ធសត្ថុសាសនោ។ តេនាហ “**អនាគាមី**”តិអាទិ។ **នគ្គភោគ្គ**ន្តិ អវសនភាវេន នគ្គំ, កុដិលជ្ឈាសយតាយ ភោគ្គំ, តតោ ឯវ **និស្សិរិកំ**។ នគ្គតាយ ហិ សោ រូបេន និស្សិរិកោ, ភោគ្គតាយ ចិត្តេន។ **ភគវតោ សទ្ធាយា**តិ ភគវតិ សទ្ធាយ។ តស្មិំ សទ្ទហនា ឱកប្បនា តស្ស សទ្ធាតិបិ វត្តព្ពតំ លភតិ។ **គច្ឆាមី**តិ អាគច្ឆាមិ, ពុជ្ឈាមីតិ អត្ថោ។ ឯតំ និគណ្ឋេន បុច្ឆិតមត្ថមាហ។

**កាយំ ឧន្នាមេត្វា**តិ កាយំ អព្ភុន្នាមេត្វា។ **កុច្ឆឹ នីហរិត្វា**តិ បិដ្ឋិយា និន្នមនេន កុច្ឆឹ បុរតោ នីហរិត្វា។ **គីវំ** បសារណវសេន **បគ្គយ្ហ** បគ្គហេត្វា **សព្ពំ ទិសំ បេក្ខមានោ**។ សព្ពមិទំ និគណ្ឋស្ស បហដ្ឋាការទស្សនត្ថំ “ឥទានិ សមណស្ស គោតមស្ស ឧបរិ វាទំ អារោបេតុំ លព្ភតី”តិ។ តេនាហ “**វាតំ វា សោ**”តិអាទិ។ **សការណា**តិ យុត្តិស ហិតា។ **បញ្ហមគ្គោ**តិ បញ្ហសង្ខាតោ វីមំសា, ឯវំ ភវិតព្ពន្តិ ចិត្តេនេវ បរិវីមំសា បញ្ហោ។ **ឯកោ ឧទ្ទេសោ**តិ ឯកំ ឧទ្ទិសនំ អត្ថស្ស សំខិត្តវចនំ។ **វេយ្យាករណ**ន្តិ និទ្ទិសនំ អត្ថស្ស វិចារេត្វា កថនំ។ **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា នយេន។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពេសុ បញ្ហុទ្ទេសវេយ្យាករណេសុ អត្ថោ វិត្ថារតោ វេទិតព្ពោ។

និគណ្ឋនាដបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៩. អចេលកស្សបសុត្តវណ្ណនា**

**៣៥១**. អលំ សមត្ថោ អរិយភាវាយាតិ **អលមរិយោ**។ ញេយ្យជាននដ្ឋេន ញាណមេវ បច្ចក្ខតោ ទស្សនដ្ឋេន ញាណទស្សនំ, សោយេវ អតិសយដ្ឋេន **ញាណទស្សនវិសេសោ**។ បាវឡា វុច្ចតិ អានិសទបទេសោ, តំ បាវឡំ រជោហរណត្ថំ និប្ផោដីយតិ ឯតាយាតិ **បាវឡនិប្ផោដនា,** មោរបិញ្ឆវត្តិ។

អចេលកស្សបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**១០. គិលានទស្សនសុត្តវណ្ណនា**

**៣៥២**. មត្តរាជា នាម ឯកោ កុម្ភទេវោ ភូតាធិបតិ សុរាបោតលរុក្ខនិវាសី។ តេន វុត្តំ “**មត្តរាជកាលេ**”តិ។ “**ឱសធិតិណវនប្បតីសូ**”តិ វត្វា តេ យថាក្កមំ ទស្សេន្តោ “**ហរីតកា…បេ…. រុក្ខេសុ ចា**”តិ អាហ។ **បត្ថនាវសេន** ចិត្តំ **ឋបេហិ។ សមិជ្ឈិស្សតី**តិ យថាធិប្បាយំ សមិជ្ឈិស្សតិ។ **តេន ហី**តិ យស្មា តំ ទេវាបិ អាសន្នមរណំ មញ្ញន្តិ, ត ស្មា សា វរមេវ ភវិស្សតិ, តំ តុម្ហាកំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។

គិលានទស្សនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចិត្តសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៨. គាមណិសំយុត្តំ

## ១. ចណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

**៣៥៣**. “យេន មិធេកច្ចោ ចណ្ឌោ ចណ្ឌោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី”តិ ឯវំ បញ្ហបុច្ឆនេន ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ **ចណ្ឌោតិ គហិតនាមោ។ បាកដំ ករោតីតិ ទស្សេតិ** អត្ថនោ ចណ្ឌភាវំ។

ចណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. តាលបុដសុត្តវណ្ណនា

**៣៥៤**. វាលោតិ វុច្ចតិ តាលោ, តស្ស តាលបុដំ នាម។ យថា អាមលកីផលសមានកំ, សោ បន តាលសទិស មុខវណ្ណត្តា **តាលបុដោតិ ឯវំនាមកោ**។ តេនាហ “**តស្ស កិរ**”តិអាទិ។ **អភិនីហារសម្បន្នោ** អនេកេសុ កប្បេសុ សម្ភតសាវកពោធិសម្ភារោ។ តថា ហេស អសីតិយា មហាសាវកេសុ អព្ភន្តរោ ជាតោ។ **សហស្សំ ទេន្តិ** នច្ចំ បស្សិតុកាមា។ **សមជ្ជវេសន្តិ** នេបច្ឆវេសំ។ **កីឡំ កត្វាតិ** នច្ចកីឡិតំ កីឡិត្វា, នច្ចិត្វាតិ អត្ថោ។

បុព្ពេ គថាបវត្តវុត្តន្តទស្សនេ **សច្ចេន**, តព្ពិបរិយាយេ **អលិកេន។ រាគបច្ចយាតិ** រាគុប្បត្តិយា ការណភូតា។ **មុខតោ...បេ.... ទស្សនាទយោតិ អាទិ**-សទ្ទេន មុខតោ អគ្គិជាលនិក្ខមទស្សនាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។ **អញ្ញេ ច... បេ.... អភិនយាតិ** កាមស្សាទសំយុត្តានំ សិង្គារហស្សអព្ភុតរសានញ្ចេវ “អញ្ញេ ចា”តិ វុត្តសន្តពីភច្ឆរសានញ្ច ទស្សនកា អភិនយា។ **ទោសបច្ចយាតិ** ទោសុប្បត្តិយា ការណភូតា។ **ហត្ថបាទច្ឆេទាទីតិ អាទិ**-សទ្ទេន សង្គហិតានំ រុទ្ទវីរភយានករសានំ ទស្សនកា អភិនយា។ **មោហបច្ចយាតិ** មោហុប្បត្តិយា ការណភូតា។ **ឯវមាទយោតិ អាទិ**-សទ្ទេន សង្គហិតានំ ករុណាសន្តភយានករសានំ ទស្សនកា អភិនយា។ តេ ហិ រសេ សន្ធាយ បាឡិយំ “យេ ធម្មា រជនីយា, យេ ធម្មា ទោសនីយា, យេ ធម្មា មោហនីយា”តិ ច វុត្តំ។

**នដវេសំ គហេត្វាវ បច្ចន្តិ** កម្មសរិក្ខវិបាកវសេន។ **តំ សន្ធាយាតិ** តំ យថាវុត្តំ និរយេ បច្ចនំ សន្ធាយ។ **ឯតំ** “បហាសោ នាម និរយោ, តត្ថ ឧបបជ្ជតី”តិ **វុត្តំ**។ យថា លោកេ អត្ថវិសេសវសេន សកម្មកានិបិ បទានិ អកម្មកានិ ភវន្តិ “វិមុច្ចតិ បុរិសោ”តិ, ឯវំ តថ អត្ថវិសេសវសេន អកម្មកំ សកម្មកំ កត្វា វុត្តំ – “**នាហំ, ភន្តេ, ឯតំ រោទាមី**”តិ។ កោ បន សោ អត្ថវិសេសោ? អសហនំ អក្ខមនំ, តស្មា **ន រោទាមិ** ន សហាមិ, ន អក្ខមាមីតិ អត្ថោ។ រោទនការណញ្ហិ អសហន្តោ តេន អភិភូតោ រោទតិ។ តមេវស្ស សកម្មកភាវស្ស ការណភូតំ អត្ថវិសេសំ “**ន អស្សុវិមោចនមត្តេនា**”តិ វុត្តំ។ **មតំ វា, អម្ម, រោទន្តីតិ** ឯកត្តាបិ មតំ រោទន្តិ, តស្ស មរណំ ន សហន្តិ, នក្ខមន្តីតិ បាកដោយមត្ថោតិ។

តាលបុដសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣-៥. យោធាជីវសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣៥៥-៣៥៧**. យុជ្ឈនំ យោធោ, សោ អាជីវោ ឯតស្សាតិ **យោធាជីវោ**។ តេនាហ – “**យុទ្ធេន ជីវិកំ កប្បេនកោ**”តិ, **ឧស្សាហំ វាយាមំ ករោតីតិ** យុជ្ឈនវសេន ឧស្សាហំ វាយាមំ ករោតិ។ **បរិយាបាទេន្តីតិ** មរណបរិយន្តិកំ អាបទំ បាបេន្តិ។ តេនាហ “**មរណំ បដិបជ្ជាបេន្តី**”តិ។ **ទុដ្ឋុ បបិតន្តិ** ទុដ្ឋាការេន អត្តនោ បរេសញ្ច អត្ថាវហភាវំ ន គតំ បដិបន្នំ។ បរេហិ សង្គាមេ ជិតា ហតា ឯត្ថ ជាយន្តីតិ **បរជិតោ នាម និរយោ**។ អសិធនុកទាយសង្គចក្កានិ **បញ្ចាវុធានិ។ តំ សន្ធាយាតិ** តំ យោធាជីវំ បុគ្គលំ សន្ធាយ។ **ឯតំ** “យោ សោ”តិអាទិ **វុត្តំ។ ចតុត្ថបញ្ចមេសូតិ** ហត្ថារោហអស្សារោហសុត្តេសុ។ **ឯសេវ នយោតិ** ឯសោ គតិយេ វុត្តោ ឯវ អត្ថតោ វិសេសាភាវតោ។

យោធាជីវសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. អសិពន្ធកបុត្តសុត្តវណ្ណនា

**៣៥៨. បច្ឆាភូមិវាសិនោតិ** អបរទេសវាសិនោ។ **ឧទកសុទ្ធិកភាវជាននត្ថាយាតិ** អត្ថនោ ឧទកសុទ្ធិកភាវំ ជាននត្ថញ្ចេវ លោកស្ស ច ឧទកេន សុទ្ធិ ហោតីតិ ឥមស្ស អត្ថស្ស ជាននត្ថញ្ច។ **ឧបរិ យាបេន្តីតិ** ឧបរិ ព្រហ្ម

លោកំ យាបេន្តិ។ **សម្មា ញាបេន្តី**តិ សម្មា ឧជុកំយេវ សគ្គំ លោកំ គមេន្តិ។ តេនាហ – “**សគ្គំ នាម ឱក្កាមេន្តី**”តិ, អវក្កាមេន្តិ ឱគាហាបេន្តីតិ អត្ថោ។ **អនុបរិគច្ឆេយ្យា**តិ អនុបរិតោ គច្ឆេយ្យ។

អសិពន្ធកបុត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. ខេត្តូបមសុត្តវណ្ណនា

**៣៥៩. ថទ្ធ**ន្តិ កថិនំ លូខំ។ **ឩសរ**ន្តិ ឩសជាតំ។ ចតូហិបិ ឱឃេហិ អនភិភវនីយតាយ **អហំ ទីបោ**។ សព្ពបរិស្សយេហិ អនភិភវនីយតាយ **អហំ លេណោ**។ សព្ពទុក្ខបរិត្តាសនតោ តាយនដ្ឋេន **អហំ តាណំ**។ សព្ពភយហឹសនតោ **អហំ សរណ**ន្តិ យោជេតព្ពំ។

**ឧទកមណិកោ**តិ មហន្តំ ឧទកភាជនំ។ ពហិ វិស្សន្ទនវសេន ឧទកំ ន ហរតីតិ **អហារី**, បរិតោ ន បគ្ឃរតីតិ **អបរិហារី។ សក្កច្ចមេវ ទេសេន្តិ** សទ្ធម្មគារវស្ស សព្ពសត្តេសុ មហាករុណាយ ច ពុទ្ធានំ សមានរសត្តា។ **ចតស្សោ បន បរិសា** សត្ថុគារវេន អត្តនោ ច សទ្ធាសម្បន្នតាយ **សទ្ទហិត្វា ឱកប្បេត្វា សុណន្តិ**, តស្មា តា ទេសនាផលេន យុជ្ជន្តិ។ កិច្ចសិទ្ធិយា សត្ថុ ទេសនា តត្ថ **សក្កច្ចទេសនា នាម ជាតា**។

ខេត្តូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. សង្ខធមសុត្តវណ្ណនា

**៣៦០**. “យោ កោចិ បុរិសោ បាណាតិបាតី មុសាវាទី, សព្ពោ សោ អាបាយិកោ”តិ វត្វា បុន “យំពហុលំ យំពហុលំ ករោតិ, តេន ទុគ្គតី គច្ឆតី”តិ វទន្តោ **អត្តនាវ អត្តនោ វាទំ ភិន្ទតិ។ ឯវំ សន្តេ**តិ យទិ ពហុសោ កតេន បាបកម្មេន អាបាយិកោ, “យោ កោចិ បាណមតិបាតេតី”តិអាទិវចនំ មិច្ឆាតិ។ **ចត្តារិ បទានី**តិ “យោ កោចិ បាណមតិបាតេតី”តិអាទិនា នយេន វុត្តា ចត្តារោ អត្ថកោដ្ឋាសា។ **ទិដ្ឋិយា បច្ចយា ហោន្តិ** “អត្ថិ ខោ បន មយា”តិអាទិនា អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជន្តស្ស។ **ពលសម្បន្នោ**តិ សមត្ថោ។ **សង្ខធមកោ**តិ សង្ខស្ស ធមនកិច្ចេ ឆេកោ។ **អទុក្ខេនា**តិ សុខេន។ **ឧបចារេបិ អប្បនាបិ វដ្ដតិ** ឧភិន្នំ សាមញ្ញវចនភាវតោ។ អប្បមាណកតភាវោ លព្ភតេវ។ តថា ហិ តំ កិលេសានំ វិក្ខម្ភនសមត្ថតាយ ទីឃសន្តានតាយ វិបុលផលតាយ ច “**មហគ្គត**”ន្តិ វុច្ចតិ។

**ន ឱហីយតី**តិ យស្មិំ សន្តានេ កាមាវចរកម្មំ, មហគ្គតកម្មញ្ច កតូបចិតំ វិបាកទានេ លទ្ធាវសរំ ហុត្វា ឋិតំ, តេសុ កាមាវចរកម្មំ ឥតរំ នីហរិត្វា សយំ តត្ថ ឱហីយិត្វា អត្តនោ វិបាកំ ទាតុំ ន សក្កោតិ, មហគ្គតកម្មមេវ បន ឥតរំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកំ ទាតុំ សក្កោតិ គរុភាវតោ។ តេនាហ “**តំ កាមាវចរកម្ម**”ន្តិអាទិ។ **កិលេសវសេនា**តិ បាបកម្មស្ស មូលភូតកិលេសវសេន។ បាណាតិបាតាទយោ ហិ ទោសមោហលោភាទិមូល កិលេសសមុដ្ឋានា។ **កិលេសវសេនា**តិ វា កម្មកិលេសវសេន។ វុត្តញ្ហេតំ – “បាណាតិបាតោ ខោ, គហបតិបុត្ត, កម្មកិលេសោ”តិអាទិ (ទី. និ. ៣.២៤៥)។ **យថានុសន្ធិនាវ គត**ន្តិ យថានុសន្ធិសង្ខាតអនុសន្ធិនា ឱសានំ គតំ សំកិលេសសម្មុខេន ឧដ្ឋិតាយ វោទានធម្មវសេន និដ្ឋាបិតត្តា។

សង្ខធមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. កុលសុត្តវណ្ណនា

**៣៦១. ឯវំ បវត្តព្លិហិតិកា**តិ ឯវំ ទ្វិធា បវត្តព្លិហិតិកា។ **ទ្វីហិតិកា** ទុក្ករជីវិកបយោគា។ សលាកមត្តំ វុត្តំ ឯត្ថាតិ **សលាកា វុត្តា**, បុរិមបទេ ឧត្តរបទលោបោ។ **ឧភតោកោដិក**ន្តិ យទិ “កុលានុទយំ ន វណ្ណេមី”តិ វទតិ, “ភូតា និក្ករុណា សមណ តុម្ហេ”តិ វាទំ អារោបេហិ។ អថ សព្ពទាបិ “កុលានុទយំ វណ្ណេមី”តិ វទតិ។ ឯវំ សន្តេ “កស្មា ឯវំ ទុព្ភិក្ខេ កាលេ មហតិយា បរិសាយ បរិវុតោ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ កុលូបច្ឆេទាយ បដិបជ្ជថា”តិ ឯវំ ឧភតោកោដិកំ វាទំ អារោបេហីតិ គាមណិ ឧយ្យោជេសិ។

**ទ្វេ អន្តេ**តិ ឧភោ កោដិយោ។ **ពាហិ នីហរិតុ**ន្តិ ន វណ្ណេមិ វណ្ណេមីតិ ទ្វេ អន្តេ មោចេន្តោ តំ បុច្ឆិតមត្ថំ **ពាហិ នីហរតិ** នាម។ តត្ថ ទោសំ ទត្វា ចោទេន្តោ តំ អបុច្ឆំ ករោន្តោ គិលិត្វា វិយ អន្តោ **បវេសេតិ** នាម។

**ឥតោ សោ គាមណី**តិអាទិ អត្តនោ ភិក្ខូនំ អញ្ញេសញ្ច អត្ថកាមានំ ភិក្ខុប្បទានេន អនិដ្ឋប្បត្តិអភាវ ទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ។ **ទានេន សម្ភូតានី**តិ ទានមយេន បុញ្ញកិរិយវត្ថុនា សម្ភូទេវ ភូតី វឌ្ឍី បត្តានិ។ សច្ចេន អរិយ

វោហារេន សម្មទេវ ភូតានិ ឧប្បន្នានិ **សច្ចសម្ភូតានី**តិ អាហ “**សច្ចំ នាម សច្ចវាទិតា**”តិ។ **សេសសីល**ន្តិ អដ្ឋវិធំ អរិយវោហារតោ អញ្ញសីលំ។ **និហិត**ន្តិ តស្មិំ កុលេ បុព្ពបុរិសេហិ និធានភាវេន និហិតំ។ **ទុប្បយុត្តា**តិ កសិវាណិជ្ជាទិវសេន ទុដ្ឋុ បយុត្តា កម្មន្តា។ **វិបជ្ជន្តី**តិ នស្សន្តិ។ **កុលង្គារោ**តិ កុលស្ស អង្គារសទិសោ វិនាសកបុគ្គលោ។ **អនិច្ចតា**តិ មរណំ។ តស្មិំ កុលេ បធានបុរិសានំ ភោគានំ វា សព្ពសោ វិនាសោ។ តេនាហ “**ហុត្វា អភាវោ**”តិអាទិ។

កុលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១០. មណិចូឡកសុត្តវណ្ណនា

**៣៦២**. **តំ បរិស**ន្តិ តំ រាជន្តេបុរេ និសិន្នំ រាជបរិសំ។ **នយគ្គាហេ**តិ កុតោចិបិ អសុត្វា កេវលំ អត្តនោ ឯវ មតិយា នយគ្គហណេ ឋត្វា។

**កាមេតុំ វដ្ដតិ** សតិ សម្ភវេ បដិសង្ខារស្ស, សេនាសនវិនាសោ ន អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ អត្តនោ ឯត្ថ កិច្ចាវសានេ យំ គិហីនំយេវ សន្តកំ តាវកាលិកំ, តំ គិហិវិកតន្តិ អាហ “**គិហិវិកតំ កត្វា**”តិ។ **ន វទាមិ** បព្ពជិតាសារុប្បតោ។

មណិចូឡកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១១. ភទ្រកសុត្តវណ្ណនា

**៣៦៣**. **ឯវំនាមកេ**តិ មល្លា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, នេសំ និវាសតាយ “មល្លា”តច្ចេវ ពហុវចនវសេន លទ្ធនាមត្តា ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ នត្ថិ ឯតស្ស បត្តិយា កាលន្តរសញ្ញិតោ កាលោតិ **អកាលោ,** សោ ឯវ **អកាលិកោ**។ តេនាហ – “**កាលំ អនតិក្កមិត្វា បត្តេនា**”តិ។ សោ បន “យំកិញ្ចិ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពំ តំ ឆន្ទមូលក”ន្តិ ឯវំ វុត្តោ ទុក្ខស្ស ឆន្ទមូលភាវោ, ឯវំ ឆន្ទមូលកស្ស ទុក្ខស្ស កថិតត្តា “**ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដទុក្ខំ កថិត**”ន្តិ វុត្តំ។

ភទ្រកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១២. រាសិយសុត្តវណ្ណនា

**៣៦៤**. **រាសី កត្វា** មារបាសវសេន, តត្រាបិ អន្តរភេទេន វិភជិត្វា បុច្ឆិតព្ពបញ្ហេ ឯកតោ រាសី កត្វា។ តបនំ អត្តបរិតាបនំ តបោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ តបស្សី, តំ **តបស្សី**។ សោ បន តំ តបំ និស្សាយ ឋិតោ នាម ហោតីតិ វុត្តំ “**តបនិស្សិតក**”ន្តិ។ សោ បន អនេកាការភេទេន លូខំ ផរុសំ ជីវនសីលត្តា **លូខជីវី នាម**។ តេនាហ “**លូខជីវិក**”ន្តិ។ មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា ឧប្បថភាវេន អវនិយា គន្តព្ពាតិ **អន្តា,** តតោ ឯវ លាមកត្តា **អន្តា**។ លាមកម្បិ “អន្តោ”តិ វុច្ចតិ “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកានំ (ឥតិវុ. ៩១; សំ. និ. ៣.៨០), ឯកោ អន្តោ”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ២.១៥; ៣.៩០)។ អដ្ឋកថាយំ បន អញ្ញមញ្ញអាធារភាវំ ឧរីកត្វា “**កោដ្ឋាសា**”តិ វុត្តំ។ ហីនោ គាមោតិ បាឡិ។ គាម-សទ្ទោ ហីនបរិយាយោតិ អធិប្បាយេនាហ “**គាម្មោ**”តិ។ គាមេ ភវោតិ **គាម្មោ**។ **គាម**-សទ្ទោ ចេត្ថ គាមវាសិវិសយោ “គាមោ អាគតោ”តិអាទីសុ វិយ។ អដ្ឋកថាយំ បន “**គាមវាសីនំ ធម្មោ**”តិ វុត្តំ, តេសំ ចារិត្តន្តិ អត្ថោ។ **អត្ត**-សទ្ទោ ឥធ សរីរបរិយាយោ “អត្តន្តបោ”តិអាទីសុ វិយាតិ អាហ “**សរីរទុក្ខករណន្តិ អត្ថោ**”តិ។

**ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ តបនិស្សិតគរហិតព្ពបទេ កស្មា អន្តទ្វយមជ្ឈិមបដិបទាគហណំ? អត្តកិលមថានុយោគោ តាវ គយ្ហតុ ឥទមត្ថិតាយាតិ អធិប្បាយោ។ កាមភោគីតបនិស្សិតកនិជ្ជរវត្ថូនំ ទស្សនេ យថាធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស វិភជិត្វា កថនំ សម្ភវតីតិ តេ ទស្សេត្វា អធិប្បេតត្ថោ កថិតោ។

**តមត្ថ**ន្តិ យោ “កាមភោគីតបនិស្សិតកេសុ គរហិតព្ពេយេវ គរហតិ, បសំសិតព្ពេយេវ ច បសំសតី”តិ វុត្តោ អត្ថោ, តមត្ថំ បកាសេន្តោ។ **សាហសិកកម្មេនា**តិ អយុត្តេន កម្មេន។ **ធម្មេន ច អធម្មេន ចា**តិ ធម្មិកេន អធម្មិកេន ច។ អយោនិសោ បវត្តំ ពាហិរកំ សន្ធាយ ចោទកោ “**កថ**”ន្តិអាទិមាហ។ ឥតរោ នយិទំ តាទិសំ អត្តបរិតាបនំ អធិប្បេតំ, អថ ខោ យោនិសោ បវត្តំ សាសនិកមេវាតិ ទស្សេន្តោ “**ចតុរង្គវីរិយវសេន ចា**”តិ អាហ។ តត្ថ “កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ច អដ្ឋិ ច អវសិស្សតូ”តិអាទិនា (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២២.២៣៧; អ. និ. ២.៥) នយេន វុត្តា សរីរេនិរបេក្ខវិបស្សនាយ ឧស្សុក្កាបនវសេន បវត្តា វីរិយភាវនា “ចតុរង្គវីរិយវសេនា”តិ វុត្តា។ តថា

អញ្ញោកាសិកនេសជ្ជិកតបាទិនិស្សិតារ កិលេសនិម្មថនយោគ្យា វិរិយភាវនា “**ធុតង្គវសេន ចា**”តិ វុត្តាតិ។ អរិយមគ្គេន និស្សេសកិលេសានំ បជហនា **និជ្ជរា**។ សា ច អត្តបច្ចក្ខតាយ សន្ទិដ្ឋិកា តិណ្ណំ មូលកិលេសានំ បជហនេន “**តិស្សោ**”តិ ច វុត្តា។ តេនាហ “**ឯកោបី**”តិអាទិ។

រាសិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១៣. បាដលិយសុត្តវណ្ណនា

**៣៦៥**. “មាយញ្ចាហំ បជានាមី”តិ វចនំ កាមំ តេសំ មាយាវីភាវទស្សនបរំ, ភគវតោ បន មាយាសាឋេយ្យាទិកស្ស សព្ពស្ស បាបធម្មស្ស ពោធិមូលេ ឯវ សេតុឃាតោ, តស្មា សព្ពសោ បហីនមាយោ, សព្ពញ្ញុតាយ មាយំ អញ្ញេ ច ញេយ្យេ សព្ពសោ ជានាតិ។ តេន វុត្តំ “**មាយញ្ចាហំ, គាមណិ, បជានាមី**”តិអាទិ។ **មាយញ្ច បជានាមី**តិ ន កេវលមហំ មាយំ ឯវ ជានាមិ, អថ ខោ អញ្ញម្បិ ឥទញ្ចិទញ្ច ជានាមីតិ។

**ឥត្ថិកាមេហី**តិ ឥត្ថីហិ ចេវ តទញ្ញកាមេហិ ច។ **ឯកស្មិំ ឋានេ**តិ ឯកស្មិំ បទេសេ។ **ឯកេកស្សេវ** អាគន្តុកស្ស គហដ្ឋស្ស វា បព្ពជិតស្ស វា។ **សត្តិអនុរូបេនា**តិ វិភវសត្តិអនុរូបេន។ **ពលានុរូបេនា**តិ បរិវារពលានុរូបេន។ **សត្តិអនុរូបេនា**តិ វា សទ្ធាសត្តិអនុរូបេន។ **ពលានុរូបេនា**តិ វិភវពលានុរូបេន។ ធម្មេសុ សមាធិ ទសកុសលធម្មេសុ សមាធានំ។ អគ្គហិតចិត្តតា បរិយុដ្ឋការិតា។ តេន លោកិយសីលវិសុទ្ធិ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ច វុត្តា។ តថា ចាហ – “កោ ចាទិ កុសលានំ ធម្មានំ, សីលញ្ច សុវិសុទ្ធំ ទិដ្ឋិ ច ឧជុកា”តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩)។ តត្ថ បតិដ្ឋិតស្ស ឧបរិ កត្តព្ពំ ទស្សេតុំ “**ធម្មសមាធិស្មិំ ឋិតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អយំ បដិបទា**តិ តស្ស កម្មផលវាទិនោ សត្ថុ វចនំ សព្ពេសញ្ច អយំ មយ្ហំ សីលសំវរព្រហ្មវិហារភាវនាសង្ខាតាបដិបទា អនបរាធកតាយ ឯវ សំវត្តតិ។ **ជយគ្គាហោ**តិ ឧភយថាបិ មយ្ហំ កាចិ ជានិ នត្ថិ។

**បញ្ច ធម្មា ធម្មសមាធិ នាម**, វិបស្សនាមគ្គផលធម្មមត្តំ វា។ តតិយវិកប្បេ សីលាទិវិសុទ្ធិយា សទ្ធិំ ព្រហ្មវិហារា យថាវុត្តតិវិធធម្មាវហត្តា **ឯវ ធម្មសមាធិ នាម។ បុរិមនត្តស្ស ឧប្បន្នា ចិត្តេកគ្គតា**តិ វុត្តខណិកចិត្តេកគ្គតា។ សាបិ ចិត្តស្ស សមាធានតោ “ចិត្តសមាធី”តិ វុត្តា, តស្ស បដិបក្ខំ វិក្ខម្ភន្តី សមុច្ឆិន្ទន្តី ច ហុត្វា បវត្តា យថាវុត្តសមាធិ ឯវ វិសេសេន **ចិត្តសមាធិ** នាម។

បាដលិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គាមណិសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ៩. អសង្ខតសំយុត្តំ

## ១. បឋមវគ្គោ

### ១-១១. កាយគតាសតិសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣៦៦-៣៧៦. អសង្ខត**ន្តិ ន សង្ខតំ ហេតុបច្ចយេហិ។ តេនាហ “**អកត**”ន្តិ។ **ហិតំ ឯសន្តេនា**តិ មេត្តាយន្តេន។ **អនុកម្បមានេនា**តិ ករុណាយន្តេន។ **ឧបាទាយា**តិ អាទិយិត្វាតិ អយមេត្ថោតិអាហ “**ចិត្តេន បរិគ្គហេត្វា**”តិ។ **អវិបរីតធម្មទេសនា**តិ អវិបរីតធម្មស្ស ទេសនា, បដិបត្តិម្បិ សាវកា វិយ គរុកោ ភគវា។ **ទាយជ្ជំ** អត្តនោ អធិដ្ឋិតំ និយ្យាតេតិ។

ភិក្ខាសម្បត្តិកាលាទីនំ សត្តន្នំ សប្បាយានំ សម្បត្តិយា លព្ភនកាលេ។ វិបត្តិកាលេ បន ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ភាវិយ**ន្តិ ទុក្ខពហុលតាយ ទារុណំ។ **អម្ហាកំ សន្តិកា** លទ្ធព្ពា។ **តុម្ហាកំ អនុសាសនី**តិ តុម្ហាកំ ទាតព្ពា អនុសាសនី។

កាយគតាសតិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. ទុតិយវគ្គោ

### ២៣-៣៣. អសង្ខតសុត្តាទិវណ្ណនា

**៣៧៧-៤០៩.** តត្ថ ច នត្ថិ ឯត្ថ តណ្ហាសង្ខាតំ នតំ, នត្ថិ ឯតស្មឹ វា អធិគតេ បុគ្គលភាវោតិ **អនតំ។ អនាសវ**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សច្ចធម្មតាយ **សច្ចំ**។ វដ្ដទុក្ខតោ បារមេតីតិ **បារំ។ សណ្ហដ្ឋេនា**តិ សុខុមដ្ឋេន និបុណំ។ តតោ ឯវ **ទុទ្ទសតាយ។ អជជ្ជរំ** និច្ចសភាវត្តា។ នត្ថិ ឯតស្ស និទស្សនន្តិ វា **អនិទស្សនំ**។ ឯតស្មឹ អធិគតេ នត្ថិ សំសារេ។ បបញ្ចន្តិ វា **និប្បបញ្ចំ**។

ឯតស្មឹ អធិគតេ បុគ្គលស្ស មរណំ នត្ថីតិ វា **អមតំ**។ អតប្បកដ្ឋេន វា **បណីតំ**។ សុខហេតុតាយ វា **សិវំ**។ តណ្ហា ខីយន្តិ ឯត្ថាតិ **តណ្ហក្ខយំ**។

អញ្ញស្ស តាទិសស្ស អភាវតោ វិម្ហាបនីយតាយ **អភូតមេវា**តិ។ កុតោចិ បច្ចយតោ អនិព្ពត្តមេវ ហុត្វា **ភូតំ** វិជ្ជមានំ។ តេនាហ “**អជាតំ ហុត្វា អត្ថី**”តិ។ នត្ថិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ និទ្ទុក្ខំ, តស្ស ភាវោ **និទ្ទុក្ខត្តំ**។ តស្មា **អនីតិកំ** ឦតិរហិតំ។ វានំ វុច្ចតិ តណ្ហា, តទភាវេន **និព្ពានំ**។ ព្យាពជ្ឈំ វុច្ចតិ ទុក្ខំ, តទភាវេន **អព្យាពជ្ឈំ**។ បរមត្ថតោ សច្ចតោ សុទ្ធិភាវេន។ កាមា ឯវ បុថុជ្ជនេហិ អល្លីយិតព្ពតោ **អាលយា**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **បតិដ្ឋដ្ឋេនា**តិ បតិដ្ឋាភាវេន វដ្ដទុក្ខតោ មុច្ចិតុកាមានំ ទីបសទិសំ ឱឃេហិ អនជ្ឈោត្ថរណីយត្តា។ **អល្លីយិតព្ពយុត្តដ្ឋេនា**តិ អល្លីយិតុំ អរហភាវតោ។ **តាយនដ្ឋេនា**តិ សបរតាយនដ្ឋេន។ **ភយសរណដ្ឋេនា**តិ ភយស្ស ហឹសនដ្ឋេន។ **សេដ្ឋំ** ឧត្តមំ។ **គតី**តិ គន្តព្ពដ្ឋានំ។

អសង្ខតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អសង្ខតសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ១០. អព្យាកតសំយុត្តំ

## ១. ខេមាសុត្តវណ្ណនា

**៤១០. ពិម្ពិសារស្ស ឧបាសិកា**តិ ពិម្ពិសារស្ស ឱរោធភូតា ឧបាសិកា។ **បណ្ឌិច្ចំ** សិក្ខិតភាវេន។ **វេយ្យត្តិយំ** វិសារទភាវេន។ ***វិសារទា*** នាម តិហេតុកបដិសន្ធិសិទ្ធសាភាវិកបញ្ញា, តាយ សមន្នាគតា។

**អច្ឆិទ្ទកគណនាយ កុសលោ**តិ នវន្តគណនាយ កុសលោ។ **អង្គុលិមុទ្ទាយ គណនាយ កុសលោ**តិ អង្គុលិកាយ ឯវ គណនាយ កុសលោ សេយ្យថាបិ បាទសិកា។ **បិណ្ឌគណនាយា**តិ សង្កលនបដុប្បន្នការិនោ បិណ្ឌវសេន គណនា។ **តថាគតោ**តិ ខីណាសវោ, តថាគតំ សន្ធាយ បុច្ឆតីតិ ខីណាសវោតិ ចស្ស អរហត្តផលវសិភាវិតខន្ធេ ឧបាទាយ អយំ បញ្ញត្តិ ហោតិ។ តេសុ ខន្ធេសុ សតិ ខីណាសវា សត្តសង្ខាតា ហោន្តីតិ វោហារេន បញ្ញបេតុំ សក្កា ភវេយ្យ, អសន្តេសុ ន សក្កា, តស្មា បរំ មរណាតិ វុត្តត្ថា តេសំ អភាវា **“អព្យាកតមេត”**ន្តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ តេសំ អភាវតោ “ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ បុដ្ឋាយ “អាមា”តិ បដិជានិតព្ពា សិយា, តំ បន សត្តសង្ខាតស្ស បុច្ឆិតត្តា ន បដិញ្ញាតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **យេន រូបេនា**តិ សត្តតថាគតេ វុត្តរូបំ សព្ពញ្ញុតថាគតេ បដិក្ខិបិតុំ **“តំ រូប”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **យំ ឧបាទាយា**តិ យំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ។ **តទភាវេនា**តិ តស្ស ខន្ធបញ្ចកស្ស អភាវេន។ **តស្សា បញ្ញត្តិយា**តិ សត្តបញ្ញត្តិយា អភាវំ។ និរុទ្ធំ ន និទស្សេតិ។

ខេមាយ ថេរិយា វុត្តំ បឋមំ សុត្តំ ភគវតោ សេដ្ឋត្តទីបនតោ អគ្គបទាវចរំ ហោតីតិ វុត្តំ **“អគ្គបទស្មិ”**ន្តិ។

ខេមាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. អនុរាធសុត្តវណ្ណនា

**៤១១. ឥធ** សឡាយតនវគ្គេ សង្គាយនវសេន សង្គីតិការេហិ វុត្តំ។

## ៣-៨. បឋមសារិបុត្តកោដ្ឋិកសុត្តាទិវណ្ណនា

**៤១២-៤១៧. រូបមត្ត**ន្តិ ឯត្ថ **មត្ត**-សទ្ទោ វិសេសនិវត្តិអត្ថោ។ កោ បន សោ វិសេសោតិ? យោ ពាហិរបរិកប្បិតោ ឥធ តថាគតោតិ វុច្ចមានោ អត្តា។ **អនុបលព្ភិយសភាវោ**តិ អនុបលព្ភិយត្តា។

បឋមសារិបុត្តកោដ្ឋិកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. កុតូហលសាលាសុត្តវណ្ណនា

**៤១៨. នានាវិធ**ន្តិ តំតំទិដ្ឋិវាទបដិសំយុត្តំ អញ្ញម្បិ វា នានាវិធំ តិរច្ឆានកថំ។ ពហូនំ កុតូហលុប្បត្តិដ្ឋានតោតិ យោជនា។ **យាវ អាភស្សរព្រហ្មលោកា គច្ឆតី**តិ អគ្គិនា កប្បវុដ្ឋានកាលេ គច្ឆតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឥមញ្ច កាយ**ន្តិ ឥមំ រូបកាយំ។ **ចុតិចិត្តេន និក្ខិបតី**តិ ចុតិចិត្តេន ភិជ្ជមានេន និក្ខិបតិ។ ចុតិចិត្តស្ស ហិ ឱរំ សត្តរសមស្ស ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បន្នំ កម្មជរូបំ ចុតិចិត្តេន សទ្ធឹ និរុជ្ឈតិ, តតោ បរំ កម្មជរូបំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ យទិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, មរណំ ន សិយា, ចុតិចិត្តំ រូបំ ន សមុដ្ឋាបេតិ, អាហារជស្ស ច អសម្ភវោ ឯវ, ឧតុជំ បន វត្តតេវ។ យស្មា បដិសន្ធិក្ខណេ សត្តោ អញ្ញតរណាយ ឧបបជ្ជតិ នាម, ចុតិក្ខណេ បដិសន្ធិចិត្តំ អលទ្ធំ អញ្ញតរណាយ, តស្មា វុត្តំ **“ចុតិក្ខណេ…បេ…. ហោតី”**តិ។

កុតូហលសាលាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

**៤១៩. តេសំ លទ្ធិយា**តិ តេសំ សស្សតវាទានំ លទ្ធិយា សទ្ធឹ **ឯតំ** “អត្ថត្តា”តិ វចនំ ឯកំ អភវិស្ស។ តតោ ឯវ អនុលោមំ តំ នាភវិស្ស ញាណស្សាតិ អសារំ ឯតន្តិ អធិប្បាយោ។ **អបិ នុ មេតស្សា**តិ មេ ឯតស្ស អនត្តាតិ វិបស្សនាញាណស្ស អនុលោមំ អបិ នុ អភវិស្ស, វិលោមកមេវ តស្ស សិយាតិ អត្ថោ។

អានន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១១. សភិយកច្ចានសុត្តវណ្ណនា

**៤២០**. យស្សប’ស្សាតិ ជាបស្ស អយំ បិណ្ឌត្ថោ “អាវុសោ”តិអាទិ។ តត្ថាយំ សម្ពន្ធោ – អាវុសោ, យស្សបិ បុគ្គលស្ស តីណិ វស្សានិ វុដ្ឋោ, ឯត្តកេន កាលេន “ហេតុម្ហិ សតិ រូបីតិអាទិបញ្ញាបនា ហោតិ, អសតិ ន ហោតី”តិ ឯត្តកំ ព្យាករណំ ភវេយ្យ, តស្ស បុគ្គលស្ស ឯត្តកមេវ ពហុ, កោ បន វាទោ អតិក្កន្តេ! តតោ អតិក្កន្តេ ធម្មទេសនានយេ វាទោយេវ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ថេរស្ស បញ្ហព្យាករណំ សុត្វា បរិព្ពាជកោ បីតិសោមនស្សំ បវេទេសិ។

សភិយកច្ចានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អព្យាកតសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

សឡាយតនវគ្គវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។